

TÄIENDAV ÕPPEMATERJAL:

**SOTSIAALPOLIITIKA,
SOTSIOLOOGIA**

**KOOSTANUD :
MEELI TUUBEL
REET KÕVASK**

VALGA 2006

SOTSIAALPOLIITIKA

Eesti Vabariigi Põhiseadus

III peatükk RAHVAS

§ 56. Kõrgeimat riigivõimu teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu:

- 1) Riigikogu valimisega;
- 2) rahvahääletusega.

§ 57. Hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on saanud kaheksateist aastat vanaks. Hääleõiguslik ei ole Eesti kodanik, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuks.

§ 58. Seadusega võib piirata nende Eesti kodanike osavõttu hääletamisest, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades.

Hääletamisest ei võta osa isik, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannab karistust kinnipidamiskohas. Hääletada võivad aresti all olevad isikud kinnipidamiskohas, need on eeluurimise all olevad kinnipeetavad, kelle puhul pole veel süüdimõistvat kohtuotsust.

IV peatükk RIIGIKOGU

§ 59. Seadusandlik võim kuulub Riigikogule.

§ 60. Riigikogul on 101 liiget. Riigikogu liikmed valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed. Hääletamine on salajane. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik. Riigikogu korralised valimised toimuvad märtsikuu esimesel pühapäeval neljandal aastal, mis järgneb riigikogu eelmiste valimiste aastale.

§ 65. Riigikogu:

- võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- valib Vabariigi Presidendi
- annab peaministri kandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks;
- nimetab ametisse kõrgeimad riigiametnikud: Riigikohtu esimehe ja liikmed, Eesti Panga nõukogu esimehe ja liikmed, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja;

V peatükk VABARIIGI PRESIDENT

§ 77. Vabariigi President on Eesti riigipea.

§ 78. Vabariigi President:

- esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises;
- nimetab ametisse Eesti Vabariigi diplomaatilised esindajad välisriikides ja võtab vastu teiste riikide diplomaatiliste esindajate volikirjad;
- kuulutab välja Riigikogus vastuvõetud seadused

- teeb ettepaneku kõrgemate riigiametnike ametissenimetamiseks;
- on Eesti riigikaitse kõrgeim juht;
- vabastab süüdimõistetud nende palvel armuandmise korras karistuse kandmisest või kergendab karistust;

§ 79. Vabariigi Presidendi valib Riigikogu

Vabariigi President valitakse salajasel hääletusel. Igal Riigikogu liikmel on üks hääl. Valituks tunnistatakse kandidaat, kelle poolt hääletab Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline enamus. Kui ükski kandidaat ei saa nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse järgmisel päeval uus hääletusvoor. Enne teist hääletusvoorut toimub uus kandidaatide ülesseadmine. Kui teises hääletusvoorus ei saa ükski kandidaat nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse kahe teises voorus enim hääli saanud kandidaadi vahel samal päeval kolmas hääletusvoor. Kui Vabariigi Presidendi ei valita ka kolmandas hääletusvoorus, kutsus Riigikogu esimees ühe kuu jooksul Vabariigi Presidendi valimiseks kokku valimiskogu.

Valimiskogu koosneb Riigikogu liikmetest ja kohalike omavalitsuste volikogude esindajatest. Iga kohaliku omavalitsuse volikogu valib valimiskogusse vähemalt ühe esindaja, kes peab olema Eesti kodanik.

§ 80. Vabariigi President valitakse ametisse viieks aastaks. Kedagi ei tohi valida Vabariigi Presidendiks rohkem kui kaheks ametiajaks järjestikku.

VI peatükk VABARIIGI VALITSUS

§ 86. Täidesaatev riigivõim kuulub Vabariigi Valitsusele.

§ 88. Vabariigi Valitsusse kuuluvad peaminister ja ministrid.

§ 92. Vabariigi Valitsus astub tagasi:

- 1) Riigikogu uue koosseisu kokkuastumisel;
- 2) peaministri tagasiastumise või surma korral;
- 3) kui Riigikogu avaldab Vabariigi Valitsusele või peaministrile umbusaldust.

Lisamaterjal Vabariigi Valitsuse kohta.

XI peatükk RIIGIKONTROLL

§ 132. Riigikontroll on oma tegevuses sõltumatu majanduskontrolli teostav riigiorgan.

§ 133. Riigikontroll kontrollib:

- 1) riigiasutuste, riigiettevõtete ja muude riiklike organisatsioonide majandustegevust;
- 2) riigi vara kasutamist ja säilimist;
- 3) kohalike omavalitsuste valdusse antud riigivara kasutamist ja käsutamist;
- 4) nende ettevõtete majandustegevust, kus riigil on üle poole osakute või aktsiatega määratud häälest või kelle laene või lepinguliste kohustuste täitmist tagab riik.

XII peatükk ÕIGUSKANTSLER

Vaata lisamaterjal õiguskantslerist (eesti- ja venekeelne)

Järgnevalt lühendatud kujul õiguskantsleri ettekanne Riigikogule, mis näitab millega tegeleb õiguskantsler ja millele tähelepanu pöörab.
(allikas: http://www.oiguskantsler.ee/index.php?lang=est&main_id=32,1305)

Õiguskantsleri ettekanne Riigikogus 29. septembril 2005 möödunud aasta tegevusest

Õiguskantsleri ettekanne Riigikogus 29. septembril 2005 möödunud aasta tegevusest

2004. aasta oli tähtis verstapost õiguskantsleri institutsiooni arengus, sest möödunud aasta alguses jõustunud seadusemuudatustega on õiguskantsleri järelevalve all **kõigi** avalikke ülesandeid täitvate asutuste ja isikute tegevus põhiseaduse täitmisel. Põhiõiguste kaitse seisukohast pean seda väga oluliseks, sest inimese jaoks ei ole vahet, milline avaliku võimu kandja temaga ebaõiglaselt käitub.

Teiseks õiguskantsleri tegevust iseloomustavaks näitajaks on kantseleisse saabuvate avalduste hulk, mis on iga aastaga pidevalt kasvanud, ületades 2004. aastal esmakordselt 2000 avalduse piiri. Laekunud 2353 avaldusest võtsin menetlusse iga kolmanda avalduse, millest omakorda 1/3 käsitles põhiseaduslikkuse järelevalve ja 2/3 põhiõiguste ja vabaduste kaitse küsimusi. Ülejäänud kaebuste osas õiguskantsleri sisulist menetlust ei alustatud. Siia alla kuuluvad enamjaolt asjad, kus kaevati õiguskantsleri pädevusse mittekuuluvates küsimustes või avaldused, kus õiguskantsler leidis, et isik peaks kasutama oma õiguste kaitseks teisi vahendeid. Nendel juhtudel anti kodanikele seadusi selgitavad vastused.

Uurimisaluste valdkondade osas ei saa võrreldes varasemate aastatega täheldada suuri muutusi – endiselt laekub kõige enam kaebusi vanglate, jõustruktuuride ning sotsiaalministeeriumi haldusala peale. Tegu on valdkondadega, mis inimest ennast ja tema rahakotti kõige vahetumalt puudutavad. Õiguskantsleri omainitsiatiivi korras olid möödunud aastal erilise tähelepanu all isikuandmete kaitse, tervise kaitse ja erivajadustega laste hariduse kättesaadavuse probleemid.

.....
Õiguskantsleri poole pöördumine on kohtuteele alternatiiv. Juhul kui isikul on võimalik kasutada muid õiguskaitsevahendeid oma õiguste kaitseks, annab seadus õiguskantslerile võimaluse otsustada, kas menetleda avaldust ise või soovitada isikul pöörduda mujale. Vastava otsuse tegemisel tuleb olla paindlik ja lähtuda iga asja eripärasest. Lähtekohaks pean eeskätt Euroopa Liidu õigusest tuttavat subsidiaarsuse printsiipi. Ehk teisisõnu peab isiku probleemi lahendamine toimuma just selles õiguskaitseorganismis ja just sel tasandil, kus soovitatav eesmärk on kõige paremini saavutatav. Kui õiguskantsler leiab, et inimesel on vähe lootust saada oma küsimusele lahendus läbi ametkondliku edasikaebamise või kohtu ning näeb, et õigust aitab realselt tagada vaid õiguskantsleri kohene sekkumine, võtan ma avalduse ka menetlusse.

.....
Põhiõiguste puhul ei ole riigi jaoks rohkem ja vähem tähtsaid rikkumisi. Põhiõiguste kaitse ei tohi seisneda vaid hilisemas kahetsemises ja rikkumise möönmises. Riik peab juba seadusandja tasandil hoolikalt analüüsima, millised õigused saavad mõne regulatsiooni vastuvõtmisel potentsiaalselt ohustatud. Ning valdkonnas, kus on riskid kõige suuremad, tuleb tagada ka esmane järelevalve.

Nüüd positiivsest. Möödunud aastal jõustusid ohvriabi seadus, uus tarbijakaitseseadus ning riigi õigusabi seadus. Tihtilugu on nii, et isikul, kellel puuduvad õigusteadmised ja ligipääs õigusabile, ei olegi õigusi. Jäävad ju põhiõigused vaid ilusaks sõnamänguks, kui puudub reaalne võimalus nõuda neile õigustele vastanduvate riigi või ka teiste isikute poolsete kohustuste täitmist ning vajadusel pöörduda kohtusse. Just siit selgub, miks on õigusabi kättesaadavus kõigi põhiõiguste tagamise seisukohalt äärmiselt oluline. Põhiseaduses rõhutatud igapäevane õigus riigi ja

seaduse kaitsele ja õigus pöörduda kohtusse on kui katusõigused, mis peavad tagama ka kõigi teiste õiguste realiseerumise. Loodan, et õigusabi seadus ei jää vaid paberile ja riigieelarvest eraldatakse piisavalt vahendeid õigusabi osutamiseks.

Eraldi soovin välja tuua ka euroopaliku soolise võrdõiguslikkuse seaduse jõustumise.

Sotsiaalminister nimetas ametisse soolise võrdõiguslikkuse voliniku, kes on diskrimineerimisvaidlusi lahendav ja võrdõiguslikkust edendav sõltumatu asjatundja. Soovin talle selles raskes töös tegutsemisjulgust ja töökat meelt.

.....

Järgnevalt räägin õiguskantsleri menetlustes viimase aastaga kõlama jäänud murelastest.

Tegu on valdkondadega, kus Eesti riik ei ole kaugeltki veel valmis ning milles on edasiliikumiseks vaja Riigikogu selget sõnumit ja otsustavat tegutsemist. Põhiõiguste tagamisel kujunesid õiguskantsleri prioriteetideks tervisekaitse ning isikuandmete käitlemise küsimused. Riigihalduses ilmnisid tagasilöögid avalikke ülesandeid täitvate eraõiguslike isikute tegevuses. Ootamatuid juriidilisi probleeme on tekitanud Euroopa Liidu õiguse rakendamine.

Põhiseaduse § 28 järgi on igaühel õigus tervise kaitsele. Seda õigust tuleb sisustada läbi põhiseaduse §-s 10 sätestatud sotsiaaliigi põhimõtte. Riik on kohustatud aktiivselt tegutsema, et igaühe tervis oleks kaitstud, sest vaid tervislik elu saab olla täisväärtuslik ja inimväärne elu, mis on üheks oluliseks sotsiaaliigi eesmärgiks. Viimase aasta jooksul olen algatanud tervishoiuküsimustes 8 menetlust omainitsiatiivil, samuti on tõusnud avalduste hulk.

Analüüsinud Eesti Vabariigi tervishoiuvaldkonna toimimist, pean tõdema, et tihti ei võimalda riigi loodud mehhanismid ja tarvitusele võetud abinõud lõppeesmärgi saavutamist, milleks on igaühe füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu tagamine. Liialt palju olen kokku puutunud olukordadega, kus detailse regulatsiooni välja töötamisel on ununenud inimesekesksus. Sellise tendentsi kohta tooksin järgnevalt mõned näited. Riik peab tagama tervishoiuteenuste kättesaadavuse mõistlikul tasemel. Näiteks ravikindlustusega hõlmamata isikutele, keda on 6% Eesti elanikkonnast, on käesoleval ajal garanteeritud riigi poolt finantseeritavana vaid vältimatu abi, kiirabiteenuse ja teatava psühhiaatrilise abi kättesaadavus. Muude arstiabi liikide, sealhulgas üldarstiabi eest peab ravikindlustusega hõlmamata isik tasuma ise. Selline olukord ei taga minu hinnangul aga ravikindlustusega hõlmamata isikute põhiõigust tervise kaitsele, kuna ei võimalda haiguste avastamist ja ravi varajases staadiumis. Seega põhjustatakse isikutele ühelt poolt kannatusi ja valu, mida saaks vältida haiguste õigeaegsel diagnoosimisel üldarsti poolt ning teiselt poolt ka täiendavaid kulutusi riigile seoses hilises staadiumis haigustega ravikindlustusega hõlmamata isikutele osutatud vältimatu abi ja kiirabiteenusega. Vastuseks minu järelepärimisele tunnustas ka sotsiaalminister antud küsimuse olulisust ning teatas, et probleem lahendatakse koostöös kohalike omavalitsuste, Eesti Haigekassa ja tööhõiveametite esindajatega. Loodan, et minister tõepoolest suhtub selle küsimuse lahendamisse täie tõsidusega ning et lähemas tulevikus saab ka reaalselt tagatud ravikindlustusega hõlmamata 6% Eesti elanikkonnast ehk umbes 75 000 isiku õigus tervise kaitsele. Sama murettekitav on olukord, kus rahalistel ning füüsilistel põhjustel jääb paljudel maapiirkondade elanikel saamata nii vajaminev kui ka profülaktiline ambulatoorse arstiabi teenus. Selline olukord ei ole vaieldamatult kooskõlas ka PS §-st 12 tuleneva territoriaalse, sotsiaalse ja võrdse kohtlemise printsiibiga. Selle küsimuse lahendamiseks pole piisav ainult sotsiaalministri poolne aktiivne tegutsemine.

Toon siinkohal ühe näite eelmisest nädalast, mille sarnaseid tõenäoliselt igaüks teist võib tuua. Minu Läänemaal, täpsemalt Nõval elav ema ootas kolm kuud järjekorras, et pääseda Tallinnas ortopeedi juurde. Selleks, et Tallinnasse pooleks tunniks arsti juurde jõuda ning vajalik retsept ja süst saada, pidanuks ta bussühenduse puudulikkuse tõttu kolmeks päevaks pealinna jääma. Vaatamata sellele, et Nõva pole Saaremaa, pidi ta arsti juurde tulema bussiga, mitte aga poja ametiautoga.

Riik peab suutma tagada isikute põhiseadusliku õiguse tervise kaitsele ka pikemas perspektiivis. Tervishoiu jätkusuutlikkust mõjutab oluliselt rahvastiku vananemine ja tööhõive, pidev tarbijahindade kasv tervishoius ning kasvav tervishoiutöötajate nappus. Seega tuleb väga

oluliseks pidada ka ennetava tervishoiu osatähtsust nii rahvastiku kui ka tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse tagamisel. Olen teinud sotsiaalministrile ettepaneku kehtestada ennetava tervishoiu ühe meetmena kohustuslik perioodiline tervisekontroll. Pearingi poolt kord kolme aasta jooksul tehtava kontrolli raames uuritaks isiku tervist ning lisaks viidaks läbi ka terviseteadlikkuse ja elustiili alane nõustamine. Olen seisukohal, et meetodiliste monitooringute abil on võimalik pikemas perspektiivis saavutada raviraha kokkuhoid kaugelearenenud haiguste ravi arvelt ning kokkuvõtlikult tagada isikute õigus tervise kaitsele võimalikult tõhusal viisil. Kokkuvõtlikult leian, et olles saavutanud stabiilse majandusarengu ning -kasvu, oleks riigil aeg pöörata näoga inimeste poole ning endisest rohkem tuleks ellu viia sotsiaaliigi põhimõtet. Ühe tähtsa komponendina peaks endisest enam tähelepanu pöörama ka tervishoiuga seonduvate küsimuste lahendamisele.

Järgnevalt andmekaitsest. Käesoleva aasta mais toimus õiguskantsleri rahvusvaheline teaduskonverents "Infonälg versus privaatsusjanu". Konverentsi järgselt on mitmetes riigiasutustes asunud andmekaitsega seotud küsimusi lahendama, algatatud on seadusemuudatusi ning justiitsministri eestvedamisel tegeleb töögrupp valdkonna seadusandluse analüüsiga. Täna soovin aga peatuda teemadel, mis vajavad seadusandja poolset sekkumist, sest olulised otsustused ei saa sündida vaid ministeeriumide vaheliste vaidluste või õiguskantsleri menetluste tulemusena. Nii on seni vastuseta küsimused: Kuidas me suhtume karistusinfo avalikustamisse? Kas üksikisiku kirj vahetus ametiasutustega peab olema avalikkusele kättesaadav? Kuidas leida tasakaal e-riigistunud infoühiskonna ja igapäevase privaatsusõiguse vahel? Kas inimese eraelu on riiklike superandmebaaside loomise tingimustes ikka piisavalt kaitstud?

Andmekaitse keskseks põhimõtteks on, et isikute kohta tohib riik andmeid koguda ainult nii palju, kui on hädavajalik, ning ainult selle eesmärgi saavutamiseks, milleks vastav riiklik register on loodud. Põhiseadus välistab inimeste kohta „igaks juhuks“ või otsitud ettekäändel informatsiooni kogumise ja talletamise. Samuti tuleb õigusriigis jälgida, et avalik võim tugineks põhiõigusi riivates seadusele – andmete kogumisel tohib täitevvõim tegutseda vaid parlamendi poolt ette antud väga selgetes raamides.

Juhin tähelepanu, et demokraatlikus õigusriigis ei teosta avalik võim oma kodanike üle lauskontrolli. Vastupidi – igal inimesel on põhiseaduslik õigus oma elukäiku vabalt kujundada ning tema erasfääri ei tohi ei riik ega kolmandad isikud üldjuhul tungida. Inimesel on endal õigus otsustada, kui palju ta soovib ennast avalikkusele näidata. Sellest lihtsast algtoest lähtub ka isikuandmete kaitse. Kuid eraelu puutumatus jääb vähe järele kaasaegses infoühiskonnas, kus riik või äriettevõtte saab luua riskasutatavaid superandmebaase kombineerides täispilte kodanike isikuomadustest, harjumustest, omavahelistest suhetest, varalisest seisukorrast ja teda seeläbi mõjutada ning jälgida. Sellist oma kodanike üle lauskontrolli teostavat riiki peaksid paljud meist mäletama. Seetõttu on eriti oluline, et riik looks privaatsusõigusele adekvaatsed kaitsemehhanismid, mitte aga ei oleks isiku kohta kõikvõimaliku teabe hankimisel ja kasutamisel aktiivne eesrindlane.

.....

Õiguskantsleri seisukoht toimetulekutoetuse küsimustes

Eile riigikogus peetud ettekandes peatusin valupunktil, millest sõna otseses mõttes ei saa enam mööda vaadata. Minu postkast on täis kaebusi inimestelt, kes tunnevad, et riik on neid oma hädas üksinda jätnud. Lootusetus, abitus, puudus kõige esmasest - need on vaid mõned märksõnad. Kaebuste hulk näitab, et riik ei hooli oma kodanikest piisavalt ning et sotsiaalhoolekande korralduses pole mitte alati arvestatud põhiseaduse nõudeid. Seda hoolimata majanduskasvu näitavate arvude suurenemisest ja riigieelarve mahust, mis 1998. aastaga võrreldes on kasvanud üle kahe korra.

Põhiseadus kohustab riiki

Eesti põhiseadus ütleb selgelt, et inimesel on õigus saada riigilt puuduse korral abi. Põhiseadus on sätestanud põhiõiguse abi saada ja riigi kohustuse inimese heaks innukalt toimetada. Veelgi enam - kohustuse tagada minimaalne inimväärne äraelamine.

Ka riigikohus on seda põhimõtet sisustades rõhutanud, et riigil on kohustus tagada puudust kannatavale inimesele esmavajaduste rahuldamine. Seega pole toimetulekutoetus mitte riigikogu, valitsuse ja sotsiaalministeeriumi suuremeelne kingitus rahvale, vaid põhiseadusega riigile pandud kohustus. Põhiseaduse järgi on Eesti sotsiaalne ja demokraatlik õigusriik, kus elanikele tuleb tagada inimväärne toimetulek.

Kindlasti on sotsiaalsete põhiõiguste kujundamine seotud riigi majandusvõimalustega. Kuid ka tahtega riigi kasvavat jõukust vastavalt ümber jagada ja korraldada. Seadusandja ei ole siin otsustustes vaba - sotsiaalsete põhiõiguste sisustamisel on ta seotud põhiseaduse sätte ja mõttega ning rahvusvahelistest lepetest Eestile laienevate kohustustega.

Toimetulekutoetus ei kata isegi esmavajadusi

Alates 1. novembrist 1997 on toimetulekutoetuse suurus püsinud 500 krooni peal kuus. Samas kui näiteks 2003. aastal oli üksnes minimaalse toidukorvi maksumus inimese kohta 657 krooni kuus ja arvestuslik elatusmiinimum 1411 krooni kuus.

Minimaalne toidukorvi maksumus on praegu ligi 700 krooni. Ometi peaks toimetulekutoetus kõige lihtsamategi arvestuste kohaselt olema toidukorvi maksumusest niipalju suurem, et inimene saaks peale toidu muretseda ka esmatarbevahendeid.

Käesoleva aasta veebruaris tegin riigikogule ettekande, milles leidsin, et toimetulekutoetuse määr 500 krooni kuus on inimese esmavajaduste rahuldamiseks ilmselgelt ebapiisav ja seeläbi põhiseadusega vastuolus. Täna teame, et vabariigi valitsuse esitatud 2005. aasta riigieelarve eelnõu näebki ette määra tõstmist 750 kroonile, mis on kindlasti samm edasi.

Kuid oma ettekandes tõstatasin peale toimetulekutoetuse suuruse või õigemini selle väiksuse ka küsimuse, milline on see rahasumma, mis tagab Eesti riigis elava inimese esmavajaduste rahuldamise, millise valemiga seda summat arvutada ja millised need esmavajadused aastal 2005 üldse olema peaksid.

Sellele küsimusele ei oska vastata ei mina ega, nagu selgus eile riigikogus, ka rahvaesindajad.

Küsimused sotsiaalministrile

Kui toimetulekutoetus on järgmisest aastast 750 krooni kuus ja toidukorvi maksumus 700 krooni kuus, siis jääb inimesele esmatarbekaupade ostmiseks üle 50 krooni. Mida saab Eestis osta 50 krooni eest?

Nädalapäevad tagasi saatsin sotsiaalminister Marko Pomerantsile kirja, milles palusin sotsiaalvaldkonda juhtival ministril selgitada, kuidas on kujunenud 2005. aasta riigieelarves planeeritud 750kroonine toimetulekupiiri määr ning missugused on selle määra arvutamise alused. Samuti ootan sotsiaalministri seisukohta, milliseid esmavajadusi peab olema võimalik eraldiseisva toimetulekutoetuse abil rahuldada.

Neile küsimustele vastamata ei saa meist keegi kätt südamele pannes kinnitada, et just see 750 krooni on küllaldane toetussumma, mis katab inimese põhiseadusega nõutava miinimumvajaduse.

Riigikogu laest ei saa numbraid võtta

Seega ei aita toimetulekutoetuse määra kehtestamiseks üksnes kroonide tõstmisest eelarveridade vahel, mis kõige mustema stsenaariumi järgi võib osutada koguni poliitilise kauplemise objektiks.

Esmalt tuleb inimeste esmavajadused ikkagi täpselt kindlaks määrata ning kehtestada toimetulekutoetuse arvutamise kord, tuginedes vaesuspiiri arvutamise meetodikale.

Samuti tuleb elukalliduse tõusuga korrelatsioonis toimetulekutoetuse määr igal aastal üle vaadata. Ning sama tähtis on ka luua tingimused, et riigi abi jõuaks tõesti kõigi abivajajate

Eluase

Üürimine

Enne üürima asumist tuleb kindlasti endale selgeks teha, millist korterit ja kui suure tasu eest ollakse nõus üürima.

Üürida saab nii kortereid kui maju.

Üürileandjaks saab olla kas eraomanik või kohalik omavalitsus, siis nimetatakse üürileantavat pinda munitsipaalpinnaks.

Seoses paljude elamispiindade minekuga eraomandusse on tekkinud vajadus leida eluase ka neile, kes ei suuda eraomanikult üürida. Selleks on asutud ehitama nn sotsiaalmaju, kuhu eraldatakse eluruumid neile üürnikele, kes eraomanikule kuuluvast majast on sunnitud välja kolima.

Sotsiaalkorterite eraldamise ja kasutamise korra kehtestab oma haldusalas kohalik omavalitsus.

Üürisuhted on kõikjal maailmas tähelepanu all just seetõttu, et nad puudutavad kaht poolt üürileandjat ja üürnikku. Riigil lasub kohustus jälgida eeskätt õiguslike regulatsioonidega nii võrdset kohtlemist kui ka kaitsta nõrgemat poolt tugevama eest.

Euroopas kehtivate seaduste analüüs näitab, et üürnik ei pea tegema muud kui üüri maksma ja omaniku vara mitte kahjustama. Omaniku kohustus on tagada kõlblikud elamistingimused ning tema ka vastutab, et need ei halveneks.

Eluruumi üürilepingust tuleneva vaidluse lahendamiseks võib üürnik või üürileandja pöörduda üürikomisjoni või kohtusse.

Üürikomisjon lahendab vaidluse, kui samas asjas ei ole varem kohtusse pöördutud.

Üürikomisjon lahendab vaidluse, mis on tekkinud tema tööpiirkonnas asuva eluruumi üürimisest.

Alates 17.05.2004 on võimalik korteriühistutel ja korteriomanike ühisustel võtta maja renoveerimiseks laenu KredExi uue kortermajade laenukäendusega. KredExi käendus tagab pangale kuni 75% ühistu või ühisuse laenu põhiosast ning maandab seega oluliselt panga riske. Samuti aitab KredExi käendus lahendada ka ühistu või ühisuse ajutisi makseprobleeme, ilma et kortermaja tervikuna panga ees võlgnikuks jääks. Kui majas tekib mõnel korteriomanikul raskusi osamaksete tasumisega, võib KredEx korteriomaniku või ühistu taotluse alusel võtta laenumaksed kuni 12 kuuks enda kanda.

Lepingute vormistamine

Üürilepinguga kohustub üks isik (üürileandja) andma teisele isikule (üürnikule) kasutamiseks asja ja üürnik kohustub maksma üürileandjale selle eest tasu (üüri).

Kinnisvara üür ja rent:

Ruumide rentimise/üürimise puhul tuleks jälgida, et rendile/üürileandja oleks objekti omanik või omaks omaniku volitust. Allrendi- või üüri puhul peab allrendile/üürileandjal olema omaniku kirjalik nõusolek.

Rendi- või üürileping on lihtkirjalik leping, mis sõlmitakse rendile/üürileandja ja rendile/üürilevõtja vahel. Kui tegemist on eraisikutega või eraomandil põhinevate juriidiliste isikutega ei ole vaja lepingut kusagil kooskõlastada ega kinnitada (kui see ei tulene juriidilise isiku põhikirjast). Riigi- või munitsipaalalluvuses olevate juriidiliste isikute puhul on enamasti tarvis kõrgemalseisva asutuse kooskõlastust.

Rendi/üürileping peaks sisaldama alljärgnevaid põhipunkte:

1. Objekti kirjeldus (võimalikult täpne: nimetus, aadress, otstarve, suurus, seisukord)
2. Rendi/üüritasu ning selle tasumise kord
3. Kommunaalmaksete arvestamise ja tasumise kord
4. Lepingu tähtaeg. Lepingu lõpetamise, s.h. ennetähtaegse lõpetamise kord
5. Rentniku/üürniku ja rendile/üürileandja kohustused ning õigused, s.h. allrendi/üüri õigus
6. Paranduste kooskõlastamise ja nende võimaliku kompenseerimise kord
7. Kui rendile/üürileantav objekt sisaldab ka mingisugust sisustust (mööbel, seadmed vms) tuleks lepingus ära tuua selle säilitamise ning tagastamise kohustus ja lepingule lisada sisustuse võimalikult täpne loetelu.

Kõik üürimisega seotud küsimused saavad vastuse Võlaõigusseadusest.

Mida jälgida korteri ostmisel

1. Korteri ostmisel on vaja jälgida, kas müüja on selle korteri omanik ja milline on ostetava **korteri omandivorm**:

Korteriomand - sel juhul on maa kinnistatud ja korter on reaalosa elamust;

Vallasasi - korter on erastatud, kuid elamu all olev maa mitte. Pangalaenu tagatiseks panditud korteri puhul tuleb arvestada, et kui vallasasi muutub pärast kinnistamist kinnisasjaks, tuleb pant vormistada hüpoteegiks ning ka selle eest tuleb maksta. Pangalaenuga ostu puhul tuleb tellida hooneregistrist vara kohta õiend.

Kinnisasi - korterialune maa on erastatud ja korteri juurde kuulub sellest mõtteline osa.

2. Hea on, kui majas on hästi toimiv **korteriühistu**. Kasulik on teada, kas ühistu on kogunud makse nn remondifondi, ja mida selle rahaga on juba tehtud. Ka on vaja teada, kas ühistu on võtnud laenu. Korteriühistust tuleks ka uurida, kas ostetaval korteril on võlgnevusi.

3. **Naabrid** - katsuge uurida, kes on teie naabrid. Eriti suure korrusmaja puhul on oluline teada, kes elab teie peal ja kõrval. Väiksemas majas on see kergem. Abiks võib olla Justiitsministeeriumi kodulehel asuv kohtulahendite andmebaas, kust saab aadressi järgi otsida, kas seal elamus on toimunud seaduserikkumisi.

4. Kontrollige ega korteris ei ole **üürnikku/sundüürnikku**.

5. Kasulik on uurida, palju tuleb maksta **kommunaalmakse**. Samuti uurige, millist kütet majas kasutatakse. Kõige kallim on tavaliselt elektriküte. Samuti uurige välja, kas korteris on paigaldatud veemõõtjad - kui neid pole, on kasulik need paigaldada, kuid siis peab arvestama juba lisakulutustega.

Ostu-müügi leping

Kui soovite osta või müüa kinnisvara, tuleks kokku leppida järgmistes küsimustes:

- Millal ja millistes osades toimub ostusumma tasumine (käsiraha, järelmaks)
- Kes tasub notaritasu
- Millal toimub objekti üleandmine (eluruumide puhul ka tähtaeg, millal eelmised elanikud end välja registreerivad)
- Millised tehnilised seadmed antakse üle koos objektiga (pliidid, boilerid jms).

Objekti üleandmine peaks toimuma ilma võlgadeta või nende olemasolul tuleb ostjat sellest teavitada, samuti tuleb ümber registreerida objekti teenindamiseks sõlmitud kommunaalteenuste osutamise lepingud k.a. telefoniteenuste leping.

Objekti ostu-müügi vormistamine toimub notari juures ning selleks vajalikud põhidokumendid on:

1. Ehitisregistri õiend (kehtib 10 päeva) või väljavõte kinnistusraamatust (kehtib 15 päeva)
2. Füüsilisest isikust ostja/müüja puhul:
 - pass (mittekodaniku passi puhul peab passis olema elamisluba)
 - müüja abikaasa nõusolek (notariaalne, abikaasa võib ka lepingu sõlmimisel kaasas olla ja avaldada nõusolekut suuliselt)
3. Äriregistrisse kantud juriidilisest isikust ostja/müüja puhul:
 - äriregistri väljavõte (kehtib 15 päeva)
 - nõukogu otsus ostu/müügi kohta (peab sisaldama objekti nimetuse koos aadressiga, müüja/ostja andmed, ostu/müügihinna)
 - põhikirja originaal.
4. Äriregistrisse kandmata juriidilisest isikust ostja/müüja puhul:
 - registreerimistunnistus (originaal või kinnitatud koopia)
 - tõend äriregistrisse dokumentide esitamise kohta (originaal) -üldkoosoleku otsus juhatuse valimise kohta
 - juhatuse otsus objekti ostu/müügi kohta (peab sisaldama objekti nimetuse koos aadressiga, müüja/ostja andmed, ostu/müügihinna)
 - põhikiri, asutamisleping (originaalid)
 - ettevõttere registri tõend

Kui objekti ostes soovitakse seda ka koheselt pantida, tuleb see nõukogu või juhatuse otsuses ära märkida.

Riskide maandamine kinnisvaratehingutes

Kinnistusraamat tagab kinnisomandi õiguskindluse ja maandab kinnisvaratehingute riskid, sest:

- 1) kinnistuga seotud asjaõigused tehakse kinnistusraamatu kaudu nähtavaks;
- 2) kinnisasjaõigused tekivad kinnistusraamatusse kande tegemisega ja lõpevad kande kustutamisega;
- 3) kinnistusraamatu kanded tehakse avalduste esitamise järjekorras.

Kinnistusraamatut peetakse **maa- ja linnakohtute kinnistusosakondades**. Kinnistamisasjad vaadatakse läbi hagita tsiviilasjadena kirjalikus kohtumenetluses. Kinnistusraamatu pidamine kohtu juures tagab juriidilise asjatundlikkuse ja sõltumatu otsustamise.

Kinnisvaratehingud on reeglina notariaalsed. **Notar** kontrollib tehingu tõestamiseks vajalikke andmeid ja esindab tehinguosalisi kinnistusosakonnas (sh dokumentide esitamisel ja tagasivõtmisel).

Kohtute kinnistusosakondades peetakse ka **abieluvararegistr**. Abielu vältel omandatud vara on reeglina abikaasade ühisvara, kui abieluvararegistrisse ei ole kantud teisiti. Kanded tehakse notariaalselt tõestatud abieluvaralepingute põhjal.

Tallinna Linnakohtu juures asub lisaks kinnistusosakonnale ka **pärimisregister** (testamentide ja pärimisasjade register).

Haridus

Alusharidus

Alusharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste ja käitumisnormide kogum, mis loob eeldused edukaks edasijõudmiseks igapäevaelus ja koolis.

Alushariduse korralduse aluseks on Vabariigi Valitsuse määrusega nr 315, 15. oktoobril 1999 kinnitatud "Alushariduse raamõppekava". Raamõppekava on aluseks munitsipaal- ja eralasteasutusele oma õppekava koostamiseks, toetab lapsevanemaid lapse kodusel kasvatamisel ja arendamisel.

Alusharidust saab omandada eelkooliealistele mõeldud lasteasutustes.

Lasteasutuse liigid on:

- lastesõim - kuni kolmeaastastele lastele
- lasteaed - kuni seitsmeaastastele lastele
- erilasteaed - kuni seitsmeaastastele erivajadustega lastele..
- Lasteaiaga võib olla ühendatud algkool (ühise juhtkonnaga lasteaed- algkool) või põhikool (lasteaed-põhikool). Lasteasutused jagunevad munitsipaal- ja eralasteasutusteks
- Valla- või linnavalitsus võib lasteasutuse juhataja ettepanekul moodustada lasteasutuses vastavalt vajadusele sobitusrühmi, kuhu kuuluvad hälviklapsed koos teiste lastega, samuti erirühmi, kuhu kuuluvad hälviklapsed.

Üldharidus

Põhiharidus on kõigile kohustuslik üldharidusmiinimum. Koolikohustuslik on laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab seitsmeaastaseks. Õpilane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni või 17- aastaseks saamiseni.

Põhitaseme õppe põhivorm on päevaõpe.

Põhiharidust on võimalik omandada kolme erineva riikliku õppekava alusel: Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (normintellektiga õpilased) Põhihariduse lihtsustatud (abiõppe) õppekava (kerge vaimupuudega õpilased) Toimetuleku riiklik õppekava (mõõduka ja sügava vaimupuudega õpilased)

Riikliku õppekava alusel kujundab iga kool oma õppekava.

Põhihariduse omandamine on riigi- ja munitsipaalkoolides õppemaksuta.

Põhihariduse omandamine loob eeldused ja annab õiguse jätkata õpinguid keskhariduse omandamiseks.

Keskharidus põhineb põhiharidusel ja jaguneb üldkeskhariduseks ja kutsekeskhariduseks. Üldkeskhariduse omandamine annab õiguse jätkata õpinguid kõrghariduse omandamiseks.

Üldkeskharidus omandatakse gümnaasiumis, gümnaasiumiaste on 10.-12. klass.

Gümnaasiumis toimub õppetegevus päevases, õhtuses ja kaugõppe vormis. Kooli lõpetamine on lubatud ka eksternina.

Õppimine on riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta. Riik ja kohalikud omavalitsused peavad tagama soovijatele võimaluse keskhariduse omandamiseks.

Gümnaasiumisse vastuvõtt toimub põhikooli lõpetamise tulemuste alusel. Gümnaasiumi lõpetamiseks korraldatakse lõpueksamid. Gümnaasiumi lõpueksamid on riigieksamid ja koolieksamid. Gümnaasiumi lõpetajatele väljastatakse gümnaasiumi lõputunnistus ja riigieksamitunnistus.

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava määrab kindlaks gümnaasiumi õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, riikliku õppekava põhimõtted, omandatavad pädevused, õppekorralduse alused, kohustuslikud õppeained ja tunnijaotusplaani, nõuded kooliastmele ja kooli lõpetamiseks. Riikliku õppekava alusel kujundab iga kool oma õppekava.

Koolikohustus

Koolikohustuslik on laps, kes jooksva aasta 1.oktoobriks saab 7-aastaseks. Vanemate soovil võib esimesse klassi vastu võtta lapse, kes on jooksva aasta 30.aprilliks saanud 6-aastaseks.

Eestis elava välisriigi kodaniku ja kodakondsuseta isiku laps on koolikohustuslik. Eesti koolikohustus ei laiene välisdiplomaatide ja välisriikide esindajate lastele.

Koolikohustust võib edasi lükata lapse tervisliku seisundi tõttu. Koolikohustust võib täita ka kodus õppides. Ühtegi õpilast ei vabastata koolikohustuse täitmisest tema puude või väheste võimete tõttu. Põhiharidus võimaldatakse ka lihtsustatud õppekava alusel, sõltuvalt erivajadustest ja võimetest. Raske ja mõõduka vaimse puudega lapsi õpetatakse ja arendatakse riikliku toimetulekukooli õppekava järgi.

Õpilane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni (9 klassi) või 17-aastaseks saamiseni. Põhihariduse omandamine õhtuses ja kaugõppevormis ning kooli lõpetamine eksternina on lubatud koolikohustusliku vanuse ületanud isikutel.

Kool on kohustatud tagama õppimisvõimalused igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele. Vanemad on kohustatud looma lapsele kodus soodsad tingimused õppimiseks ja koolikohustuse täitmiseks.

Koolidele kehtestatud ühised normid

Eestis on koolidele kinnitatud ühtsed kindlad normid, mida tuleb järgida. Mõningaist olulisemaist kirjutame alljärgnevalt, teiste kohta leiate teavet õigusaktidest ja kasulikest linkidest.

Koolipäeva pikkus:

Ühes õppenädalas on viis õppepäeva.

Põhikooli ja gümnaasiumiseadusega on sätestatud õpilase suurim nädalakoormus:

1. klassis 20 tundi;
2. klassis 23 tundi;
- 3.- 4. klassis 25 tundi;
5. klassis 28 tundi;
- 6.-7. klassis 30 tundi;
8. klassis 32 tundi;
- 9.klassis 34 tundi.

Õppetunni pikkus on 45 minutit. Vahetund ei tohi olla lühem kui 10 minutit, söögivahetund peab kestma vähemalt 20 minutit.

Koolikoti raskus:

Koolikott koos sisuga võib kaaluda:

- 1.-3. klassi õpilastel kuni 3,0 kg;
- 4.-6. klassi õpilastel kuni 3,5 kg;
- 7.-9. klassi õpilastel kuni 4,5 kg.

Koolitee pikkus:

Õpilase jalgsikäimise koolitee ei tohi olla pikem kui **3 kilomeetrit**.

Pikema koolitee puhul peab **kohalik omavalitsus korraldama õpilaste igapäevast vedu** lähimasse kooli ja tagasi koju juhul:

kui õpilaste kooli ja kodu vahel puudub regulaarne või kooli õppekorraldusega sobiv bussiliin ja kui koolil puuduvad internaadiruumid (õpilaskodu).

Õpilaste arv klassis:

Järk-järgult minnakse 24- õpilasega klassidele üle, alustades 2004. aasta septembris 1. klassiga. Klassi täituvuse ülemine piirnorm on põhikooliastmes 24 õpilast ja gümnaasiumiastmes 36 õpilast.

Kui kahe või enama klassi õpilaste arv kokku on 20 või alla selle, moodustatakse nendest õpilastest liitklass.

Liita on lubatud 1.- 4., 3.- 6. ja 5.- 9. klasse.

Hindamine koolis:

Õpilasi hindab klassi- või aineõpetaja vastavalt õpilase võimetele, teadmistele ja püüdlustele. Hinded annavad infot õpiedukusest nii õpilasele endale kui lapsevanematele.

Kiituskirja "Väga hea õppimise eest" saab õpilane kui muusika ja kunstiõpetuse ja kehalise kasvatuses aastahinne on vähemalt 4, teiste ainete aastahinne 5 ja käitumine "eeskujulik" või "hea".(vaadake ka õigusakte!)

Koduste õpitööde maht:

Alates 2. klassist antakse koduseid ülesandeid arvestusega, et nende lahendamiseks kulub päevas keskmiselt aega:

- | | |
|------------------|-----------------|
| 2.klassis | kuni üks tund; |
| 3. ja 4. klassis | kuni 1,5 tundi; |
| 5. ja 6. klassis | kuni 2 tundi; |
| 7.-9. klassis | kuni 2,5 tundi. |

Õpilase väljaheitmine põhikoolist

Õppenõukogu otsusega võib koolikohustuslikku õpilast välja heita, kui

õpilane

- pidevalt rikub koolikorda;
- eirab üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme või
- on karistatud kriminaalkorras.

Õppenõukogu istungist peavad osa võtma lapsevanem ja lastekaitseteenistuse esindaja.

Õppenõukogu otsus jõustub pärast kooskõlastamist lastekaitseteenistuse ja kohaliku omavalitsusega.

Tingimuseks on, et õpilase jaoks leitakse võimalus haridustee jätkamiseks põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni.

Lapsevanem võib õppenõukogu otsusega mittenoustumise korral pöörduda vaidlusküsimuste lahendamiseks Haridusministeeriumi või maavanema poole.

Õpi- ja kasvatusraskustega lapsed

Kui lapsel tekivad raskused õppimisega, tuleb välja selgitada põhjused, et võimalikult vara ennetada koolistressi ja väsimuse teket.

Õpiraskuste põhjused võivad olla

- sotsiaal-psühholoogilised koolis, kodus (tõrjutus, vägivald, koolikiusamine, suhtlemisoscused, jms)
- füsioloogilised ja vaimsed tervisehäired (nägemis-, kuulmishäired, erivajadused)
- koolistress ja koolihirm jms.

Edasijõudmatuse põhjuseks võib olla ka hoolimatu suhtumine kooli, õppimisse, uimastisõltuvus jne.

Õpilase esmane abistamine ja nõustamine on õpetaja ülesanne. Õpetajatelt võib paluda õpiraskustega õpilastele **tugiõpet** - tunnivälisest järeleaitamist mingis kindlas õppeaines või õppimisoscuste omandamises.

Suulise ja kirjaliku kõne puuete raviks ja ennetamiseks tuleb pöörduda logopeedi poole.

Õpilasele, kes vaatamata nõustamisele ja tunnivälisele abile ei suuda õppekava nõudeid täita, peab kool pakkuma kas individuaal- või parandusõpet või suunama nõustamiskomisjoni.

Individuaalse õppekavaga luuakse tingimused võimetekohaseks õppimiseks. Individuaalsele õppekavale suunatakse pedagoogiliste, psühholoogiliste ja meditsiiniliste uuringute alusel.

Parandusõpe on õpe, mis lubab neil täita nõuetele vastavalt riiklikku õppekava.

Parandusõppe tunde korraldatakse 1.-9. klassi **hariduslike erivajadustega õpilaste** toetamiseks:

- õpioskuste ja õpiharjumuste kujundamiseks 1.-2. klassi õpilastele
- spetsiifiliste õpivilumuste hälvetega, nägemis- ja kuulmispuuete ning mootorika ja segatüüpi arenguhäiretega tavakooli tavaklassis õppivatele õpilastele.

1.-2. klassi õpilase võib viia parandusõppele koolianalüüsi või eriarsti soovitusel alusel.

3.-9- klassi õpilane viiakse parandusõppele eriarsti soovitusel alusel.

Õpilase parandusrühma viimise otsus tuleb kooskõlastada lapsevanema või eestkostjaga.

Parandusrühma tunnid toimuvad reeglina tunnivälisel ajal vastavalt ettenähtud korrale.

Kasvatusraskustega õpilased on:

- koolikohustuse mittetäitjad;
- klassikursuse kordajad lohaka ja vastutustundetu suhtumise tõttu õppimisse;
- käitumisprobleemidega lapsed väljaspool kooli

Need on õpilased kes terroriseerivad, ähvardavad, mõnitavad ja solvavad kaasõpilasi, õpetajaid ja koolitöötajaid: kasutavad vägivalda oma tahte läbisurumiseks, on agressiivsed ja pidurdamatud, lõhuvad ja rikuvad tahtlikult kooli inventari ja kaasõpilaste koolitarbeid, riietusesemeid ja muud, ohustavad tahtlikult iseenda, kaasõpilaste ning õpetajate tervist, eiravad teadlikult koolikorraldust, moraali ja eetika norme.

Vajadusel moodustab valla- või linnavalitsus koolis eraldi klasse põhiharidust omandavatele kasvatusraskustega õpilastele alates teisest kooliastmest. (laiendati kasvatusraskustega õpilaste klassi moodustamise võimalusi, varem võis vastavaid klasse moodustada vaid 7.-9. klassi õpilastest, nüüd 4.-9. klassi õpilastest)

Kasvatusraskustega laste klass aitab koolisiseselt säilitada tavaklassis korralikku õpikeskkonda ning ennetada kasvatusraskustega laste koolist väljalangemist. Kooli seisukohast on see praktiliselt ainus mõjutusvahend tõsiste distsipliiniprobleemidega õpilaste jaoks.

Koduõpe

Koduõpe on koolis mittekäiva lapse õppimine kodus. Koduõpe võib toimuda lapsevanema soovil või lapse tervisliku seisundi tõttu.

Vanema soovil toimuvat koduõpet korraldab ja rahastab vanem ise. Õpitulemusi kontrollib ja hindab kool. Koduõpet võib rakendada kui kool asub elukohast kaugel ja kodus leidub isik, kes on pädev ja valmis õpetama vastavalt õppekavale.

Koduõppele on **tervislikel põhjustel õigus 1.-9.klassi õpilasel**, kelle elukohale lähimas koolis puuduvad võimalused luua tema puudele või tervisehäirele vastavaid tingimusi õppetööst osavõtmiseks koolis.

Koduõpe määratakse lapsele raske kroonilise somaatilise haiguse või raske funktsioonihäire ja puude korral. Õpilase **määrab** koduõppele perearst või eriarst lapsevanema (eestkostja) taotlusel. Õpilase koduõppele viimise ja talle individuaalse õppekava rakendamise **otsustab õppenõukogu** perearsti või eriarsti määrangu alusel.

Kutseharidus

Kutsehariduse mõiste hõlmab kõikides vormides toimuvat kutse-, eri- ja ametialast õpet.

Kutsekeskharidust võib omandama asuda nii peale põhikooli kui ka peale gümnaasiumi lõpetamist. Põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamine kestab vähemalt 3 aastat. Gümnaasiumijärgne kutseõpe kestab 1–2,5 aastat.

Põhiharidust omandavad õpilased, sh koolikohustuse eest väljunud õpilased, kes omandavad põhiharidust õhtuses või kaugõppe vormis, võivad kutseõppeasutuse juures saada kutsealast eelkoolitust. Valikkursuste mahus võib ka gümnaasium oma õpilastele pakkuda kutsealast eelkoolitust – seda samuti koostöös kutseõppeasutusega.

Kutseõppeasutuste lõpetajad, kes soovivad jätkata õpinguid kõrghariduse tasemel, peavad üldjuhul sooritama riigieksamid. Kõigil keskharidusega isikutel on võrdne õigus konkureerida kõrgharidust andvatesse õppeasutustesse õppima asumiseks.

Rakenduskõrgharidus

Kutsekõrghariduse ja diplomiõppe õppekavadele esitatud nõuete ühtlustamise kaudu mindi kõrgharidusreformi käigus üle **rakenduskõrgharidusõppe** õppekavadele.

Rakenduskõrgharidusõpe on kõrghariduse esimese astme õpe, mille kestel üliõpilane omandab kindlal kutsealal töötamiseks või magistriõppes edasiõppimiseks vajalikud pädevused.

(2) Rakenduskõrgharidusõppe nominaalkestus on kolm kuni neli aastat.

(3) Rakenduskõrgharidusõppe alustamise tingimus on keskharidus või sellele vastav kvalifikatsioon.

(4) Rakenduskõrgharidusõpe lõpeb lõpueksami sooritamise või lõputöö kaitsmisega.

(5) Rakenduskõrgharidusõppe lõpetanud isikul on õigus jätkata õpinguid magistriõppes õppeasutuse nõukogu kehtestatud tingimustel ja korras.

("Rakenduskõrgkooli seadus" paragrahv 15)

Rakenduslikku kõrgharidust on võimalik omandada erinevates valdkondades. Muusika ja kunsti kutseala valdkondade kõrval on võimalik õppida infotehnoloogia, mehhaanika, laevanduse, lennunduse, ehituse, majandusarvestuse, meditsiinilise teeninduse, sotsiaalteeninduse jmt erialadel.

Kõik õppekavad sisaldavad suures mahus praktilist tööd.

Omandatud praktilised oskused annavad parima ettevalmistuse siirdumiseks otse kõrgkoolist erialasele tööle. Sageli luuakse esimesed kontaktid tulevase tööandjaga juba kõrgkooli ajal ettevõtetes toimuva praktika raames. Sarnaselt bakalaureuseõppe lõpetanutega on rakenduskõrghariduse omandanud võimalus jätkata õpinguid magistriõppes üldise konkursi korras.

Rakenduskõrgharidus on võimalik omandada rakenduskõrgkoolides, keskkooli baasil tegutsevates kutseõppeasutustes ja ülikoolide kolledzhites.

Kõrgkoolid

Eestis eksisteerib kahte liiki kõrgkoole: avalik-õiguslikud ülikoolid ja eraülikoolid.

Ülikoolide ja rakenduslike kõrgkoolide sisulist akrediteerimist teostab vastavalt ülikooliseadusele Vabariigi Valitsuse määrusega moodustatud kõrghariduse hindamise nõukogu, kuhu erapooletuse tagamiseks ei tohi kuuluda kõrgkoolide juhtkonna liikmed ega ministeeriumi ametnikud.

Kuidas õpinguid rahastada

Õppelaen on riigi garantiiga pikaajaline laen õppimiskulude finantseerimiseks. Õppelaenu on õigus saada Eesti Vabariigi kodanikul või Eestis alalise elamislooga viibival isikul, kes õpib täiskoormusega. Õppelaenu suuruseks on 2004/2005 õppeaastal 17 500 krooni. Õppelaenu annavad kõik suuremad pangad, tingimustest ja taotlemisest saate täpsemalt teada pankade veebilehtedelt või kohapeal. Õppelaenu saab Õppetootuste ja õppelaenu seaduse alusel.

Alates 01.01.2004 hakkas riik osaliselt kustutama õpingud lõpetanud lapsevanema õppelaenu. Riik kustutab emal või isal esimese lapse sünni korral poole, teise lapse või kaksikute puhul 75 protsenti ja kolmikute vanemal kogu tagasimaksmata osa laenust. Kui laenu tagasimaksmise ajal sünnib perre järgmine laps, võetakse kustutamise aluseks selleks ajaks tagasi maksmata summa. Osalisele või täielikule kustutamisele kuulub tagasimaksmata laenu põhisumma, aga mitte intressid. Laenukustutamist taotleval vanemal peab õppekava olema läbitud täies mahus.

Riik hakkab õppelaenu osaliselt kustutama neil, kelle laps on laenu kustutamise taotlemise ajal alla viieaastane ning sündinud õpingute või õppelaenu tagasimaksmise ajal. Taotluse saavad esitada ka käesoleval aastal sündinud laste vanemad. Õppelaenu osalist kustutamist saavad taotleda nii ülikoolis, rakenduskõrgkoolis kui ka keskkhariduse baasil kutseõppeasutuses õppinud lapsevanemad. Samuti ei sõltu laenu kustutamine kooli omandivormist või sellest, kas õpingud toimusid Eestis või välismaal.

Lisaks õppelaenule on võimalik taotleda **õppemaksulaenu**, millega on võimalik maksta vaid tasulise õppe eest.

Hariduslaen kõrgkoolide päevastele tudengitele, magistrantidele ja doktorantidele igakuisteks elamiskuludeks või õppemaksu tasumiseks. Hariduslaen annab võimaluse laenu võtta neil õppuritel, kellele riigi poolt tagatud õppelaenu tingimused ei laiene. Hariduslaen peaks eriti huvitama tasulistes koolides õppivaid noori, kes käivad juba ise tööl ning mingil põhjusel riiklikku õppelaenu ei saa. Samuti saavad laenu taotleda lapsevanemad oma laste koolituse finantseerimiseks.

Õppides kõrgkoolis on võimalik taotleda mitmesuguseid asutuste, organisatsioonide, ettevõtete **stipendiumeid**. Stipendiumite saamise tingimused kuulutatakse välja stipendiumi kehtestamisel. Välisriikide stipendiumid aitavad välismaa ülikoolides õppida soovijaid. Stipendiumite kohta leiate teavet oma kõrgkooli koduleheküljelt.

Õppetoetused

Õppetoetuste eesmärk on tagada ligipääs kutsekesk- ja kõrgharidusele ning motiveerida täiskoormusega ja edukat õppimist.

Õppetoetusi makstakse riigieelarvest õppeasutuse kaudu õpilase või üliõpilase taotluse ja õppeasutuse otsuse alusel igal õppekuul.

Õppetoetust ei ole õigus saada akadeemilisel puhkusel oleval õpilasel või üliõpilasel.

Põhitoetus

Kutsekeskharidust omandaval õpilasel ja kõrgharidust omandaval üliõpilasel on õigus taotleda põhitoetust, kui ta:

1. on Eesti kodanik või viibib Eestis alalise või tähtajalise elamisloa alusel;
2. omandab keskkhariduse baasil kutsekeskharidust õppekaval, kus on riigi finantseeritavaid koolituskohti, või kõrgharidust õppekaval, kus on riikliku koolitustellimusel alusel moodustatud õppekohti;
3. omandab keskkhariduse baasil kutsekeskharidust või kõrgharidust täiskoormusega õppides ega ole ületanud õppekava nominaalkestust.

Põhitoetust saab taotleda viieks kuuks 2 korda aastas - septembris ja veebruaris. **Esimese aasta õpilane või üliõpilane** saab põhitoetust taotleda 1 kord aastas - veebruaris.

Põhitoetuse taotlemiseks tuleb õppeasutusele esitada õppeasutuse määratud vormi kohane avaldus ning nõutud dokumendid. Taotluse esitanud õpilaste ja üliõpilaste kohta koostatakse paremusjärjestused õppekavati. Põhitoetus määratakse õppeasutusele eraldatud vahendite piires vastavalt paremusjärjestusele.

Põhitoetuse suurus õpilasel, kes omandab põhihariduse baasil kutsekeskharidust, on 600 krooni;

õpilasel, kes omandab keskhariduse baasil kutsekeskharidust, 600 krooni ja täiendava toetuse suurus 300 krooni;

üliõpilasel, kes omandab kõrgharidust, 800 krooni ja täiendava toetuse suurus 400 krooni;

Täiendav toetus

Rahaline toetus eluasemele ja transpordile tehtavate kulutuste katmiseks.

Kutsekeskharidust omandaval õpilasel ja kõrgharidust omandaval üliõpilasel on õigus taotleda täiendavat toetust, kui ta:

1. on Eesti kodanik või viibib Eestis alalise või tähtajalise elamisloa alusel;
2. omandab keskhariduse baasil kutsekeskharidust õppekaval, kus on riigi finantseeritavaid koolituskohti, või kõrgharidust õppekaval, kus on riikliku koolitustellimusel alusel moodustatud õppekohti;
3. omandab keskhariduse baasil kutsekeskharidust või kõrgharidust täiskoormusega õppides ega ole ületanud õppekava nominaalkestust;
4. elukoht Eesti rahvastikuregistri andmetel asub väljaspool omavalitsusüksust ja sellega piirnevaid omavalitsusi, kus asub õppeasutus.

Täiendavat toetust saab taotleda viieks kuuks 2 korda aastas - septembris ja veebruaris. **Esimese aasta õpilane või üliõpilane** saab täiendavat toetust taotleda viieks kuuks 1 kord aastas - veebruaris.

Täiendava toetuse taotlemiseks tuleb õppeasutusele esitada õppeasutuse määratud vormi kohane avaldus ning nõutud dokumendid. Taotluse esitanud õpilaste ja üliõpilaste kohta koostatakse paremusjärjestused õppekavati. Täiendav toetus määratakse vastavalt paremusjärjestusele õppeasutusele eraldatud vahendite piires.

Täiendava toetuse suurus kutsekeskharidust omandaval õpilasel on 300 krooni ja kõrgharidust omandaval üliõpilasel 400 krooni õppekuu kohta.

Abielu

Abielu on inimese riigi poolt registreeritud kooselu vorm. Ajalooliselt on inimeste kooselu registreerimine olnud vajalik, et anda uuest ühendusest selge märk teistele ühiskonna liikmetele, kindlustada tulevaste laste positsioon ühiskonnas ja fikseerida abielupoolte varalised õigused. Tänapäeval on paljud nende õigustest tagatud juba teiste seadustega ning seetõttu registreeritud abielu kaotamas ka oma esialgset tähendust. Samas on abiellumise praktiline väärtus asendumas paljude uute ning vähemmateriaalsete motiividega.

Registreeritud abielu eelis vaba-abielu ees on peamiselt selles, et abikaasad ei pruugi hakata korraldama omavahelisi tsiviilõigussuhteid kokkulepetega – abielu on kui õiguslike lahenduste „pakett“, kus abikaasade eest on teatud tüüpotsustused ära tehtud. Abielupooltel on õigus esitada ühiseid maksudeklaratsioone ning nad on teineteise seadusjärgsed pärijad. Registreeritud abielupaaridel on kergem paljudel juhtudel ka koos reisida ning suhelda teiste riikide ametivõimudega. Õigus lapsendada sama last on üksnes registreeritud abikaasadel. Abielu jooksul abikaasade poolt omandatud vara loetakse ühisvaraks, juhul kui abielupooled pole abieluvaraleppes seda teistmoodi soovinud.

Abiellumine

Eestis sõlmitakse abielusid vaid mehe ja naise vahel. Abiellumiseks peab inimene olema 18-aastane ja ei tohi olla abielus. 15-18-aastased võivad abielluda oma vanema(te) või eestkostja kirjalikul nõusolekul. Abielu ei sõlmita lähedaste sugulaste, shl vendade ja õdede ning poolvendade ja -õdede, lapsendajate ja lapsendatute, sama isiku poolt lapsendatute vahel, isikute vahel, kellest vähemalt ühele on määratud eestkostja tema piiratud teovõime tõttu (va teatud juhud).

Kui Eestis soovivad abielluda kahe erineva riigi kodanikud, siis järgitakse Eesti seaduses ette nähtud reegleid. Abielu sõlmimiseks tuleb mehel ja naisel esitada avaldus perekonnaseisuasutusse või siseministrilt abielu sõlmimise õiguse saanud vaimulikule. Isik, kes oli varem abielus, peab esitama abielu lõppemist või abielu kehtetuks tunnistamist tõendava dokumendi.

Abielu on sõlmitud, kui mõlemad abiellujad on abieluaktile alla kirjutanud. Abielu sõlmitakse üldjuhul mitte varem kui ühe kuu ja mitte hiljem kui kolme kuu möödumisel abiellujate poolt perekonnaseisuasutusele avalduse esitamisest. Mõjuvatel põhjustel võib perekonnaseisuasutus tähtaegu lühendada või pikendada. Tähtaega võib pikendada kuni kuue kuuni, arvates avalduse esitamisest.

Lahutus

Abielu lahutamine on üks abielu lõppemise alustest. Abielu lõppeb abikaasa surmaga või abielu lahutamisega. Abielu lahutamine on õigustoiming, mille viib läbi perekonnaseisuasutus või kohus.

Kuna abielu ise on vabatahtlik ühine tegutsemine, siis ka lahutamine saab toimuda abikaasade kokkuleppel. Sellise kokkuleppe saavutamisel tuleb pöörduda perekonnaseisuametisse ja esitada ühine kirjalik avaldus lahutamise kohta. Oluline on, et abikaasad viivad kirjaliku avalduse ühiselt perekonnaseisuametisse. Juhul kui üks abikaasadest ei saa minna, siis võib ta esitada eraldi notariaalselt tõstatud avalduse. Selline on lahutamise üldkord. Abielusuhe lõppeb abielulahutusakti koostamisega.

Kohtu kaudu lahutamine on keerulisem ja eeldab mingit vaidlust. Seaduse järgi tuleb abielu lahutada kohtus ka juhul, kui abikaasa soovib, et koos lahutusega lahendataks ka lapsesse või ühisvara jagamise puutuv vaidlus või mõistetaks välja elatis. Sellisel juhul võivad abikaasad olla küll nõus lahutusega, kuid ei ole jõudnud kokkuleppele muudes küsimustes. Kuna perekonnaseisuasutuses toimub lahutamine ainult vastastikuse kokkuleppe korras, siis kohtusse tuleb minna ka sel juhul, kui üks abikaasa nõuab lahutust ning teine lahutusega ei nõustu. Kohus

peab enne lahutuse otsustamist jõudma järeldusele, et abielu jätkamine on võimatu. Menetluslikult on tavaline, et kohus annab pooltele leppimiseks teatud tähtaja.

Abielu lahutamise eest tuleb nii kohtu kaudu lahutamise kui perekonnaseisuasutuses lahutamise puhul tasuda riigilõiv. Elatise nõudmise hagid on riigilõivuvabad. Abikaasade ühisvara jagamine kohtus aga vajab riigilõivu tasumist.

Lahutamise protsess võib olla emotsionaalselt koormav. Abi võib olla nii perenõustajast kui vastava koolituse saanud sotsiaaltöötajast. Sõbralik ja kiusuta lahku minemine on suur väärtus edasises elus..

Lapsed pärast lahutust

Abielu lahutavatel vanematel tasuks aegsasti mõelda, kuidas nad saaksid selle protsessi teha oma lastele võimalikult vähe traumeerivaks. Psühholoogid soovivad, et lapsed peaksid üldjoontes teadma, mis vanematel plaanis on. Vanemate lahutus võib tekitada palju segadust ning ebakindlust lapse maailmas. Seetõttu on oluline, et vanemad annaksid lastele kindlalt mõista, et nad on ka edaspidi lapse jaoks alati olemas. Vastutus laste heaolu eest jääb, vaatamata laste elukohale, alati nii lapse isa kui ema moraalseks ja juriidiliseks kohustuseks. Lahutusega ei kaota lapsed vanemat, vaid ainult vanemate kooselu.

Vanemate kohustused oma laste suhtes ei sõltu kuidagi sellest, kas vanemad on omavahel abielus või kas nad on seda kunagi üldse olnud. Seega peaksid ka kooselu lõpetavad vanemad mõtlema laste heaolule pärast lahkuminekut.

Seadus eeldab, et vanemad on võimelised kokku leppima oma laste huvides parimad variandid, kuidas lastest lahus elav vanem võtab osa lapse kasvatamisest ja temaga suhtlemisest. Juhul kui sellist kokkulepet ei saavutata, lahendab vaidluse kohus. Lahenduse saamiseks võib aga pöörduda ka kohaliku omavalitsusüksuse sotsiaaltalituse või perenõustaja poole.

Elatis lapsele

Lapsel on õigus saada ülalpidamist mõlemalt vanemalt. Kui vanem lapse kasvatamises ei osale ega last rahaliselt ei toeta, on lapsel õigus saada vanemalt kohtu otsusel igakuiselt elatist ehk nn alimente **vähemalt pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära**. Juhul kui vanemad pole lapse ülalpidamise osas juba leidnud kokkulepet, tuleb esitada hagi kohtusse. Alaealise lapse seadusliku esindajana saab lapse nimel hagi esitada lapse vanem või eestkostja. Elatis määratakse alates hagi esitamise ajast, st mitte tagasiulatuvalt. Täpne elatis lapsele määratakse kindlaks lähtudes lapse vajadusest ja kummagi vanema varalisest seisundist. Teise vanema elatise maksmise kohustuste mittetäitmisel tuleks pöörduda kohtuotsusega kohtutäituri poole. Kohtutäituri seaduse alusel võtab kohtutäitur elatise sissenõudmiselt tasu.

Kätte saadud elatise summalt maksab reeglina tulumaksu elatise saaja ja elatise maksjal on õigus see oma tulust maha arvata.

Ülalpidamiskohustus perekonnas

Vanem on kohustatud ülal pidama oma alaealist last ja abi vajavat töövõimetut täisealiseks saanud last. Kui vanem ei täida lapse ülalpidamiskohustust, mõistab kohus teise vanema,

eestkostja või eestkostetasutuse nõudel temalt välja elatise lapsele nõude esitanud vanema või eestkostja või isiku kasuks, kelle huvides on eestkostetasutus nõude esitanud.

Lapse elatis määratakse kindlaks igakuise elatusrahana, lähtudes kummagi vanema varalisest seisundist ja lapse vajadusest. Vanema varalise seisundi või lapse vajaduse muutumisel võib kohus huvitatud isiku nõudel elatise suurust muuta.

Kohus võib jätta elatise välja mõistmata või selle suurust vähendada või elatise maksmise lõpetada, kui:

- vanem, kellelt elatist nõutakse, on töövõimetu;
- lapsel on piisav sissetulek;
- ilmnevad muud kohtu poolt mõjuvaks tunnistatud põhjused.

Laps on kohustatud ülal pidama oma abi vajavat töövõimetus vanemat kui ta on saanud täisealiseks. Täisealiseks saanud laps vabaneb vanema ülalpidamiskohustusest, kui vanemalt on vanema õigused ära võetud.

Vanavanemad, kellel varaline seisund seda võimaldab **on kohustatud ülal pidama**, oma alaealist lapselast, samuti abi vajavat töövõimetus täisealist lapselast, kui lapselapsel ei ole vanemaid, abikaasat või täisealiseks saanud last või kui nendelt ei ole võimalik ülalpidamist saada.

Täisealine lapselaps, kelle varaline seisund seda võimaldab, **on kohustatud ülal pidama** oma abi vajavat töövõimetus vanavanemat, kui tal ei ole abikaasat või täisealiseks saanud last või kui nendelt ei ole võimalik ülalpidamist saada.

Täisealine vend ja õde, kelle varaline seisund seda võimaldab, **on kohustatud ülal pidama** oma alaealist venda ja õde, kui neil ei ole vanemaid, vanavanemaid või kui nendelt ei ole võimalik ülalpidamist saada.

Täisealine võõras- või kasulaps on kohustatud ülal pidama abi vajavat töövõimetus võõrasvanemat või kasuvanemat, kes on teda vähemalt 10 aastat kasvatanud ja ülal pidanud, kui võõrasvanemal või kasuvanemal ei ole täisealist töövõimelist last ega abikaasat või kui neilt ei ole võimalik ülalpidamist saada. Võõrasvanemaks loetakse lapse vanemaga abielus olevat isikut, kes ei ole selle lapse vanem. Kasuvanemaks loetakse isikut, kes last tegelikult kasvatab, kuid ei ole selle lapse vanem ega võõrasvanem.

Vanemate õigused ja kohustused

Vanema õigused ja kohustused:

- Vanematel on oma laste suhtes võrdsed õigused ja kohustused.
- Vanemal on õigus ja kohustus last kasvatada ja tema eest hoolitseda.
- Vanem on kohustatud oma lapse õigusi ja huve kaitsma.
- Vanem on lapse seaduslik esindaja. Seadusliku esindajana on vanemal eestkostja volitus.
- Vanemal on õigus tagasi nõuda oma last igalt isikult, kelle juures laps on seadusliku aluseta.
- Vanemal ei ole õigust last tagasi saada, kui lapse üleandmine on ilmselt vastuolus lapse huvidega.

- Vanem ei või vanema õigusi teostada vastuolus lapse huvidega.

Vanemate lahutuse korral:

- Kui vanemad elavad lahus, lepivad nad kokku, kumma vanema juures laps elab. Kokkuleppe puudumisel lahendab vaidluse vanema nõudel kohus.
- Lapsest lahus elaval vanemal on õigus lapsega suhelda. Vanem, kelle juures laps on, ei või takistada teist vanemat lapsega suhtlemast.
- Kui vanemad ei ole kokku leppinud, mil viisil lahus elav vanem võtab osa lapse kasvatamisest ja temaga suhtlemisest, lahendab vaidluse eestkosteasutus või vanema nõudel kohus.

Lapsendamine, alaealise üle eestkoste seadmine ja lapse perekonnas hooldamine

Lapsendamine, eestkoste seadmine ja perekonnas hooldamine on erinevad võimalused ühe või mõlema vanema hoolitsusest ilma jäänud lapse perekonda kasvatada andmiseks.

Lapsendamine tekitab lapsendaja ja lapsendatu vahel vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused, lapsendamine on tähtajatu ja ei tohi olla seotud tingimustega. Lapsendamist reguleerib perekonnaseaduse peatükk 10. Lapsendada saab ainult alaealist üksnes lapse huvides. Lapsendada saab last, kelle vanem(ad) on andnud lapsendamiseks nõusoleku, kelle vanem(ad) on surnud või kellelt on ära võetud vanema õigused. Lapsendamisega kaasnevad kõik samad õigused ning kohustused, mis bioloogilise lapse sünnil.

Lapsendajaks võib olla vähemalt 25-aastane isik, kes on suuteline lapsendatavat kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama. Kohus võib lubada lapsendajaks olla ka nooremal täisealisel isikul. Sama last võivad lapsendada ainult omavahel abielus olevad isikud. Lapsendamise otsustab kohus lapsendada sooviva isiku avalduse alusel. Lapsendamise otsustamisel kaasab kohus protsessi maavalitsuse eestkosteasutuse arvamuse andmiseks. Vähemalt 10aastast last võib lapsendada üksnes tema nõusolekul. Arvestada tuleb ka noorema kui 10-aastase lapse soovi, kui lapse arengutase seda võimaldab.

Eestkoste alaealise üle seatakse lapse kasvatamiseks, tema isiklike ja varaliste õiguste ja huvide kaitseks. Eestkoste seatakse lapse üle, kelle vanemad on surnud, teadmata kadunud või kelle teovõimet on piiraud, kelle vanematelt on vanema õigused ära võetud või kes on perekonnast eraldatud ilma vanema õiguste ära võtmiseta. Eestkoste võidakse seada ka lapse üle, kes on muudel põhjustel jäänud ilma vanemlikust hoolitsusest (vanem kannab karistust kinnipidamisasutuses, vanema tervislik seisund ei võimalda last kasvatada,...). Eestkoste võib seada ka täisealise isiku, kelle teovõimet on piiratud varaliste ja isiklike õiguste ning huvide kaitseks. Perekonnaseadus sätestab, et kõik inimesed, kellel on andmeid eestkostet vajava isiku kohta, on kohustatud sellest teatama eestkosteasutusele eestkostet vajava isiku elukoha järgi. Eestkoste seadmise otsustab kohus eestkosteasutuse avalduse alusel. Lapse eestkostja on tema seaduslik esindaja.

Perekonnas hooldamine. Sotsiaalhoolekande seaduse järgi on lapse perekonnas hooldamine alternatiivne teenus laste hoolekandeasutusele (lastekodule või turvakodule) tagamaks lapsele stabiilset ja turvalist perekeskkonda. Perekonnas hooldamine võib olla lühi- või pikaajaline sõltuvalt lapse vajadusest, eesmärk on lapse tagasipöördumine bioloogilisse perekonda. Lapse paigutamise aluseks on hooldusperekonna ja eestkosteasutuse (lapse elukohajärgse kohaliku omavalitsuse) vahel ja võimalusel vanema osalusel sõlmitud hooldusleping. Perekonnas

hooldamist rakendatakse, kui laps jääb ilma oma vanemate hoolitsusest ja eestkoste ega asendamine ei ole võimalikud.

Eestkostetava või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus on 900 krooni lapse kohta kuus. Toetust saavad kuni 16- aastased lapsed juhul kui laps ei õpi ja kuni 19- aastased kui laps õpib.

Töötava lapsevanema õigused

Lisavaheaeg lapse toitmiseks

Isikule, kes kasvatab kuni poolteistaastast last võimaldatakse lisaks üldisele vaheajale puhkamiseks ja einestamiseks töö juures lisavaheaeg lapse toitmiseks (minimaalselt 30 minutit lapse kohta). Vaheaega on õigus saada vähemalt iga kolme tunni järel. Vaheaja võib liita ka teiste puhkepausidega või nõuda varasemat tööpäeva lõpetamist. Vaheajad lapse toitmiseks loetakse tööaja hulka ja nende eest säilitatakse keskmine palk.

Kahe või enama kuni poolteiseaastase lapse toitmiseks antava vaheaja kestus peab olema vähemalt üks tund.

Haige lapse hooldamise eest makstav hüvitis

Alla 12-aastase lapse hooldamisel kodus makstakse kindlustatud isikule hoolduslehe alusel 100% keskmisest tulust kuni 14 kalendripäeva jooksul. Haiglas hooldamisel on hüvitise määr 80%.

Kui tekib vajadus kauem lapse eest hoolitseda, võib pöörduda tööandja poole sooviga saada palgalist või palgata puhkust üldises korras.

Põhipuhkuse aja planeerimine

Tööandja on kohustatud andma põhipuhkust:

- 1) naisele vahetult enne ja pärast rasedus- ja sünnituspuhkust või vahetult pärast lapsehoolduspuhkust;
- 2) mehele vahetult pärast lapsehoolduspuhkust või naise rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal;
- 3) vanemale, kes kasvatab kuni 7-aastast last tema poolt soovitud ajal
- 4) vanemale, kes kasvatab 7–10-aastast last – lapse koolivaheajal.

Enne või pärast rasedus- ja sünnituspuhkust on naisel õigus saada esimesel tööaastal puhkust täies ulatuses, sõltumata töötatud ajast.

Palgata puhkus

Kuni 14 kalendripäeva aastas kuni 14-aastast last kasvatavale lapsevanemale, eestkostjale või hooldajale. Puhkuse aeg määratakse kindlaks kokkuleppel tööandjaga. Kuni 3-aastase lapse puhul on vanemal õigus nõuda puhkust sobival ajal.

Muud õigused töötamisel

Puuetega laste vanemate õigused seoses tööeluga

Lapsinvaliidi kasvatavaid isikuid:

- saab töölähetusse saata vaid nende nõusolekul;
- on keelatud üle viia tööle teise paikkonda;

- on keelatud rakendada ilma nende nõusolekuta ületunnitööle ja tööle õöajal; on keelatud rakendada tööle puhkepäeval;
- tuleb nende soovi korral rakendada tööle osalise tööajaga.

Ühel lapsinvaliidi vanematest või hooldajal on õigus lisapuhkepäevale kuus, nimetatud isikutel on õigus saada täiendavalt palgata puhkust.

Lapsinvaliidi kasvatamist loetakse tööga võrdsustatud tegevuseks (pensioni arvutamisel loetakse see aeg staaži sisse ja alates 1. jaanuarist 2001.a. maksab riik sotsiaalmaksu alla 18-aastast puudega last kasvatava ühe mittetöötava vanema eest).

Õigus soodustingimustel vanaduspensionile (5 aastat enne seaduses ettenähtud vanusesse jõudmist) on lapsinvaliidi vanemal või hooldajal, kes on kasvatanud puudega last vähemalt 8 aastat.

Pere- ja lastetoetused

Riiklikke peretoetusi makstakse:

- Eesti alalisele elanikule;
- välismaalasele, kellel on tähtajaline elamisluba;

Riiklike peretoetuste hulka kuuluvad:

- Sünnitoetus;
- Lapsendamistoetus;
- Lapsetoetus;
- Lapsehooldustasu;
- Üksikvanema lapse toetus;
- Ajateenija lapse toetus;
- Lapse koolitoetus;
- Eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus;
- Seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus;
- Elluastumistoetus;
- Kolme- ja enamalapselise pere ning kolmikuid kasvatava pere toetus.

Lisaks maksab Eesti Haigekassa sünnitushüvitist naisele, kellel on rasedus- ja sünnituspuhkusele minemisel tööleping, töövõtuleping või kes on FIE.

Sünnitoetus on ühekordne toetus, mida makstakse:

- esimese lapse ja mitmike sünni korral lapsetoetuse 25-kordses määras (2005. aastal 3750 krooni);
- iga järgmise lapse sünni korral lapsetoetuse 20-kordses määras (2005. aastal 3000 krooni).

Lapsetoetuse määr 2005. aastal on 150 krooni.

Lapsendamistoetus on ühekordne toetus, mida makstakse lapsendajale, kellest lapsendatav laps ei põlvne ja kes ei ole selle lapse võõrasvanem, kui varem ei ole sellele perele sama lapse kohta sünnitoetust makstud.

Toetuse suurus on 20-kordne lapsetoetuse määr (2005. aastal 3000 krooni).

Lapsetoetus on igakuine toetus, mida makstakse lapse sündimisest kuni tema 16-aastaseks saamiseni. Lapse õppimisel päevases õppevormis või meditsiinilistel näidustustel muus õppevormis põhikoolis, gümnaasiumis või põhikooli baasil kutseõppeasutuses makstakse toetust lapse 19-aastaseks saamiseni. Kui laps saab jooksval õppeaastal 19-aastaseks, siis makstakse toetust õppeaasta lõpuni.

Toetuse suurus pere igale lapsele on kahekordne lapsetoetuse määr (2005. aastal 300 krooni).

Lapsehooldustasu on igakuine toetus, mida makstakse:

- kuni kolmeaastast last kasvatavale ühele vanemale või vanema asemel lapsehoolduspuhkust kasutavale isikule $\frac{1}{2}$ lapsehooldustasu määras iga kuni kolmeaastase lapse kohta (2005. aastal 600 krooni);
- peres, kus kasvab kuni kolmeaastane laps ja veel kolme- kuni kaheksa-aastaseid lapsi, ühele vanemale igakuiselt $\frac{1}{4}$ lapsehooldustasu määras (2005. aastal 300 krooni) iga kolme- kuni kaheksa-aastase lapse kohta;
- kolme- ja enamalapselises perekonnas, kus on kolm või enam vähemalt kolmeaastast lapsetoetust saavat last, ühele vanemale iga kolme- kuni kaheksa-aastase lapse kohta $\frac{1}{4}$ lapsehooldustasu määras (2005. aastal 300 krooni).

Kui punkides 2 ja 3 nimetatud laps läheb esimesse klassi ja saab jooksval õppeaastal kaheksa-aastaseks, makstakse selle lapse kohta lapsehooldustasu õppeaasta lõpuni.

Lapsehooldustasu määr 2005. aastal on 1200 krooni.

Lapsehooldustasu saavale isikule makstakse iga kuni üheaastase lapse kohta täiendavat lapsehooldustasu. Täiendava lapsehooldustasu suurus on 100 krooni kuus.

Lapsehooldustasu ei maksta lapse kohta, kelle sünniga seoses makstakse sünnitushüvitist ravikindlustuse seaduse alusel või vanemahüvitist vanemahüvitise seaduse alusel.

Üksikvanema lapse toetus on igakuine toetus, mida makstakse juhul, kui:

- lapse sünniaktis puudub kane isa kohta või see on tehtud ema ütluse alusel;
- vanem on tunnistanud tagaotsitavaks.

Toetuse suurus on kahekordne lapsetoetuse määr (2005. aastal 300 krooni).

Ajateenija lapse toetus on igakuine toetus, mida makstakse kaitsejõudude ajateenistuses oleva vanema lapsele lapsetoetuse viiekordses määras (2005. aastal 750 krooni).

Lapse koolitoetust makstakse lapsetoetust saavale lapsele iga õppeaasta alustamiseks kolmekordses lapsetoetuse määras (2004/2005. õppeaasta alustamiseks 450 krooni).

Eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus on igakuine toetus, mida makstakse vanemliku hoolitsuseta jäänud lapsele,

- kelle üle on seatud eestkoste;
- kelle suhtes on sõlmitud perekonnas hooldamise leping.

Toetuse suurus on kuuekordne lapsetoetuse määr (2005. aastal 900 krooni).

Elluastumistoetus on ühekordne toetus lapsena hoolekandeesutuses või erivajadustega laste koolis kasvanud vanemliku hoolitsuseta isikule, kes asub uude elukohta iseseisvalt elama.

Toetuse suurus on 40-kordne lapsetoetuse määr (2005. aastal 6000 krooni), kui taotleja elas vähemalt 3 viimast aastat enne iseseisva elu alustamist hoolekandeesutuses või erivajadustega laste koolis. Kui taotleja elas hoolekandeesutuses või erivajadustega laste koolis alla 3 aasta, vähendatakse elluastumistoetust iga 3-st aastast vähem oldud kuu eest 2,5%.

Kolme- ja enamalapselise pere ning kolmikuid kasvatava pere toetus on kvartali viimasel kuul makstav toetus, mida makstakse vanemale, eestkostjale või hooldajale, kes kasvatab vähemalt kolme lapsetoetust saavat last või lapsetoetust saavaid kolmikuid.

Toetuse suurus on:

kolmelapselisele perele ühekordne lapsetoetuse määr iga lapse kohta (2005. aastal iga lapse kohta 150 krooni kvartalis);
nelja- ja viielapselisele perele kahekordne lapsetoetuse määr iga lapse kohta (2005. aastal iga lapse kohta 300 krooni kvartalis);
kuue- ja enamalapselisele perele kahe ja poole kordne lapsetoetuse määr iga lapse kohta (2005. aastal iga lapse kohta 375 krooni kvartalis);
kolmikuid kasvatavale perele kuuekordne lapsetoetuse määr pere kohta (2005. aastal 900 krooni kvartalis).

Seitsme ja enamalapselise pere vanema toetus on igakuiselt makstav riiklik peretoetus, mida makstakse vanemale, eestkostjale või hooldajale, kes kasvatab vähemalt seitset või enamat lapsetoetust saavat last.

Toetuse suurus on: 2005. aastal kahekordne lapsehooldustasu määr (2400 krooni).

Toetus määratakse toetusele õiguse tekkimise päevast, kui toetuse taotlemiseks vajalikud dokumendid on esitatud kuue kuu jooksul. Hilisemal toetuse taotlemisel määratakse igakuine toetus tagantjärele, kuid mitte rohkem kui taotluse esitamisele eelnenud kuue kuu eest.

Vanemahüvitis

Vanemahüvitise seadus jõustus 2004. aasta 1. jaanuarist ja selle eesmärk on hüvitada lapse esimesel eluaastal tema kasvatamise tõttu saamata jäänud tulu.

Õigus vanemahüvitisele on:

Last kasvataval vanemal, lapsendajal, võõrasvanemal, eestkostjal või hooldajal, kes on Eesti alaline elanik või Eestis tähtjalise elamisloa alusel elaval välismaalane.

Üldjuhul on kuni lapse kuue kuu vanuseks saamiseni õigus hüvitisele last kasvataval emal. Alates lapse kuue kuu vanuseks saamisest võivad vanemad kasutada õigust hüvitisele kordamööda.

Vanemahüvitise taotlemine:

- Vanemahüvitise saamiseks tuleb hüvitise taotlejal esitada elukohajärgsele pensioniametile **avaldus** ja **isikut tõendav dokument**.
- Kui hüvitise taotleja on lapsehoolduspuhkusel, tuleb täiendavalt esitada töandja tõend, millele on märgitud lapsehoolduspuhkuse kestvus ja lapse nimi.
- Avalduse võib esitada isiklikult pensioniametisse või saata posti teel. Alates 1. veebruarist 2004 saab avalduse esitada elektroonselt kodanikuportaali kaudu (www.riik.ee/kodanikuportaal).

Vanemahüvitise maksmise periood:

- Vanemahüvitise maksmist alustatakse sünnitushüvitise maksmise perioodi lõpupäevale järgnevast päevast ning makstakse ajani, mil sünnitushüvitise päevadega kokku täitub 365 päeva, kui lapse ema jäi rasedus- ja sünnituspuhkusele vähemalt 30 kalendripäeva enne eeldatud sünnitustähtaega.
- Kui lapse emal ei olnud õigust sünnitushüvitisele, siis makstakse vanemahüvitist lapse sünnist kuni tema 11 kuu vanuseks saamiseni.

Vanemahüvitis määratakse tagantjärele alates hüvitisele õiguse tekkimise päevast, kui hüvitise taotlemiseks vajalikud **dokumendid esitatakse kuue kuu jooksul** nimetatud päevast alates. Vanemahüvitist makstakse igas kuus eelmise kalendrikuu eest.

Vanemahüvitise suurus

Hüvitise suurus arvutatakse taotleja eelmise kalendriaasta ühe kalendrikuu keskmise tulu alusel. Hüvitise suurus on reeglina 100% hüvitise saaja eelmise kalendriaasta ühe kuu keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud tulust.

Vanemahüvitise arvutamisel 2005. aastal lähtutakse järgmistest suurustest:

1. Vanemahüvitise määr, mille suurus 2005. aastal on 2200 krooni. Hüvitise määra suurus vanemahüvitist makstakse isikule, kellel eelmisel kalendriaastal puudus sotsiaalmaksuga maksustatav tulu (nt mittetöötanud õppurid).
2. Kuupalga alammäär, mis 2005. aastal on 2690 krooni. Kuupalga alammäära suurus vanemahüvitist makstakse isikule, kelle eelnenud kalendriaasta keskmine ühe kuu tulu oli alampalgaga võrdne või sellest väiksem.
3. Hüvitise maksimaalne suurus kuus, mis on kolm 2003. aasta keskmist sotsiaalmaksuga maksustatud ühe kalendrikuu tulu – 17472 krooni. Maksimumhüvitist makstakse isikule, kelle keskmine ühe kuu tulu 2004. aastal oli märgitud summaga võrdne või sellest suurem.

Vajalikud andmed on olemas riiklikus pensionikindlustuse registris ning hüvitise taotlejal või tema töandjal pole vaja tulude kohta täiendavaid tõendeid esitada.

Vanemahüvitise suurus töötamise korral

Vanemahüvitist makstakse ka juhul, kui hüvitise saaja töötab. **Hüvitise suurus aga sõltub** isiku poolt teenitud **sotsiaalmaksuga maksustatavast tulust:**

- Hüvitist makstakse täiel määral, kui hüvitise saaja teenib kuus juurde kuni kehtiva hüvitise määra suuruse summa, see on 2005.aastal 2200 krooni.

- Kui hüvitise saaja teenib hüvitise maksmise kalendrikuul hüvitise määrast suuremat tulu, vähendatakse hüvitist sõltuvalt sellest, kui suur on juurde teenitud tulu.

Hüvitise uue suuruse leidmiseks kasutatakse valemit: $(\text{hüvitis} + \text{tulu})/1,2 - \text{tulu}$

Näiteks: juhul, kui hüvitise suurus on 6000 krooni ja sotsiaalmaksuga maksustatav kalendrikuu tulu on 3000 krooni, arvutatakse selle kuu hüvitis järgmiselt: $(6000 + 3000) : 1,2 - 3000 = 4500$ krooni (hüvitist vähendatakse 1500 krooni võrra).

- Hüvitist ei maksta, kui hüvitise maksmise kalendrikuul saadud tulu ületab viiekordset hüvitise määra, see on 2005. aastal 11 000 krooni.

Vanemahüvitise maksustamine

Kooskõlas tulumaksuseadusega maksustatakse vanemahüvitis tulumaksuga. Kui vanemahüvitise saaja soovib, et talle hüvitise maksmisel rakendataks tulumaksuvaba miinimumi, peab ta selleks esitama avalduse pensioniametile.

Riiklikud pensionid

Rahvapension

Rahvapension määratakse:

1. 63-aastaseks saanud isikule, kellel puudub vanaduspensioni saamiseks nõutav pensionistaaž ja kes on elanud Eestis alalise elanikuna või tähtjalise elamisloa alusel vähemalt 5 aastat vahetult enne pensioni taotlemist.

Pensioni suurus on 100% rahvapensioni määrast. 2005. aasta 30.juunini oli rahvapensioni määr 1056 krooni ja 38 senti, alates 1.juulist on rahvapensioni määr 1156 krooni ja 38 senti.

2. Vanaduspensioniiikka jõudnud isikule, kellele maksti püsiva töövõimetuse alusel rahvapensioni. Pensioni suurus on 100% rahvapensioni määrast (kuni 30.06.2005 oli 1056 krooni ja 38 senti ning alates 01.07.2005 on 1156 krooni ja 38 senti).

3. Püsiva töövõime kaotuse korral isikule, kelle töövõime kaotuse protsent on vähemalt 40 ja kellel puudub töövõimetuspensioni saamiseks nõutav pensionistaaž ning ta on elanud Eestis alalise elanikuna või tähtjalise elamisloa alusel vähemalt 1 aasta vahetult enne pensioni taotlemist.

Rahvapensioni suurus püsivalt töövõimetule isikule moodustab töövõime kaotusele vastava protsendi rahvapensioni määrast.

Sõltuvalt töövõime kaotuse protsendist on rahvapensioni suurus püsiva töövõimetuse korral alates 01.07.2005 järgmine:

töövõime kaotus 40% x 1156,38 = 462,55 krooni;

töövõime kaotus 50% x 1156,38 = 578,19 krooni;

töövõime kaotus 60% x 1156,38 = 693,83 krooni;

töövõime kaotus 70% x 1156,38 = 809,47 krooni;
töövõime kaotus 80% x 1156,38 = 925,11 krooni;
töövõime kaotus 90% x 1156,38 = 1040,74 krooni;
töövõime kaotus 100% x 1156,38 = 1156,38 krooni.

4. Toitja surma korral tema perekonnaliikmetele, kellel seoses toitja nõutava pensionistaaži puudumisega ei ole õigust toitjakaotuspensionile, kui toitja oli elanud Eestis alalise elanikuna või tähtajalise elamisloa alusel vähemalt 1 aasta enne surma.

Toitja kaotanud perekonnaliikmetele makstakse rahvapensioni järgmises suuruses:

- kolme või enama perekonnaliikme korral kokku 100% rahvapensioni määrast (1156,38 krooni),
- kahe perekonnaliikme korral kokku 80% rahvapensioni määrast (925,10 krooni);
- ühe perekonnaliikme korral 50% rahvapensioni määrast (578,19 krooni).

Isikule, kes saab mõne teise riigi pensiooni, rahvapensioni ei määrata.

Vanaduspension

Õigus vanaduspensionile on isikul, kellel on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži ja kes on vastavalt oma sünniaastale järgmises vanuses:

Naised		Mehed	
sünniaasta	vanus	sünniaasta	vanus
1946	59 a 6 kuud	1938	63 a
1947	60 a	ja hiljem sündinud	
1948	60 a 6 kuud		
1949	61 a		
1950	61 a 6 kuud		
1951	62 a		
1952	62 a 6 kuud		
1953	63 a		
ja hiljem sündinud			

Vanaduspensioni arvutamine

Vanaduspension koosneb kolmest osast:

- baasosast (858,17 krooni - alates 1. juuli 2005. a);
- staažiosakust, mille suurus võrdub pensioniõigusliku staaži aastate arvu ja aastahinde korrutisega;
- kindlustusosakust, mille suurus võrdub pensionikindlustatu aastakoeffitsientide summa ja aastahinde korrutisega.

Pensioniõiguslikku staaži arvestatakse kuni 31. detsembrini 1998. a.

Pensionikindlustusstaaži ja kindlustusosakut arvutatakse pensionikindlustatule, kes vastavalt "Sotsiaalmaksuseadusele" on ise maksnud või kelle eest oli/on kohustus maksta sotsiaalmaksu pärast 1. jaanuari 1999. a.

Aastahinde väärtus alates 01.07.2005 on 42 krooni ja 83 senti.

Näide

Pensionärile, kellel on 43 aastat Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži ja 1 aasta pensionikindlustusstaaži ning kelle aastakoefitsientide summa on 2,090, arvutatakse pension järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni
 2. staažiosak $43 \times 42,83 = 1841,69$ krooni
 3. kindlustusosak $2,090 \times 42,83 = 89,51$ krooni
- Kokku 2789,37 krooni

Vanaduspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- tööraamat;
- jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend (vorm TSM);
- kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom;
- lapse sünnitunnistus;
- sõjaväepilet;
- tööhõivetalituse tõend töötü abiraha saamise või tööturukoolituses osalemise aja kohta;
- abiellumisel nime muutnud isikul abielutunnistus;
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

KESKMINE VANADUSPENSION AASTATEL 1992 - 2005	
Pärast rahareformi 1992. a suvel	200 krooni
Jaanuar 1993	254
Jaanuar 1994	373
Jaanuar 1995	612
Jaanuar 1996	930
Jaanuar 1997	1100
Jaanuar 1998	1160
Jaanuar 1999	1540
Jaanuar 2000	1551
Jaanuar 2001	1552
Jaanuar 2002	1620
Jaanuar 2003	1832
Jaanuar 2004	2072
Jaanuar 2005	2302

Ennetähtaegne vanaduspension

Õigus ennetähtaegsele vanaduspensionile tekib isikul mitte varem kui 3 aastat enne vanaduspensioniiikka jõudmist, kui tal on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži.

Nõutava pensionistaaži olemasolul tekib õigus ennetähtaegsele vanaduspensionile:

- **Meestel** 60-aastaseks saamisel;
- **Naistel**, kes on sündinud aastatel 1945 kuni 1952, tekib õigus ennetähtaegsele vanaduspensionile vastavalt tema sünniaastale järgmiselt:

sünniaasta	vanus
1947	57 a
1948	57 a 6 kuud
1949	58 a
1950	58 a 6 kuud
1951	59 a
1952	59 a 6 kuud

1953. aastal ja hiljem sündinud naistel tekib õigus ennetähtaegsele vanaduspensionile 60-aastaseks saamisel.

Ennetähtaegse vanaduspensioni arvutamine

Ennetähtaegne vanaduspension koosneb kolmest osast:

- baasosast (858,17 krooni - alates 1. juuli 2005. a.);
- staažiosakust, mille suurus võrdub pensioniõigusliku staaži aastate arvu ja aastahinde korrutisega;
- kindlustusosakust, mille suurus võrdub pensionikindlustatu aastakoeffitsientide summa ja aastahinde korrutisega.

Pensionioiguslikku staaži arvestatakse kuni 31. detsembrini 1998. a.

Pensionikindlustusstaaži ja kindlustusosakut arvutatakse pensionikindlustatule, kes vastavalt "Sotsiaalmaksuseadusele" on ise maksnud või kelle eest oli/on kohustus maksta sotsiaalmaksu pärast 1. jaanuari 1999. a.

Aastahinde väärtus on 1. juulist 2005. aastal 42 krooni ja 83 senti.

Ennetähtaegse vanaduspensioni arvutamisel vähendatakse iga varem pensionile jäädud kuu eest pensioni suurus 0,4% võrra.

Näide:

Pensionärile, kes jääb ennetähtaegsele vanaduspensionile 1 aasta enne vanaduspensioniiikka jõudmist ja kellel on 33 aastat Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži ja 5 aastat pensionikindlustusstaaži ning kelle aastakoeffitsientide summa on 4,280, arvutatakse pension järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni
2. staažiosak $33 \times 42,83 = 1413,39$ krooni
3. kindlustusosak $4,280 \times 42,83 = 183,31$ krooni

Kokku 2454,87 krooni

Eelnevalt arvutatud pensionisumma on isiku arvestuslik vanaduspension. Ennetähtaegse vanaduspensioni suuruse arvutamiseks tuleb seda pensionisummat vähendada 0,4 % võrra iga varem pensionile jäädud kuu eest. Isik jäi ennetähtaegsele vanaduspensionile 12 kuud enne üldisesse vanaduspensioniiikka jõudmist. Seetõttu vähendatakse tema pensioni $12 \times 0,4 = 4,8$ % võrra.

$4,8\% \times 2454,87$ -st on 117,83 ning ennetähtaegse vanaduspensioni suurus on $2454,87 - 117,83 = 2337,04$ krooni.

Ennetähtaegne vanaduspension määratakse eluajaks ja seda ei arvutata ümber vanaduspensioniks ega soodustingimustel vanaduspensioniks. **Ennetähtaegset vanaduspensioni ei maksta töötamise korral isikule, kes ei ole jõudnud üldisesse vanaduspensioniiikka.** Pärast üldisesse vanaduspensioniiikka jõudmist makstakse ennetähtaegset vanaduspensioni ka töötamise korral.

Ennetähtaegse vanaduspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- tööraamat;
- jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend (vorm TSM);
- kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom;
- lapse sünnitunnistus;
- sõjaväepilet;
- tööhõivetalituse tõend töötü abiraha saamise või tööturukoolituses osalemise aja kohta;
- abiellumisel nime muutnud isikul abielutunnistus;
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

Töövõimetuspension

Töövõimetuspensionile on õigus püsivalt töövõimetuks tunnistatud vähemalt 16-aastaselt isikul, kelle töövõime kaotus on 40 kuni 100 protsenti ja kes märgitud ulatuses püsiva töövõimetuse tuvastamise algtähtajaks on Eestis omandanud järgmise pensionistaaži:

Vanus	Nõutav pensionistaaž
16-20 aastat	staažinõuet ei ole
21-23 aastat	1 aasta
24-26 aastat	2 aastat
27-29 aastat	3 aastat
30-32 aastat	4 aastat
33-35 aastat	5 aastat
36-38 aastat	6 aastat
39-41 aastat	7 aastat
42-44 aastat	8 aastat
45-47 aastat	9 aastat
48-50 aastat	10 aastat
51-53 aastat	11 aastat
54-56 aastat	12 aastat
57-59 aastat	13 aastat
60-62 aastat	14 aastat

Töövõimekaotuse või kutsehaiguse tagajärjel tekkinud püsiva töövõimetuse puhul määratakse töövõimetuspension staažinõuet esitamata.

Püsivalt töövõimetuks tunnistatud isikule määratakse töövõimetuspension kogu töövõimetuse ajaks, kuid mitte kauemaks kui vanaduspensioniajaks jõudmiseni.

Töövõimetuspensioni arvutamine

Töövõimetuspensioni arvutamisel võetakse aluseks suurem järgmistest:

- 1) püsivalt töövõimetu isiku staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvutatud vanaduspension;
- 2) vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži korral.

Töövõimetuspensioni suurus on eelnimetatud kahest summast suurema ja töövõime kaotuse protsendi korrutis.

Näide

40-aastase püsivalt töövõimetuks tunnistatud isiku töövõime kaotus on 80 protsenti. Tal on Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži 20 aastat, pensionikindlustusstaaži 3 aastat ja tema aastakoeffitsientide summa on 3,988.

Isiku staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvutatakse töövõimetuspensioni aluseks võetav vanaduspension järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni (alates 1.juuli 2005. a)
 2. staažiosak $20 \times 42,83 = 856,60$ krooni
 3. kindlustusosak $3,988 \times 42,83 = 170,80$ krooni
- Kokku 1885,57 krooni

Vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži korral arvutatakse järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni (alates 1.juuli 2005. a)
 2. staažiosak $30 \times 42,83 = 1284,90$ krooni
- Kokku 2143,07 krooni

Töövõimetuspensioni arvutamise aluseks võetakse 30-aastase pensioniõigusliku staažiga vanaduspension kuna see on suurem kui isiku staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvutatud vanaduspension.

Isiku töövõime kaotus on 80%, seega arvutatud töövõimetuspensioni suurus on $80\% \times 2143,07 = 1714,45$ krooni. Riikliku pensioni maksimisel ümardatakse 50 senti ja üle selle ülespoole, alla 50 senti allapoole. Seega näites toodud juhul makstakse pensioni 1714 krooni.

Kui arvutatud töövõimetuspension jääb väiksemaks kui rahvapensioni määr (1156,38 krooni), siis makstakse töövõimetuspensioni rahvapensioni määras.

Töövõimetuspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- töövõimetust tõendav dokument;
- töövõimetu isiku pensioniõiguslikku ja pensionikindlustusstaapi tõendavad dokumendid (tööraamat, jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend, kutsekooli, keskeriõppeasutuse või kõrgkooli diplom, sõjaväepilet ja muud dokumendid);
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

Toitjakaotuspension

Toitjakaotuspensionile on õigus toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetel. Lapsele, vanemale või lesele määratakse pension sõltumata sellest, kas nad olid toitja ülalpidamisel või mitte.

Toitjakaotuspension määratakse, kui toitjal oli Eestis omandatud järgmine nõutav pensionistaaž:

Toitja vanus	Nõutav pensionistaaž
16-20 aastat	staažinõuet ei ole
21-23 aastat	1 aasta
24-26 aastat	2 aastat
27-29 aastat	3 aastat

30-32 aastat	4 aastat
33-35 aastat	5 aastat
36-38 aastat	6 aastat
39-41 aastat	7 aastat
42-44 aastat	8 aastat
45-47 aastat	9 aastat
48-50 aastat	10 aastat
51-53 aastat	11 aastat
54-56 aastat	12 aastat
57-59 aastat	13 aastat
60-62 aastat	14 aastat

Kui toitja suri töövigastuse või kutsehaiguse tõttu, määratakse toitjakaotuspension staažinõuet esitamata.

Toitjakaotuspensioni arvutamine

Toitjakaotuspensioni arvutamise aluseks võetakse suurem järgmistest:

- 1) toitja staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvatud vanaduspension;
- 2) vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži korral.

Toitjakaotuspensioni suurus sõltub perekonnaliikmete arvust.

Toitjakaotuspensioni suurus on:

1. kolmele ja enamale perekonnaliikmele 100% arvutamise aluseks võetud vanaduspensionist;
2. kahele perekonnaliikmele 80% arvutamise aluseks võetud vanaduspensionist;
3. ühele perekonnaliikmele 50% arvutamise aluseks võetud vanaduspensionist.

Näide

Toitja oli 25-aastane. Toitjal oli Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži 2 aastat, pensionikindlustusstaaži 5 aastat ja tema aastakoefitsientide summa on 5,453. Toitja ülalpidamisel oli 3 toitjakaotuspensionile õigust omavat perekonnaliiget.

Toitja staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvutatakse toitja vanaduspension järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni (alates 1.juuli 2005. a)
 2. staažiosak $2 \times 42,83 = 85,66$ krooni
 3. kindlustusosak $5,453 \times 42,83 = 233,55$ krooni
- Kokku 1177,38 krooni

Vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži korral arvutatakse järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni (alates 1.juuli 2005. a)
 2. staažiosak $30 \times 42,83 = 1284,90$ krooni
- Kokku 2143,07 krooni

Toitjakaotuspensioni arvutamise aluseks on 2143,07 krooni, kuna see on suurem kui toitja staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvatud vanaduspension (1177,38 krooni).

Kuna 3 perekonnaliiget on kaotanud toitja, siis toitjakaotuspensioni suurus on: $100\% \times 2143,07 = 2143,07$ krooni. Riikliku pensioni maksmisel ümardatakse 50 senti ja üle selle ülespoole, alla 50 senti allapoole. Seega näites toodud juhul makstakse pensioni 2143 krooni.

Toitjakaotuspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- surmatunnistus või kohtuotsus toitja teadmata kadunuks tunnistamise kohta;
- toitja vanust tõendav dokument,

- toitja pensioniõiguslikku ja pensionikindlustus abi tõendavad dokumendid (tööraamat, jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend, kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom, sõjaväepilet ja muud dokumendid);
- lapse sünditunnistus, kui pereliikmete hulgas on laps;
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

Soodustingimustel vanaduspension

Vanaduspensioni määramiseks nõutava pensionistaaži (15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži) olemasolul tekib õigus soodustingimustel vanaduspensionile:

- emal, isal, võõrasvanemal, eestkostjal või hooldajal, kes on kasvanud vähemalt kaheksa aastat alla 18-aastast keskmise, raske või sügava puudega last või viit või enam last - **5 aastat** enne vanaduspensioniikka jõudmist;
- emal, isal, võõrasvanemal, eestkostjal või hooldajal, kes on kasvanud vähemalt kaheksa aastat nelja last - **3 aastat** enne vanaduspensioniikka jõudmist;
- emal, isal, võõrasvanemal, eestkostjal või hooldajal, kes on kasvanud vähemalt kaheksa aastat kolme last - **1 aasta** enne vanaduspensioniikka jõudmist;
- hüpofüsaarse kääbuskasvuga isikul 45 aastaseks saamisel;
- rehabiliteeritud isikul, kes õigusvastaselt represseerituna on viibinud kinnipidamiskohas või asumisel, – **1 aasta** enne vanaduspensioniikka jõudmist iga kinnipidamiskohas või asumisel viibitud täisaasta kohta, ent mitte rohkem kui **5 aastat** enne vanaduspensioniikka jõudmist (Okupatsioonirežiimide poolt represseeritud isiku seadus § 12 p 1);
- isikul, kes võttis osa Tšernobõli aatomielektrijaama avarii tagajärgede likvideerimisest - **5 aastat** enne vanaduspensioniikka jõudmist (Okupatsioonirežiimide poolt represseeritud isiku seadus § 12 p 2).

Kui samade laste suhtes on õigus taotleda soodustingimustel vanaduspensioni mitmel isikul, siis lepivad need isikud kokku, kes õigust soodustingimustel vanaduspensionile kasutab. Kokkulepet väljendab kirjalik nõusolek soodus-tingimustel vanaduspensioni õiguse kasutamisest loobumise kohta teise pensionitaotleja kasuks. Kui üks isikutest ei anna teisele isikule soodustingimustel vanaduspensioni taotlemiseks kirjalikku nõusolekut, on pensioni taotlejal õigus vaidluse lahendamiseks pöörduda kohtu poole.

Soodustingimustel vanaduspension määratakse eluajaks.

Soodustingimustel vanaduspensioni arvutamine

Soodustingimustel vanaduspension koosneb kolmest osast:

- baasosast (alates 01.07.2005.a 858,17 krooni);
- staažiosakust, mille suurus võrdub pensioniõigusliku staaži aastate arvu ja aastahinde korrutisega;
- kindlustusosakust, mille suurus võrdub pensionikindlustatu aastakoefitsientide summa ja aastahinde korrutisega.

Pensionioõiguslikku staaži arvestatakse kuni 31. detsembrini 1998.a.

Pensionikindlustusstaaži ja kindlustusosakut arvutatakse pensionikindlustatule, kes vastavalt “Sotsiaalmaksuseadusele” on ise maksnud või kelle eest oli/on kohustus maksta sotsiaalmaksu pärast 1. jaanuari 1999.a.

Aastahinde väärtus alates 01.07.2005 on 42 krooni ja 83 senti.

Näide:

Pensionärile, kes jääb soodustingimustel vanaduspensionile seoses 3 lapse kasvatamisega ja kellel on 33 aastat Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži ja 5 aastat

pensionikindlustusstaaži ning kelle aastakoeffitsientide summa on 4,280, arvutatakse pension järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni
2. staažiosak $33 \times 42,83 = 1413,39$ krooni
3. kindlustusosak $4,280 \times 42,83 = 183,31$ krooni

Kokku 2454,87 krooni

Soodustingimustel vanaduspension määratakse eluajaks.

Soodustingimustel vanaduspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- tööraamat;
- kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom;
- sõjaväepilet;
- lapse sünnitunnistus, kui taotletakse väikelapse kasvatamise aja või lapse vähemalt kaheksa aastat kasvatamise korral kahe aasta arvamist pensioniõigusliku staaži hulka;
- omakäeline kinnitus väikelapse eest hoolitsemise kohta, nimetades isikud, kes on väikelapse eest hoolitsenud ning nende isikute kirjalikud nõusolekud;
- omakäeline kinnitus, et isik on kasvanud last vähemalt 8 aastat, nimetades isikud, kes on last kasvanud 8 aastat ning nende isikute kirjalikud nõusolekud;
- tööhõivetalituse tõend töötü abiraha saamise või tööturukoolituses osalemise aja kohta;
- abiellumisel nime muutnud isiku abielutunnistus;
- muud pensioniõiguslikku staaži tõendavad dokumendid;
- vajadusel jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend (TSM);
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui isik soovib raha laekumist pangakontole

Vajadusel esitatakse täiendavalt pensionilisale õigust tõendav dokument;

Edasilükatud vanaduspension

Edasilükatud vanaduspension on üks riikliku vanaduspensioni alaliike.

Edasilükatud vanaduspensionile on õigus isikul mis tahes ajal pärast vanaduspensionile õiguse tekkimist.

Edasilükatud vanaduspension määratakse vanaduspensionieast hilisemas vanuses.

Edasilükatud vanaduspensioni arvutamisel suurendatakse üldise korra kohaselt arvatud vanaduspensioni 0,9% võrra iga kuu eest, mis on möödunud isiku jõudmisest vanaduspensioniiikka. Edasilükatud vanaduspensioni ei määrata isikule, kellele on määratud riiklik pension (välja arvatud toitjakaotuspension või rahvapension toitja kaotuse korral) riikliku pensionikindlustuse seaduse või mõne muu seaduse alusel. Edasilükatud vanaduspension määratakse eluajaks.

Edasilükatud vanaduspensioni arvutamine

Edasilükatud vanaduspension koosneb kolmest osast:

- baasosast (alates 01.07.2005.a 858,17 krooni);
- staažiosakust, mille suurus võrdub pensioniõigusliku staaži aastate arvu ja aastahinde korrutisega;
- kindlustusosakust, mille suurus võrdub pensionikindlustatu aastakoeffitsientide summa ja aastahinde korrutisega.

Pensioniõiguslikku staaži arvestatakse kuni 31. detsembrini 1998.a.

Pensionikindlustusstaaži ja kindlustusosakut arvutatakse pensionikindlustatule, kes vastavalt "Sotsiaalmaksuseadusele" on ise maksnud või kelle eest oli/on kohustus maksta sotsiaalmaksu pärast 1. jaanuari 1999.a.

Aastahinde väärtus alates 01.07.2005 on 42 krooni ja 83 senti.

Näide: Pensionäriks, kes jääb edasilükatud vanaduspensionile 2 aastat (so 24 kuud) pärast vanaduspensioniiikka jõudmist ning kellel on 33 aastat Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži ja 5 aastat pensionikindlustusstaaži ning kelle aastakoefitsientide summa on 4,280, arvutatakse pension järgmiselt:

1. baasosa 858,17 krooni

2. staažiosak $33 \times 42,83 = 1413,39$ krooni

3. kindlustusosak $4,280 \times 42,83 = 183,31$ krooni

Kokku 2454 krooni ja 87 senti.

Edasilükatud vanaduspension arvutamisel suurendatakse iga hiljem pensionile jäädud kuu eest pensioni suurust 0,9% võrra. Eelnevalt arvutatud pensionisumma on isiku arvestuslik vanaduspension. Edasilükatud vanaduspension suuruse arvutamiseks tuleb seda pensionisummat suurendada 0,9 % võrra iga hiljem pensionile jäädud kuu eest. Isik jäi edasilükatud vanaduspensionile 24 kuud pärast üldisesse vanaduspensioniiikka jõudmist. Seetõttu suurendatakse tema pensioni $24 \times 0,9 = 21,6$ % võrra. $21,6$ % 2454,87-st on 530,25 ning ennetähtaegse vanaduspension suuruse on $2454,87 + 530,25 = 2985,12$ krooni. Ümardatult 2985 krooni.

Edasilükatud vanaduspension taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- tööraamat;
- kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom;
- sõjaväepilet;
- lapse sünnitunnistus, kui taotletakse väikelapse kasvatamise aja või lapse vähemalt kaheksa aastat kasvatamise korral kahe aasta arvamist pensioniõigusliku staaži hulka;
- omakäeline kinnitus väikelapse eest hoolitsemise kohta, nimetades isikud, kes on väikelapse eest hoolitsenud ning nende isikute kirjalikud nõusolekud;
- omakäeline kinnitus, et isik on kasvanud last vähemalt 8 aastat, nimetades isikud, kes on last kasvanud 8 aastat ning nende isikute kirjalikud nõusolekud;
- tööhõivetalituse tõend töötü abiraha saamise või tööturukoolituses osalemise aja kohta;
- abiellumisel nime muutnud isiku abielutunnistus;
- muud pensioniõiguslikku staaži tõendavad dokumendid;
- vajadusel jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend (TSM);
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui isik soovib raha laekumist pangakontole

Vajadusel esitatakse täiendavalt: pensionilisale õigust tõendav dokument.

Pensionid välislepingute alusel

Eestil on sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingud Läti, Leedu, Soome ja Ukrainaga.

Pensionide määramist ja maksmist välislepingute alusel korraldab Sotsiaalkindlustusameti välissuhete osakond, kui

- taotleja on pensionieas ja tal on kokku vähemalt 15 aastat pensioniõiguslikku või pensionikindlustusstaaži Eestis ja lepinguosalisel riigis;
- teise lepingupoole õigusaktide alusel on täitunud rohkem kui üks aasta pensioniõiguslikku või pensionikindlustusstaaži;
- taotleja esitab pensionitaotluse või pensioni teise riiki ülekandmise (eksportimise) avalduse pärast lepingu jõustumist.

Kõik eelpoolnimetatud tingimused peavad olema täidetud.

Kodanike vastuvõtt toimub Sotsiaalkindlustusameti klienditeeninduses Tallinnas, Lembitu 12, tuba 13, E 9.00-18.00, T,K,N 9.00-17.00, R 9.00-12.00;

Dokumendid pensioni määramiseks võib esitada ka elukohajärgse pensioniameti kaudu. Pensioni taotlemisel tuleb esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- tööraamat;
- jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend (vorm TSM);
- kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom;
- lapse sünditunnistus ja dokument, mis tõendab lapse kasvatamist;
- sõjaväepilet;
- tööhõivetalituse tõend töötü abiraha saamise või tööturukoolituses osalemise aja kohta;
- abiellumisel nime muutnud isikul abielutunnistus;
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

EESTI-LÄTI LEPING

Leping jõustus 29. jaanuaril 1997. aastal ja hõlmab vanadus-, rahva-, invaliidsus-, toitjakaotus- ja väljateenitud aastate pensione ning matusetootust.

Leping laieneb:

- isikutele, kellel Läti õigusaktide alusel on täitunud rohkem kui üks aasta pensioniõiguslikku või pensionikindlustusstaaži;
- pensionäridele, kes pärast lepingu jõustumist vahetavad või on vahetanud elukohta Eestist Lätisse või Lätist Eestisse.

Kontaktasutus Läti Vabariigis:

VALSTS SOCIALAS APDROŠINAŠANAS AGENTURA

Lačpleša iela 70a, Riga LV1011

tel (371) 701 36 32 või (371) 701 36 30

EESTI-LEEDU LEPING

Leping jõustus 10. veebruaril 1997. aastal ja hõlmab vanadus-, rahva-, invaliidsus-, toitjakaotus- ja väljateenitud aastate pensione ning matusetootust, samuti hüviseid töövigastuse ja kutsehaiguse korral.

Leping laieneb:

- isikutele, kellel Leedu õigusaktide alusel on täitunud rohkem kui üks aasta pensioniõiguslikku või pensionikindlustusstaaži;
- pensionäridele, kes pärast lepingu jõustumist vahetavad või on vahetanud elukohta Eestist Leedusse või Leedust Eestisse.

Kontaktasutus Leedu Vabariigis:

VALSTYBINO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO VALDYBA

Verkiu 7, 31 korpusas, 2042 Vilnius

tel (370 2) 788480

EESTI-SOOME LEPING

Leping jõustus 1. oktoobril 1997. aastal ja hõlmab vanadus-, rahva-, invaliidsus- ja toitjakaotuspensione, teatud tingimustel ka tööõnnetuse ja kutsehaiguse puhul makstavaid hüvitisi.

Leping laieneb:

- isikutele, kes on töötanud nii Soomes kui ka Eestis;
- pensionäridele, kes pärast lepingu jõustumist vahetavad või on vahetanud elukohta Eestist Soome või Soomest Eestisse.

Kontaktasutus Soome Vabariigis:

KANSANELÄKELAITOS

Nordenskiöldinkatu 12, 00250 Helsinki,

Tel (358) 020 434 11

EESTI-UKRAINA LEPING

Leping jõustus 28. jaanuaril 1998. aastal ja hõlmab vanadus-, rahva-, invaliidsus-, toitjakaotus- ja väljateenitud aastate pensione ning matusetootust, samuti hüviseid töövigastuse ja kutsehaiguse korral.

Leping laieneb:

- isikutele, kellel Ukraina õigusaktide alusel on täitunud rohkem kui üks aasta pensioniõiguslikku või pensionikindlustusstaazi;
- pensionäridele, kes pärast lepingu jõustumist vahetavad või on vahetanud elukohta Eestist Ukrainasse või Ukrainast Eestisse.

Kontaktasutus Ukrainas:

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

252014 Київ, бул. Бастіонна 9

tel (380 44) 294 89 33; (380 44) 294 87 64

Pensionilisad

Riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel määratud pensionile arvutatakse juurde järgmised pensionilisad:

- 1) Vabadussõjast osavõtnule ja tema lesele 100 protsenti rahvapensioni määrast. Alates 1. juulist 2005. a on rahvapensioni määr 1156 krooni ja 38 senti. Seega Vabadussõjast osavõtnu ja tema lese pensionilisa suurus on 1156 krooni ja 38 senti;
- 2) tuumakatastroofi, tuumakatsetuse, samuti aatomielektrijaama avarii tagajärjel töövõime kaotuse protsendiga vähemalt 40 protsenti püsivalt töövõimetuks tunnistatud isikule 10 protsenti rahvapensioni määrast (alates 01.07.2005. a 115.63 krooni);
- 3) II maailmasõjast osavõtnule ja Omakaitse liikmele 10 protsenti rahvapensioni määrast (alates 01.07.2005. a 115.63 krooni).

Kinnipidamiskohas või asumisel viibinud repressseeritud isiku (s.h isiku, kes sündis asumisel või kinnipidamiskohas, kus tema vanem oli õigusvastase repressiooni ohvrina) töövõimetuspensionile, samuti sõjavangis või II maailmasõja ajal koonduslaagris või getos viibinud isiku töövõimetuspensionile arvutatakse juurde pensionilisa 20 protsenti rahva-pensioni määrast (alates 01.07.2005. a 231 krooni ja 27 senti). Isikule, kellel on õigus mitmele pensionilisale, määratakse üks pensionilisa tema valikul.

Sotsiaaltoetused puuetega inimestele

Toetusi määratakse ja makstakse Eesti alalisele elanikule või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elavale isikule lisakulutusi põhjustava keskmise, raske või sügava puude korral.

Sotsiaaltoetuse määr 2005. aastal on 400 krooni.

Puudega täiskasvanu toetust makstakse igakuiselt puudega 16-aastasele ja vanemale inimesele puudest tingitud lisakulutuste kompenseerimiseks ja rehabilitatsiooniplaani olemasolu korral selles ettenähtud tegevusteks:

- sügava puudega isikule 160% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 640 krooni);
- raske puudega isikule 105% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 420 krooni);
- keskmise puudega isikule 50% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 200 krooni).

Puudega lapse toetust makstakse igakuiselt kuni 16-aastasele puudega lapsele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud tegevusteks:

- keskmise puudega lapsele 215% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 860 krooni);
- raske või sügava puudega lapsele 255% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 1020 krooni).

Dokumentidest tuleb selle toetuse puhul täiendavalt esitada lapse sünnitunnistus.

Hooldajatoetust makstakse igakuiselt:

- 3—16-aastase keskmise, raske või sügava puudega lapse ühele vanemale või võõrasvanemale, kes ei saa töötada puudega lapse kasvatamise tõttu, 75% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 300 krooni);
- 16—18-aastase raske puudega lapse ühele vanemale või võõrasvanemale, kes ei saa töötada puudega lapse kasvatamise tõttu, 60 % sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 240 krooni);
- 16—18-aastase sügava puudega lapse ühele vanemale või võõrasvanemale, kes ei saa töötada puudega lapse kasvatamise tõttu, 100% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 400 krooni);

Puudega vanema toetust makstakse igakuiselt kuni 16-aastast last (päevases või meditsiinilistel näidustustel muus õppevormis põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses õppivat kuni 19-aastast last):

- kasvatavale puudega üksikvanemale;
- kasvatavale ühele puudega abikaasast;
- üksi kasvatavale puudega võõrasvanemale;
- üksi kasvatavale puudega eestkostjale;
- üksi kasvatavale puudega isikule, kellel on sõlmitud sotsiaalhoolekande seaduse alusel kirjalik perekonnas hooldamise leping.

Puudega vanema toetuse suurus on 75% sotsiaaltoetuste määrast (2005. aastal 300 krooni)

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumentidena esitada:

1. lapse sünnitunnistus
2. õpilaspilet või õppeasutuse teatis lapse õppimise kohta põhikooli, gümnaasiumi või kutseõppeasutuse päevases õppevormis või arsti teatis meditsiiniliste näidustuste korral muus õppevormis õppimise kohta, kui toetust taotleb 16-19-aastast last kasvatav puudega isik;
3. perekonnaseisu tõendav dokument või üksikvanema tõend või toetuse taotleja omakäeline kinnitus, et ta kasvatab last üksinda, kui toetust taotleb last üksi kasvatav puudega isik;
4. teise abikaasa kirjalik nõusolek, kui toetust taotleb üks puudega abikaasast.

Õppetoetust makstakse igakuiselt (v.a. juuli ja august) mittetöötavale puudega õppurile, kes õpib gümnaasiumi 10.—12. klassis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis ja kellel on puudest

tingituna õppetööga seotud lisakulutusi. Õppetoetuse suurus on 25—100% sotsiaaltoetuste määrast vastavalt tegelikele lisakulutustele (2005. aastal 100—400 krooni).

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumentidena esitada:

1. õppeasutuse teatis õppimise kohta või õpilaspilet või üliõpilaspilet;
2. dokument puudest tingitud ja õppetööga seotud lisakulude olemasolu või selliste kulutuste tegemise vajaduse kohta;
3. omakäeline kinnitus mittetöötamise kohta.

Rehabilitatsioonitoetust makstakse 16-65-aastasele puudega inimesele aktiivseks rehabilitatsiooniks sotsiaalministri poolt määratud rehabilitatsiooniasutustes. Rehabilitatsioonitoetust makstakse tegelike rehabilitatsioonikulude osaliseks hüvitamiseks kuni 200% sotsiaaltoetuste määrast kalendriaasta jooksul.

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumendina esitada:

1. dokument rehabilitatsioonikulude kohta.

Täienduskoolitustoetust makstakse töötavale puudega inimesele tööalaseks ja tasemekoolituseks. Täienduskoolitustoetust makstakse tegelike koolituskulude osaliseks hüvitamiseks kuni 24-kordses sotsiaaltoetuste määras kolme kalendriaasta jooksul, arvates toetuse esmakordsest määramisest.

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumentidena esitada:

1. tööraamat või muu töötamist tõendav dokument;
2. dokument täienduskoolituskulude kohta.

PÜSIVA TÖÖVÕIMETUSE ARSTLIK EKSPERTIIS

Püsiv töövõimetus on

- täielik (100%), kui inimesel esineb haigusest või vigastusest põhjustatud tugevasti väljendunud funktsioonihäire, mille tõttu ta ei ole võimeline tööga elatist teenima;
- osaline (10-90%), kui inimene on võimeline tööga elatist teenima, kuid haigusest või vigastusest põhjustatud funktsioonihäire tõttu ei ole võimeline tegema talle sobivat tööd tööaja üldisele riiklikule normile vastavas mahus.

Püsiv töövõimetus tuvastatakse:

- 1) üldjuhul töövõimelises eas inimesel, s.o alates 16. eluaastast kuni “Riikliku pensionikindlustuse seaduse” § 7 lõikes 1 või lõikes 2 sätestatud vanaduspensionieani;
- 2) erandina pärast vanaduspensioniea saabumist või nooremas eas kui 16 eluaastat juhul, kui tervis on kahjustatud kutsahaiguse või töövigastuse või vägivallakuriteo tagajärjel või kui inimene taotleb pensioni Eesti Vabariigi ja mõne teise riigi vahel sõlmitud lepingu alusel.

Töövõime kaotuse protsendi võib määrata kestusega kas

- 6 kuud,
- 1 aasta,
- 2 aastat,
- 5 aastat või
- kuni seaduse § 7 lõikes 1 või 2 sätestatud vanaduspensioni ikka jõudmiseni.

Püsiva töövõimetuse arstliku ekspertiisi teeb:

1. ekspertarst või ekspertiisikomisjon, mis on inimese elukohajärgse (üldjuhul) või asukohajärgse (kui inimene viibib haiglas) pensioniameti struktuuriüksus;
2. ekspertarst, kellega Sotsiaalkindlustusamet on sõlminud töövõtulepingu (inimeste osas, kelle põhiliseks tervisehäireks on psühhiaatiline haigus).

Püsiva töövõimetuse taotlemiseks tuleb inimesel või tema seaduslikul esindajal pöörduda perearsti poole.

Kui inimene vajab oma tervise seisundi tõttu regulaarset eriarsti abi vähemalt kuus korda aastas, võib ta pöörduda ekspertiisi taotlemiseks eriarsti poole.

Arst täidab **arstliku ekspertiisi taotluse** vormi ja **tervise seisundi kirjelduse** vormi.

Arst esitab **arstliku ekspertiisi taotluse** ja **tervise seisundi kirjelduse** koos lisatud dokumentidega **pensioniameti ekspertiisi- komisjonile** või **Sotsiaalkindlustusametile** (Lembitu 12, 15092 Tallinn).

Tervise seisundi või püsiva töövõimetuse põhjuse muutumisel võib inimene taotleda uut ekspertiisi enne korduvekspertiisi tähtaja saabumist.

Ekspertiis tehakse arstliku ekspertiisi taotluse, tervise seisundi kirjelduse ja sellele lisatud dokumentide alusel, inimene ekspertiisi tegijaga kohtuma ei pea.

Töövõimetuse arstliku ekspertiisi tulemuste kohta vormistab ja edastab ekspertiisi tegija kirjaliku otsuse isikule ja otsuse koopia ekspertiisitaotluse ja tervise seisundi kirjelduse esitanud arstile.

Kui inimene ei nõustu arstliku ekspertiisi otsusega, võib ta 3 kuu jooksul otsusest teada saamise päevast pöörduda avaldusega **Sotsiaalkindlustusameti (Lembitu 12, 15092 Tallinn)** juures asuvasse **vaidluskomisjoni**. Avalduses tuleks põhjendada, miks inimene otsusega nõus ei ole.

Püsiv töövõimetus ulatusega 40-100% annab õiguse taotleda töövõimetuspensioni.

PUUDE ARSTLIK EKSPERTIIS

Puude raskusaste on

- sügav, kui inimene vajab ööpäevaringselt pidevat kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet;
- raske, kui inimene vajab igal ööpäeval kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet;
- keskmine, kui inimene vajab regulaarset kõrvalabi või juhendamist väljaspool oma elamiskohta vähemalt korra nädalas.

Puue tuvastatakse inimese vanusest sõltumata.

Puude raskusastme võib määrata kestusega kas

- 6 kuud,
- 1 aasta,
- 2 aastat,
- 3 aastat või
- tähtajatult (juhul, kui inimene on vähemalt 65-aastane ja terviseseisundi tõttu tema kõrvalabi, juhendamise või järelevalve vajadus eeldatavalt ei muutu).

Puude arstliku ekspertiisi teeb

1. ekspertarst või ekspertiisikomisjon, mis on inimese elukohajärgse (üldjuhul) või asukohajärgse (kui inimene viibib haiglas) pensioniameti struktuuriüksus;
2. ekspertarst, kellega Sotsiaalkindlustusamet on sõlminud töövõtulepingu (inimeste osas, kelle põhiliseks tervisehäireks on psühhiaatiline haigus).

Ekspertiisi taotlemiseks tuleb inimesel täita **arstliku ekspertiisi taotlus**. Taotlust võib täita ka puuet taotleva inimese pereliige, seaduslik esindaja, hooldaja, sotsiaaltöötaja, pensioniameti töötaja (klienditeenindaja) või keegi muu abistaja juhul, kui inimene ise seda mingil põhjusel teha ei saa.

Arstliku ekspertiisi taotluse vormi saab puuet taotlev isik oma elukohajärgsest pensioniametist või Sotsiaalkindlustusameti kodulehelt "Sotsiaalkindlustusameti blanketid".

Arstliku ekspertiisi taotluses tuleb märkida ainult nende arstide kontaktandmed, kellel on isikule puude tuvastamiseks vajalikud terviseseisundi andmed (tavaliselt perearsti andmed).

Puuet taotlev isik saadab täidetud arstliku ekspertiisi taotluse postiga või toob ise selle oma elukohajärgsesse pensioniametisse (aadressid, kontaktandmed ja vastuvõtuajad leiate Sotsiaalkindlustusameti koduleheküljelt päise "Kontakt" alt).

Pensioniameti arstliku ekspertiisi komisjon esitab isiku poolt nimetatud arstile 5 tööpäeva jooksul pärast arstliku ekspertiisi taotluse saamist, taotluse isiku terviseseisundi kirjelduse saamiseks.

Arst täidab **terviseseisundi kirjelduse** vormi ja edastab selle taotluse saatnud pensioniametile 10 tööpäeva jooksul. Kui arstil puuduvad andmed isiku terviseseisundi kohta, siis tehakse sellekohane märkus terviseseisundi kirjeldusse.

Arstliku ekspertiisi komisjon või ekspertarst teeb puude raskusastme määramise või määramata jätmise otsuse 15 tööpäeva jooksul alates terviseseisundi kirjelduse saamisest.

Ekspertiisikomisjon või SKA edastab ekspertiisi otsuse koos sisulise põhjendusega isikule ja otsuse koopia terviseseisundi kirjelduse saatnud arstile 10 tööpäeva jooksul pärast ekspertiisi otsuse vastuvõtmist.

Puude raskusastme määramise päevaks loetakse ekspertiisitaotluse ekspertiisikomisjonile või Sotsiaalkindlustusametile esitamise päev või postiga saatmise korral lähtekoha postitempli kuupäev. Juhul, kui on osutunud vajalikuks andmete täiendamine ning täiendavad andmed on ekspertkomisjonile või Sotsiaalkindlustusametile esitatud või saadetud 3 kuu jooksul täiendavate

andmete kohta teate saamisest, loetakse puude raskusastme määramise päevaks taotluse laekumise kuupäev. Pärast 3 kuu möödumist ei ole võimalik andmeid enam täiendada.

Puude taotlemise korduvekspertiisi korral esitab isik uue ekspertiisitaotluse pensioniametile. Pensioniameti arstliku ekspertiisi komisjon esitab isiku poolt nimetatud arstile taotluse isiku terviseseisundi kirjelduse saamiseks. Juhul, kui isiku terviseseisund ei ole muutunud teavitab arst sellest pensioniameti arstliku ekspertiisi komisjoni.

Ekspertiis tehakse **arstliku ekspertiisi taotluse ja terviseseisundi kirjelduse** alusel, inimene ekspertiisi tegijaga kohtuma ei pea.

Enne puude ekspertiisiotsuse tegemist koostatakse teatud juhtudel rehabilitatsiooniasutuses ekspertiisi tegija suunamisel isiklik rehabilitatsiooniplaan. Plaan koostatakse:

1. igale puude raskusastme määramist taotlevale lapsele;
2. 18-a ja vanemale inimesele, kui ekspertiisitaotluses sisalduvad andmed isiku tegevusvõime ning kõrvalabi, juhendamise või järelevalve vajaduse kohta on puude raskusastme määramiseks ja lisakulude tuvastamiseks ebapiisavad.

Selleks saadab ekspertiisi tegija inimesele vormikohase saatekirja, mille saamisel isik võtab ühendust rehabilitatsiooniasutusega ja lepib kokku vastuvõtu aja. Isiku osavõtul koostatud rehabilitatsiooniplaani saadab rehabilitatsiooniasutus ekspertiisi tegijale, kes pärast puude ekspertiisiotsuse tegemist saadab plaani kinnitatud koopia koos otsusega isikule.

Kui inimene ei nõustu arstliku ekspertiisi otsusega, võib ta 3 kuu jooksul otsusest teada saamise päevast pöörduda avaldusega **Sotsiaalkindlustusameti (Lembitu 12, 15092 Tallinn)** juures asuvasse **vaidluskomisjoni**. Avalduses tuleks põhjendada, miks inimene otsusega nõus ei ole.

Sügav, raske või keskmine puue annab õiguse taotleda puudega inimese sotsiaaltoetusi, selleks on vajalik täita puuetega inimeste sotsiaaltoetuse taotlus. Taotluse vormi saab **elukohajärgsest pensioniametist** või Sotsiaalkindlustusameti koduleheküljelt "Sotsiaalkindlustusameti blanketid" alt.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuse taotluse võib esitada või saata postiga üheaegselt koos arstliku ekspertiisi taotlusega oma elukohajärgsele pensioniametile.

Kuriteoohvritele makstavad riiklikud hüvitised

1. veebruaril 2004 jõustunud ohvriabi seadus võimaldab maksta kuriteoohvritele senisest suuremaid riiklikke hüvitsi.

Hüvitist makstakse juhul, kui kuriteo tagajärjel on ohvril tekkinud raske tervisekahjustus, vähemalt kuus kuud kestev tervisehäire või kui ohver on saanud kuriteo tagajärjel surma.

Hüvitise suurus ja selle määramise alused

Ohvriabi seaduse alusel hüvitatakse 70% varalisest kahjust, kuid ühele ohvrile ja tema kõigile ülalpeetavatele kokku mitte rohkem kui 50 000 krooni.

Hüvitise suuruse määramisel võetakse aluseks vägivallakuriteoga tekitatud järgmine varaline kahju:

- töövõimetusel tulenev kahju;
- ohvri ravikulud;
- ohvri surmast tulenev kahju;
- prillidele, hambaproteesidele, kontaktläätsedele ja muudele keha funktsioone asendavatele abivahenditele ning riiete tekitatud kahju;
- ohvri matusekulud

Varalisest kahjust lähemalt:

- **Töövõimetusel tulenev kahju** on vägivallakuriteost põhjustatud ajutise või püsiva töövõimetusel põhjustatud saamata jäänud osa tulust.

Nimetatud kahju hüvitise suurus leitakse ohvri ühe kalendripäeva keskmise tulu järgi. Ühe kalendripäeva keskmine tulu aga arvutatakse ohvri eelneva kuue kuu sotsiaalmaksuga maksustatud tulust.

Kuriteoohvri töövõimetus võib olla **ajutine** või **püsiv** ja sellest tulenevalt arvutatakse kahju erinevalt:

a) ajutisest töövõimetusel tuleneva kahju arvutamisel korrutatakse ohvri ühe kalendripäeva keskmine tulu haiguspäevade arvuga ning saadud summast lahutatakse ohvrile määratud töövõimetus hüvitis;

b) püsivast töövõimetusel tuleneva kahju arvutamisel korrutatakse ohvri ühe kalendripäeva keskmine tulu arvuga 30 ja saadud summast lahutatakse ohvrile määratud töövõimetus pension.

Seejuures on kahju arvutamisel erisused juhul, kui ohver oli püsivalt töövõimetuks tunnistatud juba enne tema suhtes vägivallakuriteo toimepanemist ning juhul, kui ohver jätkab töötamist pärast vägivallakuritegu.

- **Ohvri ravikuludeks** loetakse:

ravimise kulud ning ravimite ja keha funktsioone asendavate abivahendite soetamise kulud;

traumajärgsete tüsistuste kergendamise ja tervise seisundile kohase uue eriala õpetamisega seotud hädavajalikud kulutused;

eespool nimetatud asjaoludega seotud hädavajalikud sõidukulud.

Ohvri ravikulude hulka loetakse ka kulutused psühholoogilisele nõustamisele kuni 10 seansi ning psühhoteraapiale kuni 15 seansi.

- **Ohvri surmast tuleneva kahjuna** hüvitatakse vägivallakuriteo tagajärjel hukkunud ohvri ülalpeetavatele järgmine protsent ohvri tulust:

- 1) ühele ülalpeetavale 75 %;
- 2) kahele ülalpeetavale 85 %;
- 3) kolmele või enamale ülalpeetavale kokku 100%.

Ohvri surmast tulenev kahju arvutatakse tema ühe kalendripäeva keskmise tulu järgi. Ühe kalendripäeva keskmine tulu aga arvutatakse ohvri eelneva kuue kuu sotsiaalmaksuga maksustatud tulust.

Ühe kuu keskmise tulu leidmiseks korrutatakse ohvri ühe kalendripäeva keskmine tulu arvuga 30.

Ülalpeetavatele hüvitatava ühe kuu kahju arvutamiseks korrutatakse ohvri ühe kuu keskmine tulu ülalpeetavate arvule vastava protsendiga. Saadud summast lahutatakse ülalpeetavatele määratud toitjakaotuspension.

Ohvri matusteks tehtud kulutused hüvitatakse kulud kandnud isikule summas 5500 krooni, millest arvatakse maha saadud riiklik matusetootus (2004. aastal 2000 krooni).

Hüvitise taotlemine

Hüvitist saab taotleda üldjuhul aasta jooksul pärast kuriteo toimumist.

Hüvitise taotlemise eelduseks on kriminaalasja algatamine politsei poolt.

Hüvitise taotlemiseks tuleb **pöörduda elukohajärgse pensioniameti poole** ja esitada:

1) hüvitistaotlus

2) põhidokumendid:

- isikut tõendav dokument;
- dokument, milles on märges kehtiva tähtajalise või alalise elamisloa kohta, juhul kui hüvitise taotlejaks on Eestis elav välismaalane;
- volikiri ja/või kohtuotsus eestkoste määramise kohta, juhul kui hüvitistaotlusele kirjutab alla taotleja esindaja;
- lapse sünitunnistus, juhul kui alaealise hüvitistaotlusele kirjutab alla lapse vanem või eestkostja;
- dokument töösuhte peatumise kohta, juhul kui ohvri töösuhe oli peatatud enne vägivallakuritegu;
- kohtuotsus või eeluurimisasutuse tõend kuriteoga seotud asjaolude kohta.

3) lisadokumendid sõltuvalt varalise kahju iseloomust:

- **ajutise töövõimetuse** korral töövõimetuslehe vormistanud arsti tõend;
- **püsiva töövõimetuse** korral seda tõendav dokument (arstliku ekspertiisi otsus);
- **ravikulude** korral dokumendid, mis tõendavad ohvri ravikulusid ja nende suurust (nt visiiditasu arve, raviprotseduuri arve, ravimiarve);
- **ohvri surma korral** surmatunnistus ja matusekulusid tõendavad arved;
- prillidele, hambaproteesidele, kontaktläätsedele ja muudele keha funktsioone asendavatele abivahenditele ning riie- ja aksessuaaridele tekitatud kahju arvestamiseks nende loetelu ja nende ostmist või parandamist tõendavad arved.

Ravikindlustus

Eesti ravikindlustuse eesmärk on Eesti Vabariigi elanike tervise säilitamine, terviseuuringute ja raviteenuste eest tasumine, hüvitise maksmine haigusest või vigastusest tingitud ajutise töövõimetuse, raseduse, sünnituse ja haige pereliikme hooldamise korral ning soodustingimustel väljastatavate ravimite maksumuse kompenseerimine vastavalt seadusele.

Eestis kehtib **kohustuslik** ravikindlustus, kuhu laekub raha sotsiaalmaksust.

Ravikindlustus toimib **solidaarsusprintsiiibil**: raviteenus ei sõltu konkreetse inimese eest makstud sotsiaalmaksu suuruselt. Haigekassa tasub kindlustatud inimese eest raviasutusele raviteenuse maksumuse.

Vältimatut abi on Eestis õigus saada kõigil inimestel sõltumata sellest, kas neil on ravikindlustus või mitte.

Töötava elanikkonna eest makstud sotsiaalmaksust tasub haigekassa ka teiseid sissetulekuid mitteomavatele inimestele osutatud raviteenuste eest. *Solidaarsussuhe jaguneb umb: 45 % töötavad inimesed, 51% võrdsustatud, 4 % eest maksab riik sotsiaalmaksu.*

Ravikindlustuseks maksab tööandja töötaja brutopalgast 13 %. Kõigile alla 19 aastastele isikutele on ravikindlustus garanteeritud sõltumata sellest, kas nende vanemad töötavad või mitte.

Kindlustatud inimesed

Vastavalt ravikindlustuse seadusele on õigus ravikindlustusele Eesti alalistel elanikel või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elavatel inimestel, kelle eest makstakse või kes maksavad iseenda eest sotsiaalmaksu, samuti nende inimestega ravikindlustuse seaduse või vastava lepingu alusel võrdsustatud inimestel.

Kindlustatud inimesed on:

- Üle ühekuulise tähtajaga või määramata ajaks sõlmitud töö- või ametilepingu alusel töötav isik, avalikus teenistuses töötav, kelle sotsiaalmaksu maksja võtab haigekassas arvele;
- Füüsilisest isikust ettevõtja või Maksu- ja Tolliameti kohalikus asutuses registreeritud isik, kes maksab iseenda eest sotsiaalmaksu;
- Töötu abiraha saav isik, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- Tuumakatastroofi, tuumakatsetuse või aatomielektriijaama avarii tagajärgede likvideerimisest osa võtnud isik, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- Kaitsejõududes ajateenistuses olev ajateenija, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- 3–16-aastase keskmise, raske või sügava puudega lapse vanem või võõrasvanem, kellele makstakse hooldajatoetust ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- 16–18-aastase raske või sügava puudega lapse vanem või võõrasvanem, kellele makstakse hooldajatoetust ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- 18-aastase ja vanema raske või sügava puudega isiku hooldaja või eestkostja, kellele makstakse hooldajatoetust ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu kohalik omavalitsus;

- Kuni 3-aastase lapsega lapsehoolduspuhkusel olev, mittetöötav kuni 3-aastast last kasvatav vanem ja 3- või enamalapselises perekonnas 3–8-aastast last kasvatav mittetöötav isik, kes saab lapsehooldustasu ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- Kindlustatud isiku ülalpeetav abikaasa, kes kasvatab vähemalt ühte alla 8-aastast last või 8-aastast last kuni esimese klassi lõpetamiseni või vähemalt kolme alla 16-aastast last ega saa riigilt lapsehooldustasu ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- Rase naine alates raseduse 12. nädalast;
- Isik kuni 19-aastaseks saamiseni;
- Isik, kes saab Eestis määratud riiklikku pensioni;
- Kindlustatud isiku ülalpeetav abikaasa, kellel on vanaduspensioni eani jäänud kuni 5 aastat;
- Õigusaktide alusel asutatud ja tegutsevas Eesti õppeasutuses või välisriigi samaväärses õppeasutuses põhiharidust omandav õpilane kuni 21 aasta vanuseni, üldkeskharidust või põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandav õpilane kuni 24 aasta vanuseni, keskhariduse baasil kutsekeskharidust omandav õpilane ning Eesti alalisest elanikust üliõpilane
- Lepingu alusel kindlustatuga võrdsustatud isik;
- Välislepingute alusel kindlustatud need Ukraina pensionärid, kes elavad Eestis elamisloa alusel.

Kui inimene ametlikult ei tööta ning saab ainult ümbrikupalka, siis pole tal õigust ravikindlustusele töötajana.

Ravikindlustuskaitse lõppemine

Tööandja poolt kindlustatud inimestel kehtib kindlustuskaitse veel kaks kuud pärast töö- või teenistussuhte lõppemist.

Riigi kaudu kindlustatud inimeste kindlustuskaitse lõpeb ühe kuu möödumisel riigi poolt sotsiaalmaksu maksmise kohustuse lõppemisest. Asutus, mille kaudu riik maksis isiku eest sotsiaalmaksu, teatab sellest haigekassale.

Kindlustatud isikuga võrdsustamine lepingu alusel, nn vabatahtlik kindlustus

Juhul, kui Te ei kuulu ühtegi kindlustatud inimeste gruppi, annab ravikindlustuse seadus võimaluse sõlmida haigekassaga nn vabatahtlik kindlustusleping, mille alusel võrdsustatakse teid ravikindlustuse seaduse alusel kindlustatud isikuga. Lepingu sõlmimisel tuleb haigekassale tasuda kindlustusmakseid.

Õigus kindlustuslepingut sõlmida on ainult neil, kelle eest maksis sotsmaksu tööandja, riik (hooldajatoetuse saaja, töötuskindlustuse saaja, töötu, lapsehoolduspuhkusel) või Fienna ise

Lepingu tähtaeg on vähemalt üks aasta ja kindlustusmakseid tuleb tasuda haigekassa väljastatud arve alusel kolme kalendrikuu kaupa. Kindlustusmakse suurus 1 kalendrikuu eest on 2005. aastal 947 krooni, seega on kvartalimakse 2841 krooni.

Hambaraviteenuse hüvitis

Alla 19-aastastele on hambaravi tasuta. Täiskasvanutel on õigus saada tasuta vaid vältimatut abi, see tähendab põletikulise hamba väljatõmbamist ja mädakolde avamist.

Kindlustatud inimesel on õigus hambaraviteenuse hüvitistele. Haigekassa hüvitab aastas kindlustatule hambaraviteenuse alljärgnevas määras:

- üle 19-aastasele inimesele 150 krooni,
- rasedale 450 krooni,
- suurenenud hambaraviteenuse vajadusega isikule 300 krooni,
- alla 1-aastase lapse emale 300 krooni.

63-aastastele ja vanematele ning vanaduspensionäridele hüvitab haigekassa kord kolme aasta jooksul 2000 krooni hambaproteeside maksumusest. Pensionäridele, kes saavad pensioni soodustingimustel vanaduspensionide seaduse või väljateenitud aastate pensionide seaduse alusel, hüvitist ei maksta (õigus hüvitisele tekib siis 63-aastaseks saamisel).

Täiendav ravimihüvitis

Haigekassa hüvitab kalendriaasta jooksul täiendavalt kindlustatud isiku ambulatoorseks raviks vajalike ja ravimite loetelusse kantud ravimite ostmiseks põhjendatult ja tõendatult tasutud summad vahemikus 6000 kuni 20 000 krooni. Vastavalt ravikindlustuse seadusele ei arvestata täiendavat ravimihüvitist 20 000 krooni ületavate summade pealt. Seega võib maksimaalne täiendav hüvitis ühele inimesele ühes kalendriaastas ulatuda 9500 kroonini.

Täiendav ravimihüvitis aitab kompenseerida ravimitele tehtavaid kulutusi eelkõige neil ravikindlustatutel,

- kelle raviskeemides on kallid ravimid;
- kes põevad kroonilisi haigusi ja peavad seetõttu manustama ravimeid pika aja vältel;
- kes peavad kasutama mitmeid erinevaid ravimeid kombinatsioonis.

Eesti Haigekassa ravimite loetellu kantud ravimite puhul maksab kindlustatud isik kohe apteegis ainult osa ravimi hinnast. Ülejäänud osa hüvitab apteegile haigekassa. Inimese jaoks on sellisel juhul tegemist nn mitterahalise hüvitisega.

Täiendav ravimihüvitis on kindlustatu jaoks aga rahaline hüvitis ja selle maksmine toimub täiendavalt lisaks eelnevatele haigekassa poolt makstud soodustustele juhul, kui inimene ise on tasunud soodusravimite eest rohkem kui 6000 krooni kalendriaastas. Täiendavat ravimihüvitist arvutatakse ainult ravimite loetelusse kantud ravimite (edaspidi soodusravimid) ostmisel. Täiendava ravimihüvitise arvestamisel ei võeta arvesse käsimüügiravimitele ja soodustust mitteomavatele retseptiravimitele tehtud rahalisi kulutusi.

Kui on tasutud 6000 – 10000 kr, siis komp 50%, üle 10 000 korral 75 % (lisaks 6000 – 10000 50%-le)

Soodusravimitest:

Originaalravimite tootjate äri on uute ravimite väljatöötamine ja nende müümine võimalikult kalli hinnaga. Põhiline töö käib laborites, kus teadlased nikerdavad ainete väiksemate osakeste kallal. See peen töö võtab kümneid aastaid ja sadu miljoneid dollareid. Mõnikord on teadlase aastatepikkuse pingutuse tulemus ikkagi ümmargune null.

Pärast edukaid toime ja kõrvalmõjude katsetusi saab uus ravim kuni 20aastase kehtivusega patendi ehk kaitse. Sisuliselt on see leidurile tasu tehtud töö eest. Efektiivset müügiaega on viis kuni kümme aastat. Selle ajaga tuleb tagasi teenida kulutatud raha ja teenida ka kena kasum.

Kui patendi aeg saab ümber, on kohe platsis geneerikud, kes töötavad välja sama toimeainega ravimi, mille tootmisprotsess on küll veidi teine. Sel hetkel võib originaalravimi tootja sisuliselt oma tootmise lõpetada, sest kasumimarginaal on liiga väike. Sageli müüvadki originaalravimite tootjad oma liinid geneerikutele maha, märgib rahvusvahelise ravimifirma.

Et üht ravimit saaks Eesti apteegis üldse müüa, tuleb see esmalt ravimiametis registreerida. Arvele võetakse kõik rohud, mis “on kvaliteetsed, efektiivsed ja ohutud”. Ministeerium saab aastas virnade viisi vastavaid taotlusi, neist rahuldatakse aga vaid üksikud. Et üldse keegi kaaluma hakkaks, tuleb esitada hinnavõrdlus juba kasutusel olevate ravimite või raviviisidega ning soovitatavalt tõestada, et see on tõepoolest odavam, tõhusam või ohutum. Ministeeriumi juures tegutseval ravimikomisjonil kulub kuni kuus kuud, et vaadata taotlus läbi ja hinnata esitatud uuringute objektiivsust.

Idealis peaks patsient sammuma apteeki, käes toimeainepõhine retsept, ning valima koos proviisoriga välja oma haiguse raviks ning rahakotile paremini talutava rohu.

Antidepressantidest:

Ravimiameti andmeil müüdi mullu Eestis iga päev 10,11 defineeritud doosi antidepressante tuhande elaniku kohta. See tähendab, et näiteks aastaga 1994 võrreldes on antidepressantide tarbimine kasvanud 6,3 korda. Samas on Eesti antud küsimuses umbes viis korda maas naaberriik Soomest.

“Pensionäriale on vahetevahel päris õige anda antidepressanti, sest muidu on neil kehalised kaebused ja nad tarvitavad palju südame- ja vererõhurohtusid. Kui tõsisemalt uurida, siis seal all on peidus depressioon ja antidepressant võib aidata sedavõrd, et muid ravimeid polegi tarvis,”

Mis saab pärast pooleaastase kuuri lõppu? Kas tablett on “teinud terveks” või parandanud olukorda üksnes mõneks ajaks? “Ravimeid peab kasutama nii kaua, kui peab kasutama ja see, kas antidepressandid teevad lõplikult terveks või mitte, sõltub indiviidist,” vastab Rauno Pukonen ettevaatlikult. Siis lisab ta otsekohesemalt: “Mõnel inimesel on serotoniini tase ajus sünnipäraselt väga madal ja selline isik vajab püsivat ravi – nii nagu diabeetik vajab insuliini. Sellisel juhul peab ravi kestma kogu elu.”

Haigekassast ravimite jagunemisel:

Süsteem sõltub laekunud maksudest. Raha ei jagu kõigile, tuleb teha valikuid. Vaadatakse mis on kõige hädavajalikum. Tundub julm. Pealegi, kui me ühele annaksime, siis tahaksid ju teised ka saada. Sest üldine huvi ja konkreetne huvi mõnikord, ja tegelikult isegi väga sagedasti, vastanduvad. Kui HK oleks Marge Valdmanni vastu olnud empaatiline ja tulnud talle vastu, oleks Gliveci hüvitamisega 15-20 verevähki põdevale haigele tänaseks päevaks kokku tiksunud kümnemiljoniline arve. Sellest jagub Hiiumaa haigla rahastamiseks kahe aasta jooksul.

Rikkad tahaksid saada alternatiivset erakindlustust. Midagi on tegelikult Eesti kindlustusturul Ergo ravikindlustuse näol olemas, ent kui te loete läbi nende ravikindlustuslepingu alalõigu 5.7 “Kindlustuskaitset välistavad asjaolud”, saate aru, et see pole lahendus. Väike valik juhtumitest, mille puhul erakindlustus ei avita: ettekavatsetusel põhinevad haigused, tervisekahjustused, õnnetusjuhtumid ja nende tagajärjed või enesetapukatse; tervisehäirete ja õnnetusjuhtumite tagajärgede ravi, kui need on tekkinud alkoholijooobes; krooniliste haiguste, kaasasündinud arenguhäirete ja nende komplikatsioonide ravi; psühhiaatriliste haiguste ravi; peamiselt sugulisel teel levivad haigused, AIDS’i ja HIV’i ravi...

HK aastaeelarve on raamatupidamise ime, mille koostamisel on püütud ära arvata tundmatuid suurusi (millised haigused meid tabavad, milliseid ravimeid hakkavad tootjad hüvitamiseks esitama, millistele lobigruppidele teevad poliitikud vastutulekuid). Saadakse viimase peal balansseeritud eelarve, mida HK kaitseb nagu kaardimajakes – hakates kusagile mingile reale midagi juurde kirjutama, peab kusagilt midagi ära võtma. Ja see võib kogu süsteemi vankuma panna.

Erakindlustusest

Hinnatakse ka elukeskkonna riske, nt Hiiumaal väiksem, Ida-Virumaal suurem. Erakindlustus on ka kasumit taotlev äri.

Kindlustus ei saa määrata kõiki riske, kindlustus teeb keskmise, nt eagruppide kaupa meestel ja naistel eraldi. Naistel 25-30 arstiabi kulud suuremad seoses sünnitusega. Meestel 40-50 – infarkt. Mees, kes teeb sporti, jälgib tervist tahaks lahkuda sellest üldisest kindlustussüsteemist, see toob kaasa teiste maksukoorma tõusu, mistõttu ka need võivad soovida lahkuda süsteemist. (Ameerika näide)

Kindlustus püüab hoiduda, et tulevad liiga kõrge haigestumisriskiga inimene, nt juba haiged või eakad. Teisiti pole võimalik süsteemi üleval hoida.

Kindlustuse monopol või hinnakokkuleped konkurentide vahel võib tõsta hinnad kõrgele.

Teisalt saaks riik nõuda kõigilt kohustuslikke kindlustusmaksete tegemist, nagu praegu nt pensionikindlustuse puhul Riik näeb, et ei suuda süsteemi ohjata, muudab ise finantseerimise kohustuslikuks.

Kui kolmas osapool asja eest tasub, võib tarbija teenust üle kasutada. Kui maksab nt haigekassa. Piirangud teadlikult sisse planeeritud - ravijärjekorrad (on variant, et inimene ravib end ise terveks, nt viirus. Omaosalus – visiiditasud. Perearstisüsteem - et iga väiksema haigusega ei koormataks erialaarste

Millest sõltub tervis?

Rahvusvaheline terviseorganisatsioon on seisukohal, et 50 protsenti populatsiooni tervisest oleneb eluviisidest, 20 protsenti kaasasündinud geneetilistest eeldustest ja 20 keskkonnast (nii füüsilisest kui ka vaimsest). Üksnes kümme protsenti mistahes inimkoosluse tervisest oleneb arstiabist.

Arstiabi Euroopa Liidus

Alates 1. augustist 2004 ei kehti Eestis enam roheline haigekassakaart, vaid kindlustust kontrollitakse isikut tõendava dokumendi alusel. Alla 15-aastased võivad kindlustuse tõendamiseks Eestis esitada isikut tõendava dokumendi asemel Euroopa ravikindlustuskaardi või kuni selle väljastamiseni haigekassakaardi.

Mis muutus ravikindlustuses alates 1. maist 2004?

Nende inimeste jaoks, kes elavad Eestis ega lähe kasvõi ajutiselt mitte kunagi mõnda teise ELi riiki, ei muutunud midagi. Neile inimestele, kes lähevad Eestist teise liikmesriiki kas turistina või sinna elama, laienesid aga ravikindlustuse alased õigused.

Arstiabi ulatus ajutiselt teises Euroopa Liidu riigis viibides

Eesti Haigekassas kindlustatud inimesed, kes viibivad teises liikmesriigis ajutiselt, saavad vajaminevat arstiabi võrdsetel tingimustel selles riigis elavate kindlustatud inimestega. Vajaminevat arstiabi hakatakse osutama vastavalt viibimisriigi seadusandlusele nagu oleks isik kindlustatud seal riigis. See tähendab, et Eestis kindlustatud inimene peab teises riigis vajaminevat arstiabi saades toimima ka ravi eest tasumisel täpselt samamoodi nagu vastava riigi kindlustatugi. Vajaminev arstiabi ei ole tasuta – maksta tuleb patsiendi omavastutustasud asukohamaa tariifide järgi. Patsiendi omavastutustasud patsiendile ei korvata. Samuti ei kata kaart riikidevahelise transpordi kulusid. Seetõttu soovitame alati sõlmida reisikindlustuse leping. Samamoodi hakkavad Eesti raviasutused teisest riigist tulijatele osutama vajaminevat arstiabi samadel tingimustel ja korras nagu oleks tegemist Eesti Haigekassas kindlustatud isikuga.

Enne teise liikmesriiki minemist on Eesti Haigekassast vaja kaasa võtta ravikindlustuskaart. Informatsioon Eesti Haigekassa poolt välja antavatel Euroopa Ravikindlustuskaartidel on eesti keeles. Kui isikul tekib teises riigis viibimise ajal vajadus arstiabi järele, läheb teise riigi arsti jaoks vaja Euroopa Liidu ravikindlustuskaarti või selle asendussertifikaati. Euroopa ravikindlustuskaart või selle asendussertifikaat näitab, missugusel ajaperioodil ja millele on inimesel õigus. Euroopa ravikindlustuskaart või selle asendussertifikaat tuleb Eesti Haigekassast kaasa võtta enne teise liikmesriiki minemist ja see väljastatakse Eesti Haigekassas kindlustatud inimesele. Selle sätte alla ei kuulu siiski teise riiki minek sel eesmärgil, et seal end ravida. Arstiabi vajadus peab olema tekkinud teises riigis viibimise ajal.

Igasugune arstiabi teises riigis elades

Teise liikmesriiki elama mineva pensionäri, lähetatud töötaja ja nende pereliikmete kindlustajariigiks jääb mitmel juhul Eesti. See tähendab, et teises riigis elades hakkavad need isikud saama seal igasugust arstiabi võrdsetel tingimustel sealsete kindlustatutega, kuid kindlustajariigina maksab Eesti teisele riigile nende isikute ravikulude eest. Näiteks kui keegi lähetatakse Eestist Suurbritanniasse tööle, siis jääb selle isiku kindlustajariigiks Eesti, kuna isiku tööandja on Eestis ja tema palgalt makstav sotsiaalmaks jääb laekuma Eestisse. Lähetatud töötajal on õigus saada raviteenust Suurbritannias vastavalt sealsetele õigusaktidele, kuid tema ravikulud korvab hiljem Suurbritanniale Eesti.

Teise liikmesriiki vanaduspõlve veetma minevale Eesti pensionärile hakkab Eesti eksportima pensioni ja seetõttu jääb Eesti selle pensionäri kindlustajariigiks. Kindlustajariigina peab Eesti hakkama pensionäri elukohariigile maksma ravikindlustuse makset. Ravikindlustuse makset tasutakse ka pensionäri pereliikmete eest, kes elavad mõnes muus riigis kui kindlustajariik.

Teise riiki lähetatud töötaja ja teise riiki elama minev pensionär peab jällegi eelnevalt Eesti Haigekassast kaasa võtma vormikohase tõendi. See vorm tuleb teise riigi pädevas asutuses registreerida. Alles pärast vormi registreerimist tekib isikul õigus teises riigis elades igasugusele arstiabile nagu ta oleks kindlustatud seal riigis.

Plaaniline arstiabi välismaal vaid haigekassa loal

Eestis ravikindlustust omavatele kodanikele jäävad teises liikmesriigis plaanilise arstiabi saamiseks kehtima samasugused reeglid nagu praegugi. Teises riigis plaanilise arstiabi saamiseks tuleb selleks ikka ja jätkuvalt taotleda eelnevalt haigekassa luba. Vaid loa saanud inimeste

ravikulud katab haigekassa. Kui inimene esitab hüvitamise taotluse või raviarve hiljem, ilma eelneva kokkuleppeta, siis haigekassa ravikulud ei korva.

Riigid, kus Eesti Haigekassas kindlustatud isikul on õigus arstiabile eelpool nimetatud reeglite järgi:

Austria, Belgia, Taani, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, Kreeka, Holland, Iirimaa, Island, Itaalia, Liechtenstein, Luksemburg, Norra, Portugal, Hispaania, Rootsi, Küpros, Läti, Leedu, Ungari, Malta, Poola, Sloveenia, Slovakkia, Tšehhi Vabariik.

Perearst

Igal kindlustatud on olemas perearst, kelle ta on ise valinud või kes on talle määratud maavanema poolt. Kui Te pole oma valitud või Teile määratud perearstiga rahul, siis on Teil õigus perearsti vahetada. Sageli toimub perearsti vahetamine ka elukoha muutuse tõttu. Oma perearsti saate kontrollida internetipangast e-teenuste alt, kodanikuportaalist (<https://www.eesti.ee>) või küsida haigekassa klienditeenindusest kliendiinfonumbril 16363 (välismaalt helistades +372 669 6630). Perearst on soovitatav valida oma elukohale võimalikult lähedal.

Kuidas perearsti juurde registreeruda?

1. Esitage isiklikult või tähtid kirjaga avaldus valitud perearstile.
2. Kui perearst ei ole Teile seitsme tööpäeva jooksul keeldumisest kirjalikult teatanud, kuulute tema nimistusse hiljemalt avalduse esitamisele järgneva kuu esimesest kuupäevast.
3. Perearst võib keelduda Teie võtmisest oma nimistusse juhul, kui seal on juba üle 2000 inimese, või kui Teie alaline elukoht ei ole perearsti teeninduspiirkonnas. Perearst võib võtta oma nimistusse, olenemata piirsuuruse ületamisest, juba varem tema nimistusse kuuluvate isikute pereliikmeid.
4. Maavanem võib määrata alalise elukoha alusel perearsti nimistusse uusi, siiani mitteregistreerunud isikud. Perearst teavitab kirjalikult uusi, maavanema poolt määratud isikuid kuulumisest oma nimistusse.

Kuidas saab vahetada perearsti?

1. Kirjutage avaldus uue perearsti nimele.
2. Kui perearst ei ole Teile seitsme tööpäeva jooksul keeldumisest kirjalikult teatanud, kuulute tema nimistusse hiljemalt avalduse esitamisele järgneva kuu esimesest kuupäevast.
3. Teavitage endist perearsti nimistust lahkumisest.

Uue perearsti nimistusse arvamisel on vajalik tuua oma uuele perearstile ka Teie haiguslugu või ambulatoorne tervisekaart.

Oma ambulatoorse tervisekaardi ületoomiseks uuele perearstile 3 võimalust:

- Arsti ja patsiendi vahelise usalduse alusel võib erandkorras Teie eelmine perearst anda Teile isiklikult allkirja vastu kätte Teie haigusloo või ambulatoorse tervisekaardi, mille viite siis ka isiklikult või saadate tähtid postipakina uue perearsti aadressil järgneva kuu esimeseks kuupäevaks.
- Ka Teie eelmisel perearstil lasub vastutus delikaatsete isikuandmete saladuse hoidmisel ja Teie eelmine perearst võib anda üle Teie haigusloo või ambulatoorse tervisekaardi uuele perearstile vastavasisulise kirjaliku nõude saamisel.
- "Isikuandmete kaitse seaduse" kohaselt on inimesel õigus saada enda kohta käivaid delikaatseid isikuandmeid 1 kord aastas tasuta. See tähendab seda, et pöördumisel Teid seni ravinud perearsti/tervishoiuteenuse osutaja poole on Teil õigus saada temalt väljavõtte või koopia oma ambulatoorsest tervisekaardist. Sama kehtib ka juhul, kui tervisekaart on pagutatud arhiivi.

Millal võib perearst keelduda isiku nimistusse võtmisest?

1. Kui on ületatud antud perearsti nimistule kehtestatud maksimaalne piirsuurus. Eestis on perearsti nimistu suuruseks kehtestatud 1600±400 inimest, millest maavanem, kooskõlastatult Eesti Haigekassaga, võib lubada kõrvalekaldeid sõltuvalt piirkonna eripärast. Perearst võib võtta inimese oma nimistusse, olenemata piirsuuruse ületamisest, kui nimistusse kuulub inimese pereliige (nt kui perre sünnib laps, siis lapse perearstiks võib saada vanema perearst, hoolimata nimistu suurusest).
2. Isiku alaline elukoht ei asu perearsti teeninduspiirkonnas.

Kas ravikindlustuseta isik võib pöörduda oma perearstile? Kes tasub ravikindlustuseta isiku eest ravikulud perearstile?

Jah, võib. Registreerimine perearsti vastuvõtule toimub tavalistel alustel. Ravikindlustuseta isikud tasuvad osutatud üldarstiabi eest ise; teenuse hinna kehtestamise õigus on perearstil.

Vältimatu abi eest haige ise tasuma ei pea, sellistel juhtudel tasutakse perearstile riigieelarves ettenähtud vahenditest vastavalt Sotsiaalministeeriumi ja Eesti Haigekassa vahelisele lepingule.

Perearsti nõuandetelefon 1220

PEREARSTI NÕUANNE 1220 on üleriigiline telefon, kust saab meditsiinilist nõu **24 tundi ööpäevas eesti ja vene keeles**. 1220 telefonilt saab nõu lihtsamate terviseprobleemide korral, juhiseid esmaseks abiks ning vajadusel ka infot tervishoiu korraldust puudutavates küsimustes. Helistamisel ei tuvastata helistaja isikut, helistada ja nõu küsida võivad ka ravikindlustuseta inimesed.

1220 on lauatelefonilt helistades esimesed 5 minutit helistajale tasuta, edasi kehtib kohaliku kõne hind. Mobiiltelefonilt helistades kehtib kohe helistamise algusest paketi põhine telefoniminuti hind.

Perearsti nõuandetelefon 1220 on ellu kutsutud selleks, et lihtsustada nõu ja abi saamist perearstilt:

- ka sellel ajal, kui enda perearst ei ole kättesaadav;
- kui arvate, et terviseprobleem ei vaja perearsti poole pöördumist;
- kui viibite Eestis mõnes teises maakonnas;
- kui olete välismaal ega saa kohe oma perearsti poole pöörduda (välismaalt helistades +372 630 4107);
- kui vajate konsultatsiooni kellegi teise (lapse, lähedase) tervise küsimuses.

Häirekeskuse andmetel helistab ligi kolmandik abivajajatest kiirabisse terviseprobleemiga, mis ei vaja kiiret ja elupäästvat sekkumist. Iga päev helistavad inimesed ka paljudesse perearstikeskustesse saamaks nõu ja abi arstilt või õelt ja teavet tervishoiu korralduse kohta. Nüüd võtab need valdkonnad üle perearsti nõuandetelefon 1220. Nõuandetelefon 1220 aitab analüüsida oma tervise seisukorra kriitilisust ja annab tegutsemisjuhised esmaseks abiks, lihtsamate olukordade puhul ka koduseks raviks. Tõsisemate terviseprobleemide korral informeeritakse helistajat vajadusest registreeruda oma perearsti vastuvõtule, pöörduda haigla valvetuppa või suunatakse kriitiline kõne kohe edasi kiirabisse.

Perearstide rahastamine:

Baasraha 6400 kr/kuus – perearstikeskuse ülalpidamiseks

Pearaha: kuni 2-aastane – 44.80; 2-70: 22.20; üle 70-a: 25.60

Perearsti võetavad tasud: kodukülastused

Eraldi lisatasud, kui perearst asub lähimast haiglast 20-40 km kaugusel (700 kr), kaugemal kui 40 km 1400 kr.

Perearsti tunnistuse eest 700. kr, nõuded litsentsile, vaja end pidevalt koolitada.

Muud:

2002. aastast kehtiv Elundite ja kudede siirdamise seadus ütleb, et juhul kui inimene pole elu ajal keelanud oma organite ja kudede kasutamist pärast surma siirdamiseks, loetakse see nõusolekuks. Tõsi, kõik meie arstid, kes elundite ja kudede siirdamisega tegelevad, kinnitavad üksmeelselt, et alati küsitakse nõusolek lähisugulastelt.

Milliseid organeid ja kudesid saab siirdada?

- **Silma sarvkest** * Silma sarvkesta siirdamine võib paljudele pimedaks jäänud inimestele anda tagasi nägemise. Siirdamiseks saab kasutada ka päris surnud inimese sarvkesta 24 tunni jooksul peale surma saabumist. Doonori sarvkest konserveeritakse spetsiaalsetes lahustes ja seda võib kasutada kuni 14 päeva jooksul, sõltuvalt säilitusmeetodist. Operatsioonide eelisjärjekorras on need inimesed, kes on mõlemast silmast pimedad.
 - Nahk
 - Kopsud
 - Süda
 - Südameklapid ja kõõlused
 - **Maks** Eestis on tehtud neli maksa siirdamist. Esimene neist 1999. aasta jaanuaris ja viimane tänavu augusti alul. Kolmanda ja neljanda operatsiooni vahele jäi ligi neli aastat. Kui esimesed kaks siirdatud maksaga patsienti ei elanud kaua, siis kolmas, 2001. aastal opereeritud meesterahvas on ka praegu hea tervise juures.
 - **Luuüdi**
 - Kõhred ja sidekude
 - **Veresooned**
- **Neerud** Esimene neer siirati Eestis 1968. aastal, neli aastat pärast maailma esimest samasugust lõikust. Kui vahemikus 1968-1995 tehti Eestis kokku 220 neerusiirdamist, siis aastast 1996 kuni praeguse hetkeni on neid tehtud kokku 409. Tänavu on tehtud juba 48 neerusiirdamist. Eestis on praegu 290 toimiva neerusiirikuga patsienti.
 - Kõhunääre
 - Soolled

Esimesed nn doonorikaardid, mis praegugi kehtivad, anti välja 1997. aastal. Need on kaardid, mida täites inimene annab teada oma vabast tahtest lubada tema elundeid ja kudesid kasutada doonorluseks. Seda muidugi alles pärast ajusurma. Samas piisab tegelikult ka sellest, et mõeldes elu ja surma üle mõtleks igäüks enesele selgeks oma seisukoha: kas mina tahaksin, et minu organid/koed aitavad kedagi teist, kui nad mind enam aidata ei saa, või käib see vastu minu põhimõtetele. Selle teadmise võiks selgelt, üheselt mõistetavalt ja kõva häälega ka oma lähimatele teada anda.

Tööturuteenused

Töötul on õigus saada järgmisi teenuseid:

1. Töövahendus
2. Tööturukoolitus
3. Kutsenõustamine
4. Tööturutoetus ettevõtluse alustamiseks
5. Hädaabitöö
6. Teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest
7. Väiksema konkurentsivõimega töötü võib taotlema töölerrakendamist tööandjale makstava tööturutoetusega.

Väiksema konkurentsivõimega töötü on

- osaliselt töövõimetu isik;
- rase või alla kuue aasta vanust last kasvatav isik;
- 16–24aastane noor;
- isik, kellel on vanaduspensionieani jäänud kuni viis aastat;
- vanglast vabanenud isik;
- pikaajaline töötü.

TÖÖTU ABIRAHA

Alates 1.jaanuarist 2003 makstakse Eestis kahte liiki töötushüvitisi:

- töötuskindlustushüvitist ja
- töötü riiklikku abiraha.

Mõlemat töötushüvitist samal ajal ei maksta. Kui Teile määratakse esimesena töötü abiraha, muutub Teie töötuskindlustusstaatš nulliks ja Teil ei ole õigust saada töötuskindlustushüvitist.

Kellel on õigus saada töötü abiraha ?

Töötü abiraha on õigus saada, kui:

- olete tööhõiveametis töötuna arvel;
- teie sissetulek (va. riiklikud toetused) on väiksem töötü abiraha määrast. Kui Te saate riiklikku pensioni või stipendiumi, siis töötü abiraha ei maksta;
- saite töötuskindlustushüvitist vähem kui 270 päeva või
- töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul vähemalt 180 päeva tegelesite töötü sotsiaalse kaitse seaduse § 7 loetletud tegevusega:

1. töötasite Eestis või lähetatud töötajana välismaal (*Alates 1.maist 2004 saab arvesse võtta teistes EL liikmesriikides töötamise aega EL õigusaktide alusel, Ukrainas töötamise aega saab arvesse võtta sotsiaalkindlustuslepingus ettenähtud tingimustel.*)
2. töölepingu või muu sellesarnase püsiva iseloomuga teisele isikule teenuse osutamise lepingu alusel. Teenuse osutamise lepingud sätestab Võlaõigusseadus (alates § 619 - käsundusleping, töövõtuleping, agendileping jne)
3. riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuses avaliku teenistuse seaduse või avalikku teenistust reguleerivate seaduste alusel.
4. tegutsesite ettevõtjana Eestis;
5. õppisite õppeasutuses päevases õppevormis või täiskoormusega õppes;
6. teenisite kaitseväes või asendusteenistuses;
7. kasvasite ühe vanemana või eestkostjana kuni 18-aastast keskmise, raske või sügava puudega last, alla 8-aastast last või 8-aastast last kuni esimese klassi lõpetamiseni;
8. viibisite haiglaravil;

9. hooldasite perekonnas hooldamise lepingu alusel haiget, püsivalt töövõimetut isikut või vanurit (alates 1.04.2005 on õigus saada töötü abiraha ka siis, kui olite määratud hooldajaks, hooldamine on lõppenud ja Te saite hooldajatoetust vähemalt 180 päeva)
10. ei töötanud püsivalt töövõimetuks tunnistamise tõttu;
11. olite vahi all või vanglas.

Töötuskindlustushüvitis

Töötuskindlustushüvitist makstakse töötuskindlustuse seaduse alusel töötule, kes on maksnud vähemalt 12 kuu eest töötuskindlustusmaksid töötuna arvelevõtmisele eelnenud 24 kuu jooksul. Töötuskindlustushüvitise suurus arvutatakse Teie töötasust. Töötuskindlustushüvitise taotluse võtab vastu tööhõiveamet, hüvitist arvutab ja maksab Eesti Töötukassa.

Töötuskindlustushüvitist ei maksta, kui töösuhte lõpetamise põhjuseks oli mõni järgnevatest:

- töö- või teenistuskohustuste rikkumine,
- usalduse kaotamine,
- vääritud või korruptiivne tegu,
- poolte kokkuleppel või
- töötaja algatusel (välja arvatud juhul kui tööandja rikkus lepingutingimusi).

Kes maksab töötuskindlustushüvitist?

2003. aastast on kaks töötushüvitise liiki: töötü abiraha ja töötuskindlustushüvitis.

Töötuskindlustushüvitist maksab Eesti Töötukassa Töötuskindlustuse seaduse ja töötü abiraha maksab tööhõiveamet Töötü sotsiaalse kaitse seaduse alusel.

Kus taotleda töötuskindlustushüvitist?

Kuigi toetusi maksavad erinevad asutused, saab abiraha või töötuskindlustushüvitist taotleda ainult tööhõiveameti kaudu.

Mida on hüvitise taotlemisel vaja esitada?

Töötuskindlustushüvitise taotleja esitab tööhõiveametile avalduse ja tööandja tõendi töötuskindlustusmaksete kohta. Kui tööraamatus puudub töösuhte lõpetamise põhjus, siis peab töötü kaasa võtma ka tööandja tõendi selle kohta.

Mille alusel määrab töötukassa hüvitise?

Tööhõiveamet saadab töötü avalduse ja tööandja tõendi töötukassale. Töötukassa otsustab tööhõiveametist, Maksuametist ja haigekassast saadud andmete põhjal, kas töötul on õigus saada töötuskindlustushüvitist. Otsuse saadab nii tööhõiveametile kui töötule.

TÖÖOTSIJANA ARVELEVÕTMINE

Tööotsijana võtab tööhõiveamet Teid arvele, kui Te otsite tööd, aga Teid ei saa töötuna arvele võtta (töötate, õpite päevases õppevormis, täiskoormusega õppes või muul põhjusel ei saa kohe tööle asuda või olete noorem kui 16.aastane või vanaduspensionialine).

Tööotsijal on õigus saada järgmisi teenuseid:

1. Töövahendus
2. Teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest
3. Kui Te olete esitanud tööhõiveametile tööandja teate töölepingu lõpetamise kohta, on Teil õigus taotleda ka kutsenõustamist ja tööturukoolitust.

Tööturuteenused:

1. Töövahendus

2. Tööturukoolitus

Uue töökoha leidmist võib raskendada see, et kutseoskused ei vasta tööturul esitatavatele nõuetele. Et ajaga kaasas käia, on vaja pidevalt juurde õppida, värskendada kunagi saadud teadmisi või omandada hoopis uus eriala. Tööturukoolituse eesmärk on kutseoskuste täiendamise või ümberõppega tõhustada tööturu konkurentsivõimet tööturul ehk lihtsalt parandada töö leidmise võimalusi. Lisaks erialastele oskustele on töökoha leidmiseks vajalikud ka teadmised tööotsingu üldistest põhimõtetest.

Tööturukoolitus jaguneb tööalaseks koolituseks ja kohanemiskoolituseks. Tööalane koolitus on otseselt seotud ametioskuste omandamisega, kas esmase, ümber- või täiendõppe teel. Kohanemiskoolituse eesmärk on tutvustada tööturu nõudeid ja valmistada Teid ette tööotsinguteks

Tööhõiveameti õppekonsultant tutvub kliendi õppesooviga ja selgitab vajadusel koostöös kutsenõustajaga välja eeldused kliendi soovitud eriala omandamiseks, tutvustab õppimisvõimalusi ja teeb koos kutsenõustaja või töövahenduse konsultandiga otsuse tööturukoolitusele suunamise kohta. Otsuse tegemisel arvestatakse tööturu varasemat eriala või ametit ning olemasolevaid vabu või loodavaid töökohti tööturul.

Tööturukoolitus võib kesta kuni kuus kuud. Koolitus võib kesta kauem kui kuus kuud juhul, kui Teile on tagatud töökoht ja tulevane tööandja tasub kuut kuud ületava koolitusosa eest.

Vähemalt 80tunnise kursuse läbinutele makstakse kuus kuni 600 krooni stipendiumi. Õppetipendiumi päevamäära arvutamiseks jagatakse õppetipendiumi kuumäär tööpäevade arvuga kuus. Töötule makstava õppetipendiumi arvutamiseks korrutatakse õppetipendiumi päevamäär tööturukoolituses osaletud õppepäevade arvuga. Õppepäeva pikkus on 8 tundi. Lühemate kui 8-tunniste õppepäevade tundide arv summeeritakse ja summa jagatakse 8-ga.

Näiteks 2003. aasta aprillis on 21 tööpäeva, seega stipendiumi suurusega 600 krooni saab töötu, kes on aprillikuu jooksul koolitusel osalenud 21 päeva (168 tundi). Stipendiumi päevamääraks on 600:21 ehk 28,57kr. Töötu, kes on aprillikuu jooksul koolitusel osalenud näiteks 10 päeva (80 tundi), saab seega stipendiumi 10 x 28,57kr ehk 285,70kr.

Stipendiumi saaja säilitab õiguse saada samal ajal töötu abiraha. Kui õppimiskoht asub tööturukoolitusel osaleja elukohast enam kui 30 kilomeetri kaugusel, on võimalus taotleda sõidupiletite esitamisel kuni 200 krooni suurust lisastipendiumi

3. Kutsenõustamine

Kutsenõustamise käigus on võimalus saada nõuandeid kutse-, õppe- ja töövalikute tegemiseks, täpsustada oma töö- ja õppesoove, hinnata enda kutsesobivust testimise teel ning saada juhtnõore karjääri planeerimiseks ja töö otsimiseks. Kutsenõustamise tulemusel oskab inimene paremini hinnata enda tööalaseid eeldusi ja võimalusi. Ta suudab teha sobivaima töö- või kutsevaliku, orienteerub paremini koolitusvõimalustes ja oskab selle põhjal teha sobivaima õppevaliku ning on saanud töö otsimiseks vajalikke teadmisi ja oskusi.

4. Tööturutoetus ettevõtluse alustamiseks

Tööotsing pole sugugi ainuke võimalus tööd leida. Ettevõtlikud töötud võivad saada oma hea äriidee teostamiseks tagastamatut stardiraha ning töö otsimise asemel luua endale võimalus töötamiseks. Stardiraha suurus on maksimaalselt **20 000** krooni.

Ettevõtluse alustamiseks mõeldud toetust saavad elukohajärgsest tööhõiveametist taotleda isikud vanuses 18 aastat kuni pensioniiga, kes on läbinud ettevõtluskoolituse või omavad ettevõtluskogemust. Kui taotleja pole ettevõtluskoolitust läbinud ja tal puudub vastav kogemus, suunatakse ta ettevõtlusoskuste omandamiseks tööturukoolitusele.

Toetuse taotlemiseks tuleb esitada tööhõiveametile avaldus, äriplaan ning dokumendid, mis tõendavad ettevõtluskoolituse läbimist või ettevõtluskogemust. Tööturutoetust saanud isik on kohustatud seda kasutama äriplaanis toodud viisil. Seda kontrollib toetuse väljastanud tööhõiveamet. Toetus tuleb tagastada, kui äriplaanis ettenähtud majandustegevus ei alga kolme kuu jooksul, majandustegevus lõpeb enne ühe aasta möödumist või toetust ei kasutata sihtotstarbeliselt.

Tööhõiveameti pakutav stardiraha võib katta küll ainult uue ettevõtte loomisega kaasnevad elementaarsed kulutused, edaspidisteks hädavajalikeks investeeringuteks oleks vaja aga lisasummasid. Sel juhul on võimalik abi saada mitmesugustest ettevõtlust toetavatest organisatsioonidest. Üks selline on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. Käesoleva aasta II kvartali jooksul avatakse uus EL struktuurifondidest kaasrahastatav programm - Alustavate ettevõtjate stardiprogramm, millest on võimalik toetust taotleda kuni 160 000 krooni ulatuses.

5. Hädaabitöö

Hädaabitöö on ajutine tasuline töö, mille tegemiseks ei ole üldjuhul vaja erialast ettevalmistust. Vastava erialaga töötul võib osaleda eriettevalmistust nõudval hädaabitööl. Hädaabitööle kohaldatakse tööõigusaktidest ainult Töötervishoiu ja tööohutuse seadust ning Töö- ja puhkeajaseadust.

Hädaabitööd korraldavad tööhõiveametid koos omavalitsusüksuse või valitsusasutuse hallatava riigiasutusega (Tööturuteenuse seadus). Töö korraldajad sõlmivad hädaabitöö korraldamiseks lepingu. Tööhõiveamet tutvustab töötule lepingut, tema õigusi ja kohustusi hädaabitöö tegemise ajal.

Tasu alammäär oleneb sellest, kas töötul saab abiraha või ei. Tunnitasu alammäär:

5.90 krooni tunnis – töötul, kes saab abiraha

8.25 krooni tunnis – töötul, kes ei saa abiraha.

Töötule võib maksta alammäärast kõrgemat tasu, kui tööhõiveamet ja omavalitsusüksus või valitsusasutuse hallatav riigiasutus lepivad kokku muu summa. Lisaks hädaabitöö tasule on töötul õigus saada töötul abiraha.

6. Teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest

Pakutakse teavet tööturu seisust, muudatustest ja prognoosidest, töökohtadest ja neil töötamiseks esitatavatest nõuetest, koolitajatest ning õpetatavatest erialadest, samuti töö otsimiseks vajalikku teavet. Tööotsija jaoks võimaldab see paremini hinnata oma võimalusi tööturul ning teha selle põhjal sobivamaid kutse-, õppe- ja töövalikuid. Tööandja saab ülevaadet tööjõu pakkumisest ning võib leida sobivaid tööjõu koolituse võimalusi. Koolitajal aitab see planeerida tööturu

nõudlusest lähtuvat koolitust, kohalikel omavalitsustel ja teistel riigiasutustel kavandada riigi ja regiooni tööhõive arengu- ja tegevuskavasid ning arendada ettevõtlust.

7. Väiksema konkurentsivõimega töötu võib taotleda tööerakendamist tööandjale makstava tööturutoetusega

Tööturutoetus korvab osa töötaja palgakuludest esimesel tööaastal:

- esimese kuue kuu jooksul kuupalga alammäära,
- järgmise kuue kuu jooksul poole kuupalga alammäärast.

Hoolekande mudelid

Esping- Andersen käsitleb kolme poliitilist kultuuri: (1) Liberaalne kontseptsioon residuaalsest heoluriigist, mis ei sekku vaba turu toimimisse (2) Korporatiivne, kristlik-sotsiaalne kontseptsioon subsidiaarusest ning isamaalistest riiklikest traditsioonidest (3) Sotsiaal-demokraatlik kontseptsioon universaalsest ning ümberjagavast heoluriigist /ibid/. Liberaalsed heoluriigid pakkuvad väga madalaid universaalseid toetusi ning seda eesmärgiga mitte sekkuda turu toimimisse- tulemusena on kaubastatus neis riikides väga kõrge. Korporatiivsed (konservatiivsed) heoluriikides esineb lahti-kaubastatus keskmisel tasemel- need riigid pakkuvad mõningaid kindlustusskeeme, mis on suuresti seotud töökoha ning sissemaksetega. Sotsiaal-demokraatlikes riikides on lahti-kaubastatus kõige kõrgem- rakendatakse universaalseid sotsiaalturva skeeme ning sotsiaalteenuseid.

2. Liberaalne mudel.

Mudeli põhiväärtusteks on **indiviidi vabadus, inimõigused, võrdsed võimalused ja aus konkurents**. Riigi ning turu suhet iseloomustab mõiste **minimaalne õiguriik** st riigi roll on **tagada õiguslik raamistik konkurentsile**. Domineerivaks on usk, et **konkurentsiturust kaotab ebavõrdsuse** – turg reguleerib end ise. Lähtuvalt sellest, **ei tohi heolusüsteem ära võtta tööstimulit, vaid peab looma motivatsiooni töö otsimiseks ning tegemiseks**. Oluline roll erinevatel **erasektori sotsiaalkindlustus skeemidel**.

Abirahad on suunatud peamiselt **madala-palgalistele ning enamasti tööklasi kuuluvatele inimestele**, kes selges sõltuvuses riigi poolsest toetusest. Seega on **abi taotlemise reeglid väga karmid ning tihti taotlejat häbiväärivad- abirahad on suuruselt tagasihoidlikud**. Tulemusena toetab riik pigem erasektorit.

USA, Kanada ning Austraalia. Järgnevalt käsitlem liberaalse mudeli näitena USA-d.

Tööturg. Tööturule sisenemisel erilisi barjääre ei ole- siseneda ja liituda on kerge. Vaatamata sellele on liberaalsetes riikides **iseloomulikud suured varanduslikud vahed ning kõrge ebavõrdsus**. Kuna tööturule sisenemine on kerge ning abirahade saamine raskendatud, on mudelile iseloomulik **kõrge töömotivatsioon ning madal tööpuudus**. Positsioon tööturul on

sõltuvuses inimese haridusest, mistõttu on kujunenud ka teravad vastuolud kvalifitseeritud ning kvalifitseerimata tööjõu vahel.

Abirahad ning naiste olukord tööturul (USA). Domineerivad **passiivsed tööturumeetmed, st väljamaksed.** Väljamaksed moodustavad **u 50-70% sissetulekust** (erinevad osariigiti). **Vastupidiselt Rootsile või Saksamaale pole töötuskindlustuse programmid seotud koolitujms programmidega.** Erinevalt valdavast enamusest arenenud heaoluriikidest **puudub täiesti pikaajaline vajaduskohane abi pikaajastele töötutele, sundides nii leppima ka väga madalapalgaliste töödega.**

USA on ainsaks arenenud lääneriigiks, kus **puudub universaalne lastetoetus ning kohustuslik emaduspuhkus.** Nii lastetoetus kui ka emaduspuhkus sõltuvad töökohast ning taoliste skeemidega on kaetud alla ¼ naistest

Pensionisüsteem ning sotsiaalkindlustus (USA näitel) Ülekaalus riiklik sotsiaalkindlustus, kuhu sissemakseid (Social Security tax) teevad tööandjad ning –võtjad võrdsest. USAs on pensionäride **hulgas vaeseid rohkem kui OECD maades keskmiselt /allikas5/.** Neil (ja ka täiesti kindlustamata vanuritel) on võimalik täiendada Supplemental Security Income süsteemist, mis on ainsaks föderaalseks vaesustestile allutatud skeemiks.

Tervishoiusüsteem (USA näitel) Üldine riiklik tervisekindlustus puudub. Meditsiin on **kasumittaotlev**, heategevuse osatähtsus vähenes. Riik tegeleb eeskätt **haiguste ennetamise** ja sanitaariaga, **mitte meditsiinilise tipp tehnoloogiaga.** Riik tasub ravikulud vaid vaestele ja vanuritele, st neile, kel endal puudub ostujõud..

Üldiste tervisenäitajate poolest on USA kümne arenenud riigi seas üheksandal, **laste suremuselt aga esimesel kohal /allikas 5/.** Analoogselt teiste riikidega on **ravikindlustuse ulatus sõltuv staatusega tööturul** ja kuuluvusega ametiliitu. **Inimesed, kel pole ravikindlustust moodustavad 17,4% rahvastikust**, u 60% omab firmapoolset kindlustust, mis eeldab ka töövõtja sissemakseid /ibid/. USAle on iseloomulikud ka **rassilised erisused- valgete hulgas on kindlustamata 14%, mustade hulgas 22% ja latiinode hulgas 30%.**

USA elanikkond kipub tervishoiuteenuste kättesaadavuse osas kihistuma /allikas 4/. **Madalaima kihi moodustavad kindlustamata inidviidid, kel on limiteeritud juurdepääs ülikoolide ja avaliku sektori kliinikutele ning esmaabile.** Minimaalset kaetust (e. **Medicaid¹**) omavad väikeettevõtete töötajad (kelle ainsaks võimaluseks on endale ise

¹ Medicaid- on riiklik tervishoiusüsteem, mis orienteeritud vaestele ja kroonilistele haigetele. Haigusrahade saamine on allutatud vaesustestile.

kindlustus osta) või kindlustamata isikud, kes elavad kommuunides, mis on kaetud medkoolide või *public health department*-idega. Siiski põhiosa elanikkonnast moodustavad töötavad (+ nende ülalpeetavad) ning Medicare-ga² kaetud isikud.

3. Konservatiivne heaoluriigi mudel.

Konservatiivse mudeli põhiväärtusteks on **stabiilsus ja järjepidevus**. Olulisel kohal on **traditsioonide austamine ning tõik, et sotsiaalset ebavõrdsust peetakse loomulikuks**.

Tööturg on **jäik ning turule sisenemine on raskem** kui liberaalse mudeli korral. Tööturul liikumine on madal, enamasti oma eriala piires

Selle mudeli parimateks näideteks on Esping-Andersen'i järgi Saksamaa, Itaalia, Prantsusmaa ning Austria

Konservatiivsete heaoluriikide kujunemisel on **tähtis koht kirikul** ning need **mudelid püüavad säilitada traditsioonilist peremudelit /ibid/**. Oluline on **põlvkondade vaheline solidaarsus ning tugev seotus perekonnaga**. **Lasteaiad ning sarnased pereteenused on tugevalt alaarenenud. Riik sekkub vaid juhtudel kui perekond ei suuda enda liikmete eest hoolt kanda.**

Tööturg Saksamaal. Saksamaa on traditsiooniline tööstusriik, mille tööjõuturule on iseloomulik staatuselise ebavõrdsuse säilitamine. Saksamaa tööjõu kõrge maksumus ning suured palgad välistavad madalapalgalise hõive (junk-job') kasvamise. Saksamaa mudelil puudub mehhanism, mis garanteeriks uusi töökohti ja tööjõu pakkumist. Katoliiklike põhimõtete järgimine eeldab hoiu- ja kasvatusfunktsioonide jäämist naiste pädevusse. Tulemusena pole naistel võimalik tööturul osaleda, kuna, tingituna alaarenenud pereteenustest (nt lasteaiad) ning vaenulikust maksusüsteemist, on neil mõistlikum püsida kodus. Tööjõuturul laiemalt omistatakse sotsiaalsed garantiid alles pärast pikaajalist täiskoormusega töötamist, mis samuti pole naiste suhtes soodne. Vajadus sotsiaalteenuste järele on olnud mõõdukas, seega ka hõive avalikus sektoris tagasihoidlik. Karm eelarvepoliitika ei lase tööturgudel laieneda. Lootus on pandud tööstuse kõrgele tootlikkusele, mis lubaks abi anda üha laienevale pensionäride kihile. Konservatiivse mudeli tööjõuturule on iseloomulik tugev lõhe insider'ite ning outsider'ite vahel /allikas 4/. Probleemideks on rahavastiku vananemine ning vähenev tööhõive tööstussektoris. Kuna naised

² Medicare- on kindlustuspõhine riiklik tervishoiusüsteem

on seatud valiku ette, kas töö või perekond, on Saksamaa sündimusnäitajad maailma madalaimate hulgas /ibid/.

Abirahad ning naiste positsioon töajuturul (Saksamaa). Süsteem jagab abisaajad (registreeritud töötud) eri staatusega gruppidesse ning vastavalt sellele erinevad ka heaoluriigilt saadavad toetused. Jaotuvad toetuse saajad järgnevalt: (1) lühiajaliselt töötuks jäänud isikud, kes omavad pikka staazhi ning on regulaarselt tasunud kindlustusmaksid (Arbeitslosengeld) (2) isikud, kes saavad nn vajadusekohast ning kindlustusel põhinevat abiraha (Arbeitslosenhilfe) (3) töötud, kes klassifitseeruvad, vaid vajadusekohasele flat-rate sotsiaalabile (4) isikud, kes ei klassifitseeru üldse mingitele toetustele (nt abielunaised, väljamaalased jne) /allikas 4/.

Naised on tööturul meestest selgelt halvemal positsioonil. Sotsiaalturva skeemide puhul on naised pigem sõltuvad sotsiaalabist kui privilegeeritud sotsiaalkindlustuse skeemidest, kuna ei klassifitseeru kindlustuspõhisele töötubirahale (meestest sagedamini madalapalgalised tööd, vahelduvad töötamise ja töötaleku perioodid, osaline tööaeg jne.).

Pensionisüsteem ning sotsiaalkindlustus. Sotsiaalne kindlustatus on diferentsialiseeritud ning sõltuv indiviidi tegevusalast, mistõttu säilitab see staatuselised lõhed ning erinevused sissetulekutes. Süsteemi eesmärgiks pole ümberjagamine ning solidaarne riskijagamine. Väljamaksed sõltuvad tööpanusest ning sissemaksetest. Sotsiaaltoetused on tugevalt seotud eelneva teenistusega, mis on suureks vaesuseriskiks üksikemade ning leskede puhul. Tugevalt privilegeeritud staatust omavad riigiametnikud. Kuivõrd väljamaksed iga indiviidi puhul sõltuvad sissemaksetest, on see taganud süsteemi suure legitiimsuse võrreldes Skandinaavia maade või USA-ga /allikas 4/. Post-industriaalsete arengutrendide (eluea pikenemine jms) tulemusel on tekkinud süsteemi toimimises tõrked. Kuna soodustatud on varasemat pensionile jäämist ning suurenenud on hilisem sisenemine tööturule, lasub pensionisüsteemil suur koormus /allikas 2/.

Tervishoiusüsteem Saksamaal. Saksamaa tervishoiusüsteemile andsid aluse O.W.Bismarcki reformid 1880 aastatel. Tervisekindlustus on seotud eeskätt töösuhetega ning tööalase eduga. Tööandjad ja –võtjad kannavad jagatud vastutust. Ligikaudu 90% elanikest on kaetud riikliku kindlustusega, ülejäänud kuulub erakindlustusele /allikas 4/. Patsientidele on arstiabi tasuta, meedikud ja kliinikud saavad tasu haigekassalt. Tervishoiukulud moodustavad SKP-st u 8% ning on seega OECD maade keskmised /allikas 5/. Eemalt vaadates näib süsteem ühtne ja egalitaarne. Reaalselt on see aga tugevasti detsentraliseeritud. Kindlustatute sotsiaalsed ja varanduslikud parameetrid on erinevad. Kõrgema-palgaliste fondid pakuvad suuremaid kompensatsioone, paremat palka meedikutele ja seega ka paremat teenindust. Juurdepääs tervishoiusüsteemile on sõltuvuses ametialasest aktiivsusest. Sotsiaal-demokraatide pressingu tulemusel on laiendatud haiguskindlustust näiteks tudengitele, talunikele ja invaliididele. Üldiste tervisenäitajate põhjal on Saksa arenenud riikide seas tagapool /ibid/. Põhjus on profülaktilise ja ambulatoorse meditsiini alaareng ja ilmselt ka varjatud vaesus.

4. Sotsiaal-demokraatlik heaoluriigi mudel.

Sotsiaal-demokraatlikule mudelile iseloomulikeks joonteks on egalitaarsus, interventsionistlik riik ning julged sotsiaalsed muutused. Süsteemi toimimise eelduseks on teatav

makrotasandi kollektivism- ühiskonna solidaarsus heoluriiki puudutavates küsimustes. Riik sekkub ulatuslikult turu toimimisse ning vastutab heaolu tagamise eest. Erinevalt eelpool käsitletud mudelist püütakse sotsiaal-demokraatlikus heoluriigis tagada heaolu kõigile ühiskonna liikmetele. Kuna püütakse tagada võrdsust esineb ka positiivset diskrimineerimist³. Esineb tugev lahtikaubastatus (de-commodification).

Esping-Andersen näib kõige enam toetavat sotsiaal-demokraatliku mudelit. Ta kirjutab: kolmas ning selgelt kõige väiksem režiimi-muster on kujundatud nende riikide poolt, kus universaalsuse printsiipi ning sotsiaalsete õiguste lahtikaubastatust (de-commodification) laiendati uutele keskklassidele. Me võime kutsuda neid riike sotsiaal-demokraatlikeks, kuna sotsiaal-demokraatia oli ilmselgelt peamiseks jõuks neis riikides toimunud ühiskondlike reformide taga /allikas1/. Sotsiaal-demokraadid taotlesid taolist režiimi-kujundust, mis erinevalt eelpool nimetatud riikidest, ei püüaks rahuldada vaid minimaalseid vajadusi. Kõrgete sotsiaalsete standardite tagamine väljendus peamiselt järgnevas. Esiteks püüti tagada sotsiaalteenuste ning abirahade vastavus keskklassi soovidega. Teiseks püüti tagada tööjõu täielik osalus tööjõuturul. Antud mudel seob endas tugeva lahti-kaubastatuse (de-commodification), universaalsed programmid ning vastavuse erinevatele ootustele. Sellest tulenevalt omavad lihttöölised sarnaseid õigusi juhtivtöötajatega jms. Kõik ühiskonna kihid on haaratud ühte universaalsesse sotsiaalkindlustus süsteemi, kuigi väljamakseid tehakse siiski vastavalt sissetulekutele. Esping-Andersen kirjutab, et taoline mudel konstrueerib universaalse solidaarsuse hoiakutes heoluriiki. Kõik saavad kasu; kõik on sõltuvad; ning kõik tunnevad kohustust maksta /ibid/.

Erinevalt konservatistlikust mudelist püüab sotsiaal-demokraatlik heoluriik sekkuda ennetavalt. Mudel on omapäraseks seguks sotsialismist ning liberalismist, kuna püütakse suurendada indiviidi võimet saada hakkama ilma perekondliku abita, ent teisalt suureneb sõltuvus riigist. Ühelt poolt püütakse toetada noori tööturule asujaid ning samas võtta neilt kohustus pidada üleval esivanemaid- riiklikud pensionid ning toetused. Naiste osalusele tööjõu turul aitab kaasa kõrgelt arenenud pereteenuste (nt lasteaiad) pakkumine. Esping-Andersen kirjutab, et sotsiaal-demokraatliku mudeli üheks peamiseks omapäraks on seos töö ning heaolu vahel. Ühelt poolt püütakse tagada täielik tööhõive ning hoida kõrgel palgamäärad. Teisalt vajab aga taoline universaalne ning lahtikaubastatud süsteem raha, mistõttu on süsteem sunnitud lahendama sotsiaalsed probleemid ning tagama kõrge tööhõive /ibid/.

Tööturg sotsiaal-demokraatlikus mudelis. Iseloomulik on riigi sekkumine tööturu toimimisse ning tähtis roll heaolu tagajana. Ideaaliks on töö tagamine kõigile ühiskonna liikmetele ning võrdsuse (peamiselt soolise) saavutamine. Tulenevalt sellest on riik asunud ise looma töökohti avalikku sektorisse ning taganud väga kõrgetasemelised pereteenused. Taolise poliitika tulemid on vastuolulised. Ühelt poolt võimaldati naistel nii karjäär kui laste kasvatamine, loodi kõrgepalgalised töökohad ilma erialase ettevalmistuseta töötajaile, tagati kõrge osalus tööturul ning seeläbi maksude laekumine ning väiksem nõudmine toimetuleku toetuste järgi. Teisalt kaasnes taolise poliitikaga väga tugev sooline segregatsioon- naised avalikus sektoris ning mehed erasektoris. Tõusid tööltpuudumise näitajad (ühed kõrgeimatest Euroopa riikides) ning kasvas maksukoormus. Peamiseks probleemiks on finantsvahendite vähesus ning samas järjest kasvav surve riiklike töökohtade loomiseks ning sissetulekute säilitamisele /allikas2/. Rootsi hõivestruktuur tuleneb universaalsest riigikesksest heolupoliitikast ja mõjutab kogu tööhõivega seonduvat tsüklit. Peamisteks märksõnadeks on riiklikkus ning aktiivne- ja ennetav hõivepoliitika.

³ positiivne diskrimineerimine – valitud indiviidide soosimine eesmärgiga vähendada ebavõrdsust

Abirahad ning naiste roll tööturul. Rootsis makstakse abirahasid kindlustussüsteemist, mis üldjoontes on üheks erandiks universaalsuse põhimõttest, mis iseloomulik sotsiaal-demokraatlikule mudelile. Abirahasid haldavad ametiühingute järelvalve all vastavad vabatahtlikud ühingud. Abirahasid finantseeritakse ametiühingute, valitsuse ning tööandjate sissemaksetest. Püütakse ellu viia aktiivset tööturu poliitikat, mis ei soosiks pikaajalist tööturult eemal olekut.

Skandinaavia riigid (Norra, Rootsi) hakkasid 1970-80 aastatel ajama aktiivset tööturu poliitikat, laiendades sotsiaalteenustega kaetavaid valdkondi ning püüdsid võrdsustada soolist esindatust tööturul. Naiste osakaalu tõstmiseks oli peamine võimalus töökohtade loomine avalikus sektoris. Naiste osaluse seisukohalt osutus poliitika edukaks- naiste osalusmäär (80%) oli kõrgem kui tööealiste meeste osalus mimetes teistes Euroopa riikides /allikas2/.

Pensionisüsteem ning sotsiaalkindlustus. Väljamaksed sõltuvad kodakondsusest või on seotud residentsuse ja sissetulekutega. Süsteemile on iseloomulik universaalsus st sellega on kaetud kõik (st 100%). Sealjuures tehakse väljamakseid ka ilma erilise tööstaažita inimestele. Vanaduspensioni puhul on tagatud miinimum pension kõigile. Tulemusena on vaesus pensionäride hulgas madal. Pensionisüsteem on väga paindlik, võimaldades näiteks kombineerida pensioni ning osalise töötamise, võimalus on jääda ootepensionile jne.

Tervishoiusüsteem Rootsis. Rootsis toimib ühtne riiklik tervisekindlustuse skeem, millesse tehakse sissemaksed palgafondilt. Haigustoetus on võrreldes teiste OECD riikidega väga kõrge ca 90% palgast /allikas 5/. Tervisekindlustus katab ka meditsiini teenuste maksumuse. Tervishoiupoliitika peegeldab väga selgelt sotsiaaldemokraatlikke jooni- laste ning vanurite ravi on tasuta jne Kuna haigustoetused suured, siis on töölt puudumise näitajad Euroopa kõrgeimad. Haiguskulud on suured ning tööjõu vananemine ja naiste kõrge hõive halvendavad olukorda veelgi. Valitsevaks on riiklik meditsiin u 90% tervishoiuteenustest. Rootsi tervishoiusüsteemi võib pidada väga kvaliteetseks (maailma väikseim laste suremus, II koht eluea pikkuselt) /allikas 4/. Samas on süsteemi ülevalhoidmine suhteliselt kallis nt 1998 aastal moodustasid kulutused tervishoiule u 8,4% SKP-st /allikas 5/. Tervishoiusüsteem on laiahaardeline ning universaalne. 1980 aastatel tekkisid tõrked, mis tõid kaasa reformikatsed- üldtendents turusuhetele ning konkurentsile.

Sotsiaalpoliitika loengumaterjali lõpp.

SOTSIOLOOGIA

Ala vanus u. 100. a. Auguste Comte, 1939.

Sotsioloogia = sisuanalüüs, käsitleb inimest kaaslasena, ühiskonna või muu grupi liikmena.

Uurimisobjektiks on ühiskondlikud protsessid.

- inimestevahelised protsessid
- inimesesisesed (psüühilised, ühiskondlikud)
- inimene ja grupp
- gruppide omavahelised suhted
- ühiskond tervikuna

Sotsioloogilised meetodid

- ankeet (sisaldab lahtisi küsimusi)
- test (vastusevariandid olemas)
- intervjuu
- vaatlus
- eksperiment
- sotsiogramm
- sisuanalüüs ja dokumentide tundmaõppimine

Kvantitatiivne meetod - saab uurida palju asju korraga. Materjal esitleb suurt gruppi, materjali kogumine ja analüüs toimub eraldi, materjal on esitatud numbritena.

Meetodid - ankeet, test, eksperiment. Kasutatakse statistikat, katset, materjali statistilist analüüsi. Statistika analüüsi suhteline usaldusvärsus. Ei saa järgida uurija mõttekäiku, kogutud materjal kinnitab või lükkab ümbet teooriat.

Kvalitatiivne meetod - loomingulisem, eeldab põhjalikkust. Töö toimub väiksema grupi baasil, materjali kogumine ja analüüs on tihedalt seotud. Materjali tulemus on vaba, meetoditeks on intervjuu, vaatlus, sisuanalüüs, kultuuritooted. Analüüs johtub materjalist, mitte reeglitest, uus juhtum uusi jooni juurde ei too. Uuringut kordamine samadel tingimustel on väga raske. Lugeja saab jälgida uurija mõttekäiku, teooria areneb töö käigus, töö koostajal suur vastutus.

Tasandid

- üksikjuhtumi tasand
- üldistused
- kirjeldused
- statistika

Ühiskondlikud nähtused

- nähtuse tagamaad
- käitumisviis
- üldistatud hinnang

Impulss elust enesest - tugevused ja nõrkused.
Probleemi ühiskondliku olemuse uurimine.

Teadustele omased tunnusjooned.

1. Süsteemsus - haakumine naaberteadustega
2. Ratsionaalsus - tegelikkuse ilminguid tuleb seletada mõistusega, ei saa väita ühtki asja kontrollimata
3. Objektiivsus

Info on võimu vahend, mõjutab uurimistulemust. (Küsimuse sõnastuses võib peituda oodatav vastus, nt. "Ega sa ei taha ju elada sellises ühiskonnas?") Tulemus mõjutab argitasandit. Asja uurimisel asi muutub.

Sotsioloogia **põhiülesanne** - sotsiaalsete suhete selgitamineinimese põhjal.

Sotsioloogia on iseeneset uuriv teadus, ühiskonna muutuste jälgimine ja ajaga kursis olemine. Sotsioloogia ei lahenda probleeme, ei kõrvalda konflikte.

Mõtlemise tee

- miks nähtus või asi on muutunud probleemiks
- hüpoteeside (teaduslike oletuste) teke
- tutvumine vastava ala teoriaga
- hüpoteeside ümberlukkamine või kinnitamine à s.o uurimise eesmärk

Ka negatiivne tulemus on hea.

Tulemuste põhjal oma teooria loomine - praeguses ajahetkes. Samas võimaldab ennustada tulevikku $x+y=z$ Vältides x hoiame ära olukorra $z...$

Hüpotees - probleemi üks võimalikke lahendusi(?), pakub faktidele mingi seletuse. Võimaldab ennustada uusi fakte ning näidata tingimusi, milliste puhul need peaksid ilmema. Puudutab nähtuste seaduspärasusi, nende olulisi seoseid ja suhteid. Võime genereerida rohkelt hüpoteese on teadusloome oluline külg. H. on kompass, mis annab uuringule suuna, surub materjali kogumise kindlatesse raamidesse.

Tööhüpotees

Hästi formuleeritud hüpotees väldib laialivalguvust. Hüpotees peab vastama faktile, mille alusel ta koostati. Peab olema kontrollitav. Peab olema kooskõlas teaduse seadustega. Mida ootamatum on hüpoteesist tulenev järeldus, seda tõelähedasem on hüpotees. Hea hüpoteesi tunnused - üldistusvõime (seletab rohkem, kui talt algselt oodati). Hüpotees peab olema hästi lihtsalt sõnastatud (lihtlause), kuid lihtne sõnastus ei saa olla omaette eesmärk. Lihtsus on viimase valiku tegemisel konkurentsivõimelisem. *Hüpotees* on veel tõestamata tees, tõepärane väide.

Teooria - tõsikindel (tõene) väide.

Kuivõrd teadus on maksimaalne üldistus siis ka sotsioloogia (kui teadus) püüdleb üldistusele.

Harjutamiseks teeme uurimuse meelemärkidest.

Iga uuring on projekt. uuring on argument, isiklik arvamus pole.

1. Sõnastame probleemi täpselt

Mitteteaduslik lähenemisviis - sellele iseloomulikud tunnused (vead)

- küsimus on püstitatud mittekontrollitavatest eeldustest või nähtustest.
- uurimus rajaneb liigselt intuitsioonile
- uurimuse käigus ei teki uusi probleeme

Probleem on (loogiliselt võttes) teatav küsimus, selline küsimus, millele vastused inimkonna praeguses teadmistevaramus puuduvad. Järelikult nõuab probleemi lahendamise selliseid praktilisi ja teoreetilisi operatsioone, mis erinevad juba olemasolevate andmete meenutamisest või otsimisest. Probleem sisaldab alati teadmiste mitteteadmise kohta. Probleem tekitab teadmise ja mitteteadmise piiril. Edu pant sotsioloogias on see, kui suudame püstitada probleemi nii, et see piisavalt seostuks varasemate teadmistega.

Kesksed operatsioonid edu saavutamiseks.

1. Miks muutus probleemiks, fikseerida vastuolud, määrata oodatavad tulemused
2. Probleemi lahutamise alaküsimusteks, uurimisala piiramine, võimalikud alternatiivid probleemi elementidele
3. Probleemi hindamine. Analüüsime meetodeid ja vahendeid, mida on võimalik kasutada.
4. Probleemi põhjendamise. Seosed teiste probleemidega või eluvaldkondadega, võimalike vastuväidete analüüsimine.
5. Tähistamine - peame valima mõiste, mida me millegi kohta kasutame.

Meetodid võib rühmitada kasutamist järge järgi.

- andmekogumismeetodid (ankeet, vaatlus, eksperiment)
- andmetöötlusmeetodid (keskmiste arvutamine, usaldusväärus, korrelatsioonid, variatsioonid jms)
- tulemuste tõlgendamise meetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine)
- tulemuste esitamise meetodid (suuline, kirjalik, tabel, diagramm, joonis, valemid jms.)
- empiirilised ja teoreetilised meetodid (loogiline arutelu) (kogemuslikud - katsed, vaatlused, dokumendianalüüs, eksperiment)

Faktide summa ¹ mingi tulemus, vaja on analüüsi.

Sotsioloogilises uurimuses on oluline mitte kirjeldada vaid selgitada (vaja üldistusi, teoreetilisi seoseid).

Analüüsi domineerimise puhul on oht uputada uurimuse detailidesse.

Sünteesi domineerimise puhul on oht kalduda pealiskaudsusele, ennatlikele järeldusele.

Võrdlus - oluline on kindlaks määrata võrdlemine kui ...(tehnika?)

Üldistus - võimalik teha järeldusi ka selle kohta, mida pole võimalik uurida.

Ankeet

Ankeet võeti käiku 19. sajandi lõpul, Stanley Hall

Lahtine küsimus - kirjuta mida tahad

Kinnine küsimus - vastuste võimalus piiratud

Küsida 1 asi korraga (mitte nt. sünnikohta ja aeg)

Demograafiablokk - inimese isiklike andmete kohta käiv (vanus, sugu, haridus, töökoht, laste arv, leibkonna suurus).

Postiankeetid - nendes on tavaliselt kuni 20 küsimust, saadetakse sihtgrupile postiga.

Arvamuse ja faktiküsimused

Põhimõte - raske ja lihtne küsimus kõrvuti/vaheldumisi.

Küsimused sõnastada lihtlausetega, võõrsõnu mitte kasutada.

Kontrollküsimused

Varjatud küsimused - juhul kui otseküsimine on võimatu või võib põhjustada tõrke.

Tähelepanu hajutavad küsimused - pikema ankeedi puhul, vähendab valvsust.

Elevust tekitavad küsimused - pika ankeedi puhul

Semantiline diferentsiaal

Kas x on pigem

- a. pikk * * * * * lühike
- b. omadus * * * * * vastand
- c. omadus * * * * * vastand

Punktide arv peab olema paaritu, vastaja märgib ära ühe punkti ja analüüsimisel arvestatakse märgitud punkti asukohta. Ankeetide põhjal saab tõmmata keskmise joone ja selle joone alusel saab hinnata ka üksikisikuid.

Arvutitöötuse puhul - igal küsimusel on oma number, ka alaküsimused on eraldi numbrite all)

Ankeet - saab ajas korrata, võrdlusmoment.

Ka negatiivne tulemus on tulemus (nt kui ankeet ei tule tagasi).

Sotsiogramm

Sotsiogramm uurib ja kirjeldab inimeste suhteid grupis.

- koostöö, armastuse, sõpruse jms. sotsiogramm
- info liikumine grupis, kes on kelle jaoks autoriteet
- sotsiaalpsühholoogilised vahekorrad

Risttabel (suhete või info liikumise analüüsiks)

	Maie	Kaie	Kalle	Malle	Pilvi
Maie	_____	-	+	-	+
Kaie	+	_____	-	-	-
Kalle	+	+	_____	+	-
Malle	-	-	-	_____	-
Pilvi	-	-	-	+	_____

----- ametialane suhe

_____ sõprus

_____ kiindumus

Uurimus meelemürkidest.

Seostada tunnustusega - osalemine gruppides väike. Koolides oluline märksõna - või tõrjutus.

Riskielement. Põnevus, pinge.

Probleemi täpne sõnastus...

Algselt püstitatud hüpoteesid uuringus "Meelemürkide kasutamisest põhikoolis ja õpilaste teadlikkus nendest"

Noored kasutavad meelemürke kuna :

1. Noorte teadlikkus narkootikumide tervistkahjustavast mõjust on väike
2. Pole piisavat hoolitsust vanemate poolt
3. Kambad, kus noored osalevad, mõjuvad noori kaasavalt
4. Vaba aega pole piisavalt sisustatud
5. Massimeedia innustav mõju
6. Reklaami innustav mõju
7. Koolipingete kuhjumine
8. Tõrjutus
9. Muutunud väärtushinnangud (väärad)

Meelemürkide kasutamist kergendab

10. Liiga positiivne suhtumine meelemürkidesse noorte poolt

11. Probleemi süvendav narkodiilerite võrgustik

Intervjuu klassifitseeritakse

1. Standardiseerituse astme järgi
2. Saadava info iseloomu järgi (fakti, arvamuse ja hinnanguküsimused)
3. Vestleja suhtumise järgi

Intervjuu alaku vestlusesse tõmbava küsimusega.

Intervjuu käigus ei maksa vaikust karta, pole vaja ette öelda.

Korrektne on esitada 1 küsimus korraga.

Vältida tuleks küsimusi, millele saab vastata ühe sõnaga (nt. Kas-küsimused)

Vältima peaks ka võõrsõnade kasutamist intervjuu käigus.

Kui on aru saada, et inimene valetab, ei ole soovitatav seda kohe öelda. Vale vastuse saanud küsimus tuleks üle küsida intervjuu lõpus (Mida sa sellega mõtlesid kui ...)

Küsimusi saab liigitada avatud ja suletud küsimusteks.

Avatud - inimene saab ise pikemalt rääkida, arvamust avaldada, kirjeldada jms.

Suletud - seab vastamiseks inimesele mingid piirid, vastusevariandid vms.

Otsesed ja kaudsed küsimused. Isikulised ja umbisikulised küsimused. Varjatud küsimused.

Kontrollküsimused.

Sisuanalüüs

Sisuanalüüs annab infrohke, subjektiivse, hetkeinimese peegelduse.

Tekst tõlgitakse numbrite keelde. Koodilehede koostamine - lahtiste küsimuste kasutamine.

Isiklik koodileht

Küsimuse teema: UNISTUS						Ankeet nr 2
3 ¹	1 ²	2 ³	2 ⁴	1 ⁵	7 ⁶	
1 ⁷						

Üldine koodileht

Demagoogia - tõe sihiteadlik moonutamine

Demagoogia - loogika vastand.

Vajadus demagoogia järele - mingi mõtte loogilise põhjenduse ebasoovitavuse (sobimatuse) tõttu.

Enamlevinud demagoogilised võtted

1. Siltide külgekleepimine
2. Paatose esilekutsumine (millelegi eriliselt tähelepanu juhtimine)
3. Apelleerimine üldsusele
4. Vahetatakse ära eesmärk ja vahend
5. Särav umbmäärasus (helge tulevik)
6. Vanade püsikindlate sümbolite ülekandmine
7. Partneri kasu rõhutamine ("see on teile endile kasulik")
8. "Valevagon" - väär idee paigutatakse kahe õige mõtte vahele
9. Lihtrahvalikkus (suund kuulajate sihtgrupile)
10. Rõhumine ühistele meeldivatele mälestustele
11. Tavaline sohk
12. Toetumine autoriteetide soovitudele
13. Kellegi positiivne või negatiivne kogemus
14. Naeruvääristamine
15. Tõese käsitlemise asendamine mängulisusega
16. Ähvardamine, hoiatamine, manitsemine
17. Sõltuvuse rõhutamine (majanduslik, perekondlik, administratiivne, oma võimu kasut.)
18. Sümboolikale, traditsioonidele viitamine
19. Rituaalide kasutamine, et kujundada käitumises stereotüüpe või luua soodne meeleolu teate vastuvõtuks.
20. Saladuslikkuse tekitamine (sosin)
21. Liialdatud subjektiivsus hinnangute andmisel (lähnen hulluks)
22. Käsitletava küsimuse segaseks ajamine
23. Omaenda huvide-hinnangute esitamine kellegi teise nimel
24. Selle asemel et selgitada põhjusi otsitakse süüdlasi
25. Kangelaste kui näidiste ülistamine näiliselt kehvast olukorras
26. Minevikuraskuste esitamine argumendina kaasaja saamatuse varjamiseks
27. Tulevikupiltide maalimine
28. Enesekriitika vältimaks teiste(poolset) sisulist analüüsi
29. Millestki aina rääkimine (vasarduseefekt)
30. Räägid, räägid - lõpuks jääb mulje et teed või tead
31. Apelleerimine kainele mõistusele
32. Viitamine oma tunnetele või ametikohale vms.
33. Hääle tõstmine
34. Püstitõusmine, kõrgemale ronimine
35. Vastaspole ignoreerimine
36. Igale faktile vastandatakse fakt hoopis teisest vallast
37. Tühi sõnademulin
38. Oma teesi (väite) paigutamine arutluse algusse või lõppu
39. Isikliku tähelepanu ja suhtumise rõhutamine
40. Omaenda soovide esitamine paratamatu(se)na
41. Kõneldakse mitte resultaatidest vaid oma tegevusest selle (asja) täitmisel
42. Sõnavõttu hämmastavate üksikfaktide lisamine
43. Faktimäng - iga mõtte kohta on võimalik leida mingit tsitaati
44. Võrreldakse võrreldamatuid asju
45. Ootamatu taktitu vahelesegamine

46. Tõestuseks on tõestatav materjal ise
47. Ei räägita asjast vaid inimesest kes räägib (isiklikuks minek)
48. Tõtt ja valet vaheldumisi
49. Antakse aina hinnanguid, ei põhjendata miks ja mida hinnatakse, kes on hinnanud (lahmiv kriitika)
50. Vastaste väited kallutatakse viltu või peapeale - (näete, te räägite iseendale vastu)
51. Puhutakse suureks pisidetailid (säsest elevant)
52. Oma erilise informeerituse demonstreerimine
53. Vaidlusesse tuuakse sisse tsitaate mingis uues konteksti
54. Kritiseeritakse neid, keda pole kohal
55. Valetamine
56. Enne mõtte esitamist antakse sellele hinnang
57. Mõtte allika ärapeitmine (on tulnud ettepanek, üldiselt arvatakse)
58. Esitatakse "Kas" küsimus - vastuseks on ei või jah - kuna ei-d on psühholoogiliselt raskem öelda, saavutatakse jah
59. Seatakse kahtluse alla teise meeleorganite normaalolek
60. Asutuse/ organisatsiooni samastamine iseendaga
61. Korraga mitme küsimuse esitamine
62. Küsitakse publikult esitatud sõnade (väidete) ümberlükkamist
63. Kiires tempos protsentidega, arvudega, võõrsõnadega manipuleerimine

Alluvate poolt kasutatav demagoogia ülemuste suhtes

1. Viidatakse ülemuse korraldusele
2. Räägitakse mitte puudustest vaid reservidest
3. Räägitakse tööst mitte plaanidest
4. Traditsiooniliste raskuste minemaveeretamine
5. Korduv isiklik pöördumine ülemus(t)e poole
6. Oma mõtted esitatakse ülemuse mõtete pähe
7. Kirjeldatakse oma kollektiivi aga mitte kollektiivi tegemist (tööd)
8. Iseennast kritiseeritakse tühistes asjades kuid edukus kirjutatakse enda arvele
9. Viidatakse kontrollijate ebakompetentsusele
10. Kriitika analüüsimise asemel kiidatakse printsiipaalsuse eest
11. Öeldakse, et puudusi teame isegi, aga andke abi
12. Otsitakse vastuolusid ülemuste töös, konflikte (intrigeerimine)
13. Sihiteadlik palvete esitamine ülemustele
14. Rünatakse ülemust isiklikus või ühiskondlikus elus
15. Süüdistatakse kõiges, ka selles, milles süüdi ei olda
16. Lõputud lubadused, et sel ajal saab korda

Sotsioloogia loengumaterjali lõpp.

Kasutatud kirjandus:

1. Esping-Andersen, G., The Three Worlds of Welfare Capitalism., Princeton University Press., U.S., New Jersey., 1998., 248 p
2. Esping- Andersen, G., Welfare States in Transition- National Adaptions in Global Economies., SAGE Publications Ltd., London., 1997., 276 p
3. Ebbinghaus, B., European Labor Relations and Welfare-State Regimes: A Comparative Analysis of their „Elective Affinities., Max Planck Institute for the Study of Societies., Cologne., Köln., 1998.,

http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/people/es/Papers/Ebbinghaus_Wahl_1998.pdf

4. Toots, A. ja E.Tuppits, Heaoluriigi Mudelid konspekt, TPÜ, 2001
 5. Information about social issues in OECD contries.,
 6. <http://www1.oecd.org/els/social/>
 7. "Teadustöö metoodika alused" (1993, Ants Kõverjalg, ERKA)
 8. "Algteadmisi sotsioloogias" (H.Jetzscmann, H.Kallabis jt, Tallinn, ER 1972)
-